

**«Балалардың психологиялық
денсаулығы мен дамуына өнімдердің,
тауарлардың әсерін бағалау»**

**Әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша
аналитикалық баяндама**

Астана, 2016

Балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына өнімдердің, тауарлардың әсерін бағалау/ Оценка влияние продукции, товаров на психологическое здоровье и развитие детей /Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Киалбекова А.Г., Казтаева С.С. – Астана: «Жастар» ҒЗО, 2016. – 167 б/с.

Аталмыш баяндама балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына балаларға арналған өнімдердің әсер етуі жөніндегі әлеуметтік зерттеудің нәтижелерін қамтиды. Зерттеуді «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы жүргізді. Баяндамада балалар өнімдерінің сапасын және айналымын қадағалау, балалар өнімдерін енгізуге шектеу қою үшін қажет шаралар мәселелері көтерілді, сондай-ақ танымал балалар өнімдеріне (ойыншықтар, телеканалдар, ойындар) баға берілді.

Данный доклад содержит результаты эмпирического социологического исследования влияния детской продукции на психологическое здоровье и развитие детей. Исследование было проведено Научно-исследовательским центром «Молодежь». В докладе рассмотрены вопросы контроля за качеством и оборотом детской продукции, необходимые меры для ограничения ввоза детской продукции, а также дана оценка наиболее популярной детской продукции (игрушки, телеканалы, игры).

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы
010000, Қазақстан Республикасы
Астана қ., Б. Момышұлы даңғылы, 19а
Тел.: +7 /7172/ 79 25 45

Мазмұны

1. Зерттеудің бағдарламасы	4
1.1 Зерттеудің өзектілігі және негіздемесі.....	4
1.2 Зерттеудің мақсаты мен міндеттері.....	5
1.3 Негізгі түсініктерді интерпретациялау.....	6
1.4 Зерттеу гипотезалары.....	7
1.5 Зерттеудің технологиялық бөлігі	7
1.6 Сарапшыларды таңдау сипаттамасы.....	8
2. Балалар өнімдерінің сапасын және айналамын бақылау жүйесі	10
2.1 Балалар өнімдерінің сапасын бақылау және сараптау	10
2.2 Балалар өнімдерін бағалайтын және бақылау жүргізетін құрылымдар	19
2.3 Қауіпсіз емес өнімдерді енгізуге шектеу үшін қажет шаралар	22
2.4 Балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды және жағымсыз әсерін бағалау	26
Тарау бойынша қорытындылар	35
3. Балаларға арналған ақпараттық өнімдерді бағалау	38
3.1 Мультипликациялық фильмдер мен телебағдарламаларды бағалау	38
3.2 Компьютерлік өнімдерді бағалау	42
Тарау бойынша қорытындылар	44
4. Тәуекелдердің алдын алу және ойыншықтардың психологиялық-педагогикалық талаптарға сәйкестілігі.....	46
4.1 Балалар өнімдерін таңдау барысындағы балалардың денсаулығы мен дамуы үшін тәуекелдердің алдын алудағы ата-аналардың рөлі	46
4.2 Балалар өнімдерінің сапасына өнім өндіруші елдің ықпалы	51
4.3 Жеке танымал ойыншықтардың психологиялық-педагогикалық қауіпсіздік талаптарына сәйкестілігін бағалау	52
Тарау бойынша қорытындылар	55
Қорытынды	57
Қосымша	58

1. ЗЕРТТЕУ БАҒДАРЛАМАСЫ

1.1 Зерттеудің өзектілігі және негіздемесі

Мемлекет пен қоғамның мүдделілігі жалпы заманауи балаларды тәрбиелеу барысында маңызды рөл атқарады. Балалар мәдениеті жеке дамымайды, ол саяси, әлеуметтік, экономикалық, рухани өзара әрекет ететін салалардан құрылады.

Балалар білімін және тәрбиесін дамытудың өзекті проблемасының бірі – мектепке дейінгі және мектеп білім беру мекемелерінің пәндік-дамыту саласының заманауи ақпараттық-ойын ресурстарының талаптарына сәйкессіздік проблемасы болып табылады. Өнімдердің шамадан тыс болуы, оның ішінде ойыншықтар, дамыту құралдары, ойындар, телебағдарламалар және т.т., тек ата-аналар ғана емес, сонымен қатар тәжірибелі педагогтардың өзі таңдау жасау барысында және олар таңдаудың дұрыстығына күмәнмен қарайды. Дамыту ойындары мен құралдарды таңдау және дамыту саланы қалыптастыру кезінде нақты бағдарлардың болғаны дұрыс.

Осы орайда балалардың ақпараттық өнімге деген ерекше сезімтал болып келетінің атап өткен. Олар тек қандай да бір ақпаратты қабылдап қана қоймай, ересектер жасаған субмәдениеттің атмосферасында қалыптасып, дамиды. Бұл кезеңде әлем туралы, бастапқы эстетикалық және этикалық бастаулар, жалпы қағидалар, өз-өзіне және басқа адамдарға деген көзқарас қалыптасады.

Кез келген әсер, әсіресе көркем әсерлер баланың тұлғалық негіздерінің қалыптасуына айтарлықтай ықпал етеді. Бала қабылдаған әсерлер, әрқашан оның дамуы және дүниетанымында, өмірлік жағдайларды қабылдау кезінде көрінеді. Сонымен бірге даму тек білімді игеру ғана емес, ол баланың ішкі өмірінің белсенділігіне – оның әсерленушілігі, қиялы, қызығушылығы, эмоциясы, күлкі көріністерінің және т.т. стимуляциясын тудырады. Балаларға арналған ақпараттық өнімдер, оған алдымен мультфильмдер жатады, бала дамуының құралы болып табылуы мүмкін, алайда болашақта баланың психологиялық денсаулығына жағымсыз әсер етуі әбден мүмкін. Мультипликация шынайы өмір мен қиялды, музыкалық сүйемелдеу мен бейнеқатарды, сөздер мен әрекетті біріктіріп, ерекше әрекет ету кешеніне айналады, ол баланы дамыту және тәрбиелеудің тиімді құралы бола алады. Сонымен бірге өзінің контенті жағынан күмән тудыратын мультфильмдер шамадан тыс тұтынған жағдайда баланың қалыптасуына едәуір зиян келтіруі мүмкін. Әсіресе бұл нәрестелік және мектепке дейінгі жастағы балаларға қатысты. Заманауи бейне және компьютерлік өнім нарығы жыл сайын өзінің түр-түрін кеңейтіп, жас ерекшеліктің шегін ұлғайтып келеді. Бүгін бір жастағы балаларға арналған электронды тасымалдауыштағы дамыту және оқыту әдістемелері кең таралуда.

1.2 Зерттеудің мақсаты мен міндеттері

Зерттеудің мақсаты балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына тауарлардың сараптамалық қорытынды зерттеу нәтижесі болып табылады.

Қойылған мақсатқа қол жеткізу үшін келесі басты зерттеу міндеттерін шешу ұйғарылады:

- Қазақстандағы балалар өнімдері мен тауарларды бақылау және қадағалау бойынша ағымдағы жағдайды бағалау;
- қауіпті өнімдердің импортын шектеу мақсатында шаралар қабылдаудың қажеттілігін анықтау;
- балаларға арналған тауарларды таңбалау қажеттілігін анықтау (ойын, ойыншықтар);
- балаларға арналған өндіріс және тауарларды сараптама жүргізу тиімділігін бағалау (сарапшылардың пікірі бойынша);
- баланың денсаулығы мен дамуына әсер ететін тәуекелдерді алдын алуда ата-аналардың рөлін зерттеу.

Зерттеу объектісі балалардың денсаулығы мен дамуына балалар өнімдері мен тауарлардың әсер етуін бағалау, балалар өнімінің қауіпсіздігін бағалаудың белгіленген өлшемдерін, талаптары мен нормаларын айқындау.

Зерттеу пәні – балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына балаларға арналған өнімдері мен тауарлардың әсер етуі жөнінде сарапшылардың пікірі және оларды бағалау.

Зерттеу шеңберінде зерделенетін тақырып саласына қатысты сарапшылар арасында сауалнама жүргізілді. Сарапшылар ретінде тұтынушылар құқықтарын қорғау және балалар құқықтарын қорғау жөніндегі мемлекеттік органдардың, Ұлттық сараптама және сертификациялау орталығының, мемлекеттік емес ұйымдардың өкілдері, ата-аналар комитетінің мүшелері, білім-дамыту мекемелерінің басшылары, кәсіпқой психолог, педагогтар мен әлеуметтік қызметкерлерден сұралды.

1.3 Негізгі түсініктердің интерпретациясы

Психологиялық денсаулық – бұл жеке адам өмірі шеңберінде субъективті шынайылықтың қарапайым дамуының үдерісі мен нәтижесін сипаттайтын күйі.

Психологиялық денсаулық өмір сүру үрдісінде адамның әрекет ету және дамудың қажет талабы болып табылады; индивид пен қоғамның арасындағы тұтынушылығының үйлесімін қамтамасыз ететін адамның психикалық қасиетінің динамикалық жиынтығын танытады, ол индивидтің өз өмірлік міндетін атқару бағдарының алғышарты болып табылады. Бірінші кезектен, ол адамның өз жас ерекшелігі, әлеуметтік және мәдени рөлін орындаудың талабы болып табылады, ал екінші кезектен адамның бүкіл өмірі шегінде оның үздіксіз дамуын қамтиды.

Өнімді сараптау (ақпараттық) – бұл баланың тән, эмоционалды, психикалық денсаулығына зиян келтіре алатын, сондай-ақ тұлғаның болашақта психикалық жетілуіне және дамуына жағымсыз ықпал ете алатын факторларды анықтау. Өнімді сараптаудың негізгі міндеті – балалардың қауіпсіз және ерікті даму құқығын қорғау. Сараптаманың қосымша міндеті өнімнің қандай да бір жас ерекшелік тобының даму болашағын анықтау болып табылады.

Жастарға арналған өнімдерді сараптау қажеттілігі осындай өнімге жас мөлшерін классификациялауды енгізу, ол бірінші кезекте балалар психикасының ақпараттық әсер етулерге төзбеушілік салдарынан туындайды, өйткені тұлғаның ақпаратты дұрыс қорыту және психологиялық қорғауды қамтамасыз ететін қалыптаспаған психикалық функциялар мен құрылымдармен байланысты.

Өнімнің қауіпсіздігі. Өнім барлық қауіпсіздік принциптеріне сәйкес келуі тиіс, оның ішінде тән және экологикалық қауіпсіздікті (иістің болмауы, өткір шеттердің болмауы, құрамының және бояудың беріктігі, сәйкестік сертификатының болуы). Психофизиологиялық қауіпсіздік – баланың жас ерекшелігіне сәйкестік: ойыншықтың бала параметріне шамаластық, манипуляциялау мүмкіндігі, қолдың бірдей жұмыс істей алуы, қозғалыс координациясы.

Қауіп-қатерді бағалау – өнімнің баланың өмірі мен денсаулығына, қоршаған ортаға әсер ету мүмкіндігін анықтауға бағытталған кешенді шаралар, қауіптің деңгейін анықтаумен қоса.

1.4 Зерттеу гипотезасы

Қазіргі уақытта нарық еркіндігі жасырын қауіпті қоса алып жүруіне жол береді. Жауапсыз өндірушілер мен балалар өнімін сатушылар кіріс түсіру мақсатында балаларды және жалпы ұрпақты қауіпке жетелейді.

Сапасыз балалар өнімі мен тауарлар жас тұтынушылардың денсаулығына зиян келтіруі мүмкін, оның ішінде тән және психологиялық денсаулығына. Аталмыш проблеманы шешу мақсатында жағдайға мониторинг жүргізіп, сапасыз тауарларды анықтау тетіктерін анықтап, олардың нарықта таратылуына шектеулер енгізу қажет.

1.5 Зерттеудің технологиялық бөлігі

Таңдау жиынтығының көлемі 165 сарапшыны құрайды.

Сарапшылар ретінде зерттеу барысында тұтынушылар құқықтарын қорғау және балалар құқықтарын қорғау жөніндегі мемлекеттік органдардың, Ұлттық сараптама және сертификациялау орталығының, мемлекеттік емес ұйымдардың өкілдері, ата-аналар комитетінің мүшелері, білім-дамыту мекемелерінің басшылары, кәсіпқой психолог, педагогтар мен әлеуметтік қызметкерлер сұралды.

Ақпаратты жинау әдісі

Аталмыш зерттеудің қойылған мақсаты және міндеттерді шешу мақсатында сарапшылар арасында сауалнама жүргізу әдісі қолданды.

Сарапшылар сауалнамасы – бұл сауалнама жүргізудің бір түрі, оның барысында жауап берушілер болып белгілі салада қызмет ететін жоғары деңгейдегі мамандар – сарапшылар болып табылады. Бұл әдіс қарастырылып отырған мәселені талдау және шешуге атсалыса алатын күзіретті мамандарды қатыстыруды көздейді.

Сарапшылардың пікіралмасуы нәтижесінде қабылданатын бағалар мен шешімдердің сенімділігі өте жоғары және алынған пікірлерді жинақтау, талдау және өңдеу процедурасын ұйымдастыру және бағытталуынан едәуір байланысты. Процедураның өзі: зерттелетін жағдайды талдауды; сарапшылар тобын таңдауды; сарапшылар бағалауды өлшеу әдісін таңдауды; сарапшылар жұмысын тікелей процедурасын бағалауды; алынған деректерді талдауды талап етеді.

Аталмыш зерттеуге елдің 16 аймағынан 165 сарапшы қатысты.

Ақпаратты өңдеу әдістемесі

Зерттеудің бірінші сатысының қорытындысы бойынша «Жастар» ҒЗО қызметкерлері жауап алғандардың жұмысына бақылау жүргізді (сауалнама парақтарын дұрыс толтырылуы 100% және сауалнаманың 10% телефон арқылы тексерілді). Зерттеудің бірінші деңгейінің қорытындысы бойынша

ҒЗО қызметкерлері жауап алушылардың жұмысын тексерді, сондай-ақ деректерді кодтау, енгізу және өңдеуді жүргізді.

Енгізу, бастапқы деректерді өңдеу, сондай-ақ деректер қорытындысы лицензияланған, орыс тілді SPSS компьютерлік бағдарламасының 21 нұсқасы арқылы шығарылды.

1.6 Сарапшыларды таңдау сипаттамасы

Сарапшылардың сапалық құрамы келесі мамандардан тұрады: жауап берген сарапшылар арасынан

- педагогикалық білімі бар - 45,5% (Кесте 1),
- гуманитарлық білім – 20,6%,
- техникалық білім - 15,2%.

Кесте 1

Сарапшылардың білімдері бойынша бөлінуі (%)

	%
Гуманитарлық	20,6
Заңгерлік	7,3
Педагогикалық	45,5
Техникалық	15,2
Фармацевтикалық	0,6
Медициналық	6,1
Экономикалық	4,8

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың басым көпшілігі кәсіпқой психолог, педагог, әлеуметтік қызметкер болып табылады (42,4%) (Кесте 2).

Маңыздылығы жағынан жауап берген сарапшылардың екінші санатына жататындар ата-аналар қауымдастығының, комитетінің өкілдері болып табылады (22,4%).

Кесте 2

Жауап берген сарапшылардың санаты (%)

	%
ҰЕҰ, халықаралық ұйымдар өкілдері	4,8
Ата-аналар қауымдастығының өкілдері	22,4
Кәсіпқой психолог, педагог, әлеуметтік қызметкерлер	42,4
Ұлттық сараптама және сертификациялау орталығының өкілдері	11,5
Тұтынушылардың құқықтарын қорғайтын мемлекеттік органдардың өкілдері	9,7
Балалардың құқықтарын қорғайтын мемлекеттік органдардың өкілдері	7,3
Мектепке дейінгі білім беру ұйымының меңгерушісі	1,2
Педиатр дәрігер	0,6

Сауалнамаға сарапшылар ретінде Қазақстан Республикасының білім және ғылым, ұлттық экономика министрліктерінің мамандары (9,7%),

Ұлттық сараптама және сертификациялау орталығының өкілдері (11,5%) қатысты.

Осылайша негізінде белгіленген тақырып бойынша зерттеудің міндеттерін шешу үшін сарапшылар ретінде балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына балаларға арналған өнімдердің, тауарлардың әсер етуін бағалауға байланысты тікелей және жанама қатысы бар мамандар қатысты.

2. БАЛАЛАР ӨНІМДЕРІНІҢ САПАСЫН ЖӘНЕ АЙНАЛЫМЫН БАҚЫЛАУ ЖҮЙЕСІ

2.1 Балалар өнімдерінің сапасын бақылау және сараптау

Балалар өнімдерінің сапасына қатысты мәселелер өзекті болып табылады және қоғаммен бұқаралық ақпарат құралдарында бірнеше рет көтерілді. Қазақстан Республикасының Инвестициялар және даму министрлігі импортталатын балалар тауарларының сапасына деген талаптарды күшейту бойынша жұмыстар жүргізуде¹, Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігімен балалардың денсаулығына және дамуына өнімдердің әсерін бағалау бойынша ведомствоаралық жұмыс топтары құрылды², балалар өнімдерін сертификациялау және бақылау саласындағы сарапшылар сұхбат барысында тұрғындарды, оның ішінде балаларды сапасыз және қауіпті өнімнен қорғауға қатысты алаңдататын сұрақтар жауап беруде³.

Қазақстан Балалар Тауарлар Индустриясы Қауымдастығының (КАИДТ) зерттеу деректері бойынша 2014 жылы Қазақстанның балалар тауарлар нарығы толығымен импортқа тәуелді екенін көрсеткен болатын. Сыртқы сауда-саттықтың талдауы бойынша сыртқы тауар айналымының 77,9% балалар тауарларын саудалау бойынша: Қытай (31,9%), Ресей (27,9%), Польша (9,7%), Қырғызстан (4,5%), Түркия (3,9%), басқа елдер (22,1%) құрап отыр.

Шамамен балалар өнімі нарығының 41% киім-кешек құрайды (1,3 млрд. доллар). Нарықтың ширегі – бұл кеңсе тауарлары, кітаптар (888 млн. доллар). Ойыншықтар нарықтың 16% құрайды (шамамен 0,5 млрд. доллар). 13% – тамақтандыру үшін тауарлар, балалар тағамы (334 млн. доллар). 3% – үйге, көшеге арналған тауарлар (85 млн. доллар).

КАИДТ деректері бойынша 2014 жылы Қазақстанның ортастатистикалық отбасы балалар ойыншығына жылына 20 мың теңге көлемінде қаражат жұмсаған көрінеді⁴.

Ойыншықтар өндірушілер арасында Қазақстан нарығында көшбасшылықты Қытай (бағалық нұсқасында 2015 жылдың I жарты жылдығы ішінде импорт 4,5 млрд. теңгені құрады) және Ресей (2,4 млрд.

¹ https://vlast.kz/novosti/kazahstan_hochet_uzhestochit_trebovanija_k_kachestvu_importiruemyh_detskih_tovarov-11231.html

² <http://www.bala-kkk.kz/ru/news/15405>

³ <http://www.caravan.kz/articles/detskoe-pitanie-v-kazakhstan-standarty-kontrolya-367269/>

⁴ <http://rdt-info.ru/201411108903/kaidt-rynok-detskih-tovarov-kazahstana-stremitelno-rastet.html>

теңге) бастады. Үлкен ашықтықта артта қалып, үшінші болып Еуропа елдері орналасты (104,3 млн. теңге).

Отбасы бюджетінде балалар шығындарының үлесі отбасындағы балалар санына байланысты емес екен. Отбасында 0 до 14 жасқа бір бала болса да, екі немесе үш бала болса да – ата-аналар оған (немесе оларға) шамамен кірісінің 33% жұмсайды. Бұл көрсеткіш отбасында төрт және одан көп бала болған кезде гана көбейеді.

Пайыздық сынама бойынша шығындардың шамамен жартысына жуығы балалар тауарына жұмсалады, шамамен 20% – ойын-сауыққа және түрлі демалысқа, үштен бір бөлігі – бұл баланың оқуына және дамуына жұмсалатын шығындар.

Ақшамен балалар тауарлар нарығын шамалап бағалайтын болса – бұл жылына 2,3 млрд. доллар. Сәйкесінше, егер дүниежүзілік балалар тауарлар нарығы – бұл жылына 412,2 млрд. доллар болса, онда біздің елде дүниежүзілік нарықтың 0,4% (Ресей – онда дүниежүзілік нарықтың 5%). Біздің нарықтың өсу қарқыны өте жоғары, яғни егер дүниежүзілік нарық балалар тауарының бүкіл санаттары бойынша жылына 5% өссе, қазақстандық балалар тауарларының нарығы орташа есеппен бүкіл санаттары бойынша жылына 52% өсіп келеді, сонымен кейбір санаттар бойынша өсім тіпті керемет. Себеп бірнеше: біріншісі, негізгісі – бұл жылдан жылға көлеңкелі импортпен жағдай жақсаруында, яғни егер ол «көлеңкеден» шықса, сәйкесінше, кейбір санаттар бойынша осы фактордың салдарынан өсу қарқыны өте жоғары. Келесі себеп – бұл қазақстандық нарықтың әлі толмағанын көрсетеді, сондықтан нарықта орында және өсу үшін әлеует те жеткілікті және ол едәуір.

Арзан ойыншықтарға бағаның өсуі салдарынан, мемлекет тарапынан қатаң бақылау орнатылғандықтан және бизнесті заңдастырудан кейін ойыншықтар сегментіндегі өсім – үш есе, бөлшек сату үлесі – төрт есе өсті. Жалпы балалар тауарлары бойынша ресми импорттың көлемі 2009 жылдан 3,5 есе өсті. Нарықтың заңдастырылуына Кедендік одақ айтарлықтай ықпал етті: атап айтсақ, 2011 жылы ресми импорттың көлемі 55% өсті. Жалпы Кедендік одақтың арқасында ресейлік өндірушілер тарапынан ұсыныстар үлесі едәуір өсті, сонымен бірге ресейлік дистрибьютерлерінің үлесі. Бұл ретте Кедендік одақ елдерінің импорты өскенін атап өткен жөн, жалпы ұсыныстар көлемі нарықта 23,3% құрайды.

Сонымен, негізінде балалар тауарлары нарығында бақылауды қамтамасыз ету динамикасы байқалады. Алайда нарықтың жартысы «көлеңкеде» жатқаны байқалады, бұл реттеу және бақылау жүйесін жетілдіру қажеттілігі туындағанын аңғартады. Жауап берген сарапшылардың 50,3% балалар өніміне бақылау және бағалау жүргізілетінін алға тартады, бірақ бұл үрдіс одан әрі жетілдіруді және жұмыс жасауды талап ететінін көрсетеді.

Жауап берген сарапшылардың 7,3% бүгін нарыққа балалар тауарларын енгізуге бақылау әдістері қолданылады деп есептейді, олар 25-30 жыл бұрын табысты жүзеге асырылып келді (Кесте 3).

Кесте 3

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: ҚСРО өмір сүрген уақытта балаларға арналған әдебиет, мерзімдік басылымдар, фильмдер, ойындар мен ойыншықтар қатаң бақылауда болатын және бағаланатын. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Қазақстанда балаларға арналған өнімдер мен тауарларды бақылау жағдайы қандай? (%)

	%
Қазақстан балаларға арналған өнімдерді бақылау мен бағалау бойынша кеңес дәуірінің тәжірибесін жалғастырып келеді. Бұл бағыттағы жұмыстар өте қатаң түрде жүргізіледі	7,3
Бүгінгі таңда елде балаларға арналған өнімдерді бағалау мен бақылауға деген қатаң талаптар жоқ	20,0
Қазақстанда балаларға арналған өнімдерді бақылау мен бағалауға талпыныстар жасалып жатыр, алайда бұл одан әрі жетілдіруді талап ететін, біртіндеп жүзеге асырылатын үдеріс	50,3
Елде балаларға арналған өнімдерді өндіру мен оны қазақстандық нарыққа енгізу бойынша ешқандай шектеулер жоқ. Бәрі балаларға арналған өнімдерді өндірушілер мен жеткізушілердің жауапкершілігіне байланысты	20,6
Балалар тауарларын бағалау және бақылау өндіріс материалдарының қауіпсіздік өлшемдері бойынша ғана жүзеге асырылады. Басқа өлшемдер бойынша, мысалы психологиялық қауіпсіздік жағынан, бақылау жүргізілмейді	0,6
Жағдайды білу үшін оны зерттеп, талдау жүргізу керек	1,2

Жауап берген сарапшылардың 20% елімізде балалар өнімін бағалау және бақылауға, мысалы ҚСРО жылдары кезінде, қатаң талап қойылмайды деп есептейді. Қосымша сауалнамаға қатысқан сарапшылардың 20,6% елімізде шектеулер қойылмаған және барлығы өндірушілер мен тауарды өткізушілердің өздерінің жауапкершілігіне байланысты деп жауап берді.

Сондықтан пікірлер бөлініп – жауап бергендердің жартысы балалар өнімін бақылау үрдісі жетілдіріліп, кеңес одағының тәжірибесін жалғастырып келеді деп есептейді. Басқалары жағдайды сыни түрде бағалайды қазақстандық балалар өнімін өндіру және нарыққа шығаруға қатаң талаптардың енгізілмегенін алға тартады.

КАИДТтің деректеріне сәйкес сараптаманың және сертификациялауды талап ету салдарынан Қазақстанда контрафактілік балалар ойыншықтарының саны едәуір азаюда. Егер 2012 жылы балалар ойыншықтарының импорттың жалпы көлемінде контрафакт үлесі 60% астам болса, ал 2013 жылы — 35% құрады. Ойыншықтарды импорттаушы

ұйымдардың алған сертификаттарының саны 2013 жылы 1781 құрады, 2014 жылы — 2044, 2015 жылдың I жарты жылдық ішінде — 1038.

Бұл орайда балалар тауарлары сараптауды дамыту өте маңызды аспектке ие болды. Еуропалық одақ елдерінде балалар тауарларының сертификациялау ережелері қатаң екені, иістерінің құрамына дейін белгіленетіні жасырын емес. Еуропалық Одақ нарығына түсетін барлық ойыншықтар, CE (CE MARKING)– ойыншықтар сертификациясы деген таңбалауды қажет етеді. Сертификациялаудан өндіруші өтеді. Сараптаманы енгізуге рұқсат беретін мемлекеттік орган жүзеге асырады.

Жауап берген сарапшылардың басым көпшілігі Қазақстанда балалар тауарлары мен өнімдерін сараптамадан өткізуді мемлекеттік орган жауап беруі тиіс деп есептейді (59,1%), сондай-ақ тар шеңберлі мамандардың қатысуымен мемлекеттік органдар (Кесте 4).

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың үштен бір бөлігі, «балалар өнімін өндіруші» нұсқасын белгіледі (30,5%). Егер сараптамаға балалар өнімін өндіруші жауап беретін болса, онда біріншіден, бұл балалар өнімі нарығында бірінші жыл емес қызмет көрсететін және өз тұтынушысының сеніміне ие болған өндіруші, компания (бренд) болуы тиіс. Екіншіден, мүмкіндіктер мен материалды шығын тұрғысынан да дұрыс, өйткені өнімді сараптамадан өткізу, әдетте, өте қымбат процедура, оны ірі өндірушілер ғана өткізуге қауқарлы.

Тауарды тұтынушы өзі сараптамадан өткізуі тиіс деген сарапшылар азшылық жағында қалды –2,4%.

Сараптаманы өткізу барысында басқа пікірлер келесідей бөлінді: бір жақтан жауап берген сарапшылар сараптамаға тәуелсіз сарапшыларды немесе тәуелсіз МЕҰ қатыстыруды ұсынады. Екінші жақтан сарапшылар сараптаманы кәсіпқой құралдары мен білікті мамандары бар арнайы құрылымдар жүргізуі тиіс деп есептейді. Сонымен қатар балалар тауарлары кәсіпорындар индустриясы қауымдастығын құру туралы пікір айтылды.

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіздің ойыңызша, балаларға арналған өнімдерге, тауарларға сараптаманы кім жүргізуі қажет? (%)

	%*
Мемлекеттік орган	59,1
Өнімді өткізуші	30,5
Сауда желісінің өкілі	4,3
Сараптаманы сатып алушының өзі жүргізуі қажет	2,4
Осы салада мамандандырылған орган	2,4
Тәуелсіз сарапшылар	1,8
Аккредиттелген сынақ зертханалары, аккредиттелген сертификациялау органдары	1,8
Тар шеңбердегі мамандардың қатысуымен мемлекеттік орган органдар	1,2
Сараптамаға өнімді өндіруші жолдауы тиіс, ал сараптаманы сараптама жүргізуге лицензиясы бар зертхана немесе ұйым жүргізуі тиіс	1,2
Арнайы құрылған Қазақстан балалар Тауарлары Индустриясының қауымдастығы	0,6
Өнімді өндіруші МемСТ, стандарттар, оның ішінде ISO сәйкестік сертификаттарын ұсынуға міндетті	0,6
Тәуелсіз ҰЕҰ және өндірушілер	0,6
Кедендік одақтың қолданыстағы техникалық регламенттерінің талаптарын орындау қажет	0,6
Стандарттар бекітілуі тиіс, олар бойынша өндіруші немесе импорттаушы өнімін өндіретін болады	0,6

* жауаптар 100% құрамайды, өйткені бірқатар сарапшы жауаптың бірнеше жауап нұсқасын белгілегені анықталды

Қазақстанда балалар тағамына, балалар ойыншығының қауіпсіздігіне және олардың құрамында зиянды заттардың болмауына бақылау жүргізу бойынша тиісті жұмыс атқарылып отыр. Ойыншықтардың контентіне, олардың психологиялық денсаулыққа әсерін бақылауға байланысты жұмыс жаңа көзқарасты, жаңа ережелер мен регламенттерді талап ететіні сөзсіз.

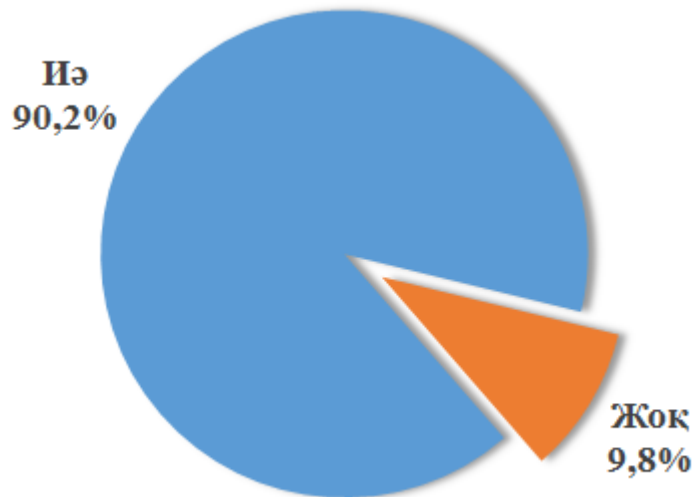
Балалар өнімі контентін бақылау, әсіресе ақпараттық-сауық, әр уақытта өзекті мәселе болатын. Қоғамда тұтынылатын өнімдер мен тауарларға ұдайы бақылау және мониторинг енгізуді ұсынған белсенділер де болды. Және, керісінше, «жаппай» бақылауды енгізудің қарсыластары әрқашан болғаны белгілі, олар цензураға қарсы екендігін жеткізіп, ол конституциялық құқықтарды бұзу деп дауыстарын жеткізді. Нарықтық қатынастардың даму дәуірінде ешкім және еш жерде бақыланбаған өнімдер мен тауарлардың, оның ішінде балалар өнімдері өндірілгені жасырын емес, олар пайдалану жағынан шектеулерге ие болуы тиіс еді.

Бүгін балалар өнімін шектеу мәселесі өзекті болып табылады, әсіресе оның ішінде ақпараттық материалдар, ойыншықтар, мектеп құралдары және т.т.

Сарапшылардан алынған сауалнаманың қорытындысы көрсеткендей жауап бергендердің 90,2% қазіргі таңда балаларға арналған өнімдерге (ойыншық, мультфильм, кітап және т.б.) цензураны енгізу қажеттілігі туындады деп есептейді (Диаграмма 1).

Диаграмма 1

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда балаларға арналған өнімдерге (ойыншық, мультфильм, кітап және т.б.) цензураның қажеттілігі бар ма? (%)

Біріншіден шектеу моделін енгізу, оның шеңберінде кез келген қате жіберген үшін немесе қолданылатын нормадан ауытқу болған кезде қатаң жазалау дұрыс болып табылмайды. Бұл жол өзінің дұрыс емес екендігін дәлелдеді және бүгін ашық қоғам жағдайында жүзеге асыру мүмкін емес. Балалар индустриясын бақылау және реттеу проблемасын «жұмсақ күш» парадигмасы шеңберінде өзге әдіспен шешуге болады.

Екінші жақтан, бүгін балалар тауарлары мен өніміне цензураны енгізуге қайта оралу туралы жиі ойлануда.

Жауап берген сарапшылардың басым көпшілігі (48,7%) цензураның енгізу қажеттілігін атап өтті, өйткені мультфильмдер, кітаптар, ойыншықтар түріндегі балалар өнімі өмірге деген қате көзқарасты қалыптастыра алады.

Сонымен қатар бүгін фильмдер, өнімдердің балалар психикасына жағымсыз әсері ғылыми түрде дәлелін таппағаны белгілі. Тек гипотеза, пікірлер мен дәлелдер жүйесі ғана бар. Қазақстанда балалар аудиториясымен жұмыс жасау саласын дамыту қажет, атап айтқанда талдау және зерттеу жұмыстарын көбірек жүргізу керек.

Сараптамалық сауалнамаға қатысқандардың 19,8% балалар өнімінің сапасын бақылау жүргізуден болашақ ұрпақтың дамуы және қалыптасуы тікелей байланысты екенін атап өтті.

Сарапшылардың үшінші аргументі – балалар денсаулығына зиян келтіретін балалар өніміне шектеу шараларын енгізу қажет, өйткені олар

балалар денсаулығына зиян келтіруі мүмкін (23,2%). Бұл орайда тек психологиялық денсаулыққа зиян келтіру мәселесін қарастырмай, тән саулығына зиян келтірілетінін қарастырған дұрыс. Қытай ойыншықтарындағы улы токсиндер туралы сөз қозғалды, немесе балалардың денсаулығына зиян келтіретін, жарақат алуға мүмкіндік туғызатын ойыншықтардың құралдары (Кесте 5).

Цензураның қажеттілігін сөз ететін қалған дәлелдер моральды орнату, рухани құндылықтарды, эстетиканы және т.т. қолдау шеңберінде қарастырылады.

Кесте 5

Балаларға арналған өнімдерге (ойыншық, мультфильм, кітап және т.б.) цензураны енгізу қажеттілігінің себептері * (%)

	%
Өмірге деген көзқарасқа жағымсыз әсер етуі	48,7
Денсаулыққа зияндылығы	23,2
Сапаны бақылауға болашақ ұрпақтың дамуы және қалыптасуы байланысты	19,8
Дұрыс моральдық құндылықтарды қалыптастыру үшін	14,1
Агрессияны ұялату	8,3
Америкалық қорқыту заттардың көп болуы	7,5
Эстетикалық тұрғыдан жағымсыз, дөрекі түр-тұрпат	5,8
Сәйкес келмейтін лексика	5,0
Ақпараттық қауіпсіздік үшін	4,9
Өндірушілер өнімге сексуалды контексті қосуы мүмкін	2,5
Сапасыз өнімнің ағымын тоқтату	2,5
Ұлтаралық жанжалды тұтату	0,8
«Жұмсақ цензураны» енгізу қажеттілігі туындады, ол өнімге байланысты және ауытқулардың деңгейіне байланысты тетіктерді нүктелі түрде қолдануға мүмкіндік берер еді	0,8

* жауаптар сарапшылардың сөздерінен жазылған

Сондықтан нарыққа жауапсыз өндірушілер мен жеткізушілер кіре алмау үшін қоғамда тиісті ережелер мен шектеулер қалыптастыру қажет. Өнімді сертификацияланған өндірушіден сатып алу қажет, ал сертификаттың болуы бірқатар ережелерге сәйкестілігі, өнім сапасының болуымен қоса.

Цензураны енгізу мәселесі қосымша зерделеуді талап етеді, өйткені кез келген жасанды формаларды, кедергілерді құру қазақстандық нарықтағы жағдайды нашарлата түседі. Балалар өнімдер, балалар ойыншықтар нарығы «көлеңкеге кетуі» мүмкін, бұл жалпы экономикалық жағдайға әсеріп етіп қоймай, атап айтсақ балалар өнімінің сапасына да әсер етеді. Отандық өндірушілерді қолдау керек, өндірушілер, жеткізушілер мен нарықтың өзге де қатысушыларына қолайлы жағдай туғызу қажет, проблемалар орнатып, қызметтерін шектетудің орнына.

Бұл орайда балалар өніміне цензура енгізуге қарсы тұрғандардың пікіріне құлақ асайық. Осыған дейін айтылып кеткендей, мұндай жауап берген сарапшылардың саны барлығы 9,8% құрайды.

Көпшілігі (46,2%) ең басты бақылау және шектеу қоятын орган болып ата-ана болуы қажет деп есептейді, ол өзі қандай да бір тауарды өзінің баласы үшін сатып алу немесе сатып алмау туралы шешім қабылдау тиіс.

Жауап берген сарапшылардың тағы 23,1% бүгін бүкіл балалар өнімі нарыққа шығар алдында жеткілікті түрде бақылаудан өткізіледі деп есептейді (Кесте 6).

Қосымша жауап бергендердің 15,4% цензураны өткізу орынсыз деп есептейді, өйткені заманауи нарықта бүкіл өнімді бақылау мүмкін емес, түр-түрі өте көлемді.

Сонымен қатар бірқатар сарапшы сыбайлас жемқорлық проблемасын жоққа шығармайды, ол нәтиженің тиімді болуына кедергі келтіріп отырады, яғни сатушылар сапасыз өнімді сату үшін мүмкіндікті де, тәсілді де санайды.

Жауап берген сарапшылардың 7,7% цензураның тіпті дұрыс шешім емес деп есептейді, олар тек сараптаманы жүргізуді қажет етеді.

Кесте 6

Балаларға арналған өнімдерге (ойыншық, мультфильм, кітап және т.б.) цензураны енгізу қажеттілігін болдырмау себептері (%)

	%
Оларды қадағалауға мүмкіндік жоқ	15,4
Әрбір ересек адам өз баласына не қажет екенін өзі шешуге міндетті және шеше алады	46,2
Баланың қызығушылығы	7,7
Қазақстанда цензураға тыйым салынған, сараптама қажет	7,7
Қазір бүкіл балалар өнімдері өндіріске енгізбес бұрын бақылаудан өткізіледі	23,1
Мемлекет	7,7
Сатушылар кез келген уақытта тексерушілермен тіл табыса алады	7,7

Сандық дәуір жағдайында ақпаратқа қол жетімділікті шектеу, оның ішінде балаларға, қиынның-қиыны екенін түсінген жөн. Тұрғындар смартфон және өзге де гаджеттерді қолданады, ол өмірді едәуір жақсартады. Электрондық құралдар білім, тәрбие берудің балалмалы құралы болуда. Жаңа ұрпақты тәрбиелеу барысында орталықтанған, монопольді рөл шеттетілуде. Жиі жастар үшін виртуалды әлемінің көшбасшылары зор беделге ие болады.

Зерттеудің маңызды сәті болған факт сауалнамаға қатысқандардың басым көпшілігі балалар тауарларына сараптама жүргізуге құқықтары бар аккредиттелген ұйымдарды атай алмағандығы (65,5%) атап өту керек. Жауап берген сарапшылардың 4,2% Қазақстанда мұндай ұйым мүлдем жоқ деп жауап берді.

Балалар өнімдеріне сараптама жүргізуге құқықтары бар аккредиттелген ұйымдарды атаған сарапшылар сараптама және сертификациялау орталығы (12,1%), Тұтынушылардың құқықтарын қорғау департаменті (3,6%), «ҚР ҰЭМ ТҚҚА Ұлттық тәуелсіз сараптама орталығы МРК (2,2%) әрекет ететіндерін алға тартты (Кесте 7).

Сонымен қатар кейбіреуі Қазақстан балалар тауарлары индустриясының қауымдастығы, Астана тест, Тағамтану институты, Денсаулық сақтау министрлігі мен Ұлттық экономика министрлігі және басқа да атауларды атап өтті.

Кесте 7

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Қазақстанда балаларға арналған тауарлар мен өнімдерге сараптама жүргізуге құқығы бар қандай аккредиттелген ұйымдарды білесіз?* (%)

	%
Сараптама және сертификациялау орталығы	12,1
Тұтынушылардың құқықтарын қорғау департаменті	3,6
ҚР ҰЭМ ТҚҚА Ұлттық тәуелсіз сараптама орталығы МРК	2,2
Санитарлық-эпидемиологиялық станциялар	2,9
Ұлттық сараптама АҚ БҚФ БҚО өнімдер мен қызметтерді сертификациялау бойынша орган	2,9
Қазақстан балалар тауарлары индустриясының қауымдастығы	1,4
Астана тест	1,4
Басқа («Қарақат» ойыншықтар дүкені, ШҚО бойынша Санэпидсараптама орталығы ШЖҚ РМК, «Консультант» сарапшы орталығы, Кеңес одағында бұл функцияны ойыншықтар ВНИИ атқарды, Денсаулық сақтау министрлігі, балалар құқықтарын қорғау жөніндегі мемлекеттік органдардың өкілдері, Тағамтану институты, Ұлттық экономика министрлігі, сәйкестілікті растау жөніндегі аккредиттелген ұйымдар)	6,3
Есімде жоқ	1,4
ЕЭК сайтында бүкіл ұйымдардың тізімі бар	0,7
Ондай ұйымдар Қазақстанда жоқ	4,2
Ешбір ұйым маған таныс емес	65,5

* жауаптар сарапшылардың сөздерінен жазылған

Сондықтан сарапшылар арасында балалар өнімдеріне сараптама жүргізе алатындар туралы ақпараттан бейхабар болғандар да болды. Қоғамда бақылау қалай жүргізіледі, әрекет ету алгоритмі және қандай өнім сапалы болып табылады, қайсысы қосымша сараптамалық зерттеуді және бақылауды талап етеді, егер балаға сапасыз тауар сатып алған жағдайда қандай органдарға жүгіну керек және т.т.

Балалар өнімін бағалау кәсіпқой және білікті жүргізілуі тиіс, сонымен бірге ашық және қол жетімді болуы керек.

2.2 Балалар өнімін бағалау және бақылау жөніндегі құрылымдар

Сонымен, балалар өніміне бақылауды күшейту қажет екені айқындалады. Сарапшылар мұнда негізгі рөлді мемлекет атқаруы тиіс деп есептейді. Жауап берген сарапшылардың жартысынан көбі (52,1%) мемлекеттік сараптама және сертификациялау органдары бұл іспен жылдам және сапалы түрде өткізеді деп санайды. Қосымша жауап берген сарапшылардың 21,2% мемлекеттің қатысуы бар коммерциялық органдар бұл істі тындыра алады деп есептейді (Кесте 8).

Коммерциялық, жеке меншік сараптама және сертификациялау құрылымдарын сенімді және сапалы орындаушылар деп сарапшылардың аздық үлесі санайды (9,1%).

Сонымен қатар балалар өнімін бағалау және бақылау ісіне үкіметтік емес ұйымдарды қатыстыру керек деген ұсыныстар да айтылды, бірақ осындай жауап бергендер айтарлықтай аздық үлесті құрады (2,4%).

Кесте 8

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіздің пікіріңіз бойынша, бағалау мен бақылау бойынша қандай ұйым сараптаманы бәрінен жылдам, сапалы әрі сенімді жүргізеді? (%)

	%
Мемлекеттік сараптама және сертификация органдары	52,1
Мемлекеттің қатысуы бар коммерциялық органдар	21,2
Коммерциялық, жеке сараптама және сертификация органдары	9,1
МЕҰ және азаматтық қоғам сарапшыларының қатысуымен мемлекеттік ұйым; мемлекеттің қолдауымен МЕҰ	2,4
Тәуелсіз сарапшылар	1,2
Басқа («Балаларды ақпараттан қорғау туралы» Заңы, олардың денсаулығына зиян келтіретін, аккредиттелген органдар және т.т.)	3,0
Ұйымның түрі сараптаманың тиімділігіне әсер етпейді	10,9

Жауап берген сарапшылардың 10,9% ұйымның түрі балалар өніміне бағалау және бақылау жүргізудің тиімділігіне ықпал ете алмайды деп жауап берді. Бұл ретте ұйымның және оның қызметкерлерінің кәсіпқойлығы және күзiреттiлiгi маңызды.

Зерттеу нәтижелері мемлекеттік сараптама және сертификациялау органдарының еншісіне берілген негізгі аргумент бақылау үшін мүмкіндіктердің және ресурстардың болуы (25,7%), мемлекеттің міндеті (18,0%), мемлекеттік органдардың күзiреттiлiгi жоғары, оның ішінде олар елдегі нормалар мен заңдарды жақсы біледі (17,6%) және сапа белгісі және МемСТ беретін қауымдастықтар (16,7%) деп көрсетіп отыр (Кесте 9).

Сіздің пікіріңіз бойынша, бағалау мен бақылау бойынша қандай ұйым сараптаманы бәрінен жылдам, сапалы әрі сенімді жүргізеді?

**Және неліктен? – САРАПТАМА ЖӘНЕ СЕРТИФИКАЦИЯЛАУ БОЙЫНША
МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАР**

	%
Мүмкіндіктің болуы және бақылау ресурстары	25,7
Бұл мемлекеттің міндеті (мемлекет сараптаманың тиімді және сапалы болуына мүдделі болуы тиіс, салауатты ұлт болуына бірінші кезекте мүдделі)	18,0
Мемлекеттік органдардың құзіреттілігі жоғары, олар елдегі нормалар мен заңдарды жақсы біледі	17,6
Сапа белгісі, МемСТ	16,7
Материалдық қолдау, жақсы материалдық жабдықталу, мемлекеттің зертханалары мен мамандары бар	14,5
Мемлекеттік органдарға сенім көбірек	12,2
Біреудің мүдделері қорғалмауы және сыбайлас жемқорлыққа жол берілмеуі үшін	10,8
Жұмыс тәжірибесі бар	9,5
Тез атқарады	5,5
Балалар өнімін сараптауға бақылау бойынша ескі ережелерді енгізу керек	2,7
Өйткені олар үшінші тәуелсіз тарап болып табылады	1,8

Басқа жағынан жағдай кейбір өзгерістерді талап етіп отыр. Мемлекеттік органдар бүгін мемлекеттік қызметтерді орындау үшін тең түрде жеке меншік құрылымдармен бәсекеге түсіп отыр. Бәсекелестік және нарықтық жағдайлар сарапшылық және үкіметтік емес ұйымдардан үлкен дайындықты және құзыреттілікті, кәсіпқойлықты талап етеді. Мемлекеттік органдар әкімшілік жұмысты жүргізуге, саяси ұстанымдарға сәйкес саланы қолдауға жауап береді. Сарапшылық-талдау функцияларын әлемде аутсорсингке берілетіні белгілі. Сарапшылық орталықтарды қалыптастыру және дамыту жұмысын жалғастыру қажет.

Мемлекеттік орган мүдделі тарап болып есептеледі, ол белгілі жеткізуші компаниялардың есесіне лоббистік қызметті атқара алады. Жеке меншік құрылымдар, егер бұл ұдайы қызмет ететін, негізгі қызмет түрінде сараптама жүргізу болатын кәсіпқой құрылым болса, үдерісті мөлдір және демократиялық етіп жасауы мүмкін.

Коммерциялық сараптама органдарының есесіне берілген негізгі аргумент – ол тәуелсіздік және қасақана еместік – 41,7%. Бұл тәуелсіздік, клиенттердің келуіне, мамандарды тартуға мүдделілік, жұмысты атқаруға мүдделілік және сонымен бірге табыс табу. Сондықтан жеке меншік құрылымдар өз жұмыстарын қысқа мерзім ішінде атқарады (Кесте 10).

Сіздің пікіріңіз бойынша, бағалау мен бақылау бойынша қандай ұйым сараптаманы бәрінен жылдам, сапалы әрі сенімді жүргізеді?

Және неліктен? – КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЖЕКЕ МЕНШІК САРАПТАМА ОРГАНДАРЫ

	%
Тәуелсіздік және қасақана еместік	41,7
Кіріс табуға мүдделілік	28,9
Олардың мамандары бар	25,0
Басқа <i>(клиенттерді тартуға мүдделі, балаларға арналған тауарлар, олар көбіне біздің елге сырттан келеді, алдымен, назардың болғанын қалайды; бүгінгі күні аталған экономика секторын «сауаттандыруға» аз істелінген жоқ, коммерциялық ұйымдар тез арада бағалайды және сапалы өткізеді, бұл қызмет нарыққа тапсырылған)</i>	23,3

Мемлекеттің қатысуымен коммерциялық органдар, жауап берген сарапшылардың 21,2% белгілегенін естеріңізге салсақ, бірінші кезекте жұмысты өздерінің күштері бірлескеніне қарай жұмыстың тиімді болатынына сенім артады. Жалпы жұмыс үдерісі, сарапшылардың пікірінше, коммерциялық органдар жұмысты атақарып, мемлекеттік – бақылауды жүргізіп құрылуы тиіс.

Сіздің пікіріңіз бойынша, бағалау мен бақылау бойынша қандай ұйым сараптаманы бәрінен жылдам, сапалы әрі сенімді жүргізеді?

Және неліктен? –МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАТЫСУЫМЕН КОММЕРЦИЯЛЫҚ САРАПТАМА

	%
Бірлескен жұмыстың тиімділігі	38,5
Коммерциялық органдардың жеке мүдделілігі	30,8
Коммерциялық орындауы тиіс, ал мемлекет бақылау жүргізеді	30,8
Мемлекеттің белсенді ықпалы	7,7
Бәсекеге қабілетті жабдықталған коммерциялық ұйымдар атқарады, ал мемлекет бақылау жүргізеді	7,7
Сыбайлас жемқорлық жойылған	7,7
Мемлекет өнімнің сапалы болғанын қалайды	3,8
Бағалау дайын өнім қоймасына қабылдау кезінде жүзеге асырылып, тұтынушыға жөнелту кезінде атқару	3,8

Балалар өніміне байланысты жағдайда сарапшылар қатаң шешімдер қажеттілігімен келіседі. Балалар – ерекше тұтынушы топ, оның өз құқықтарын қорғауда мүмкіндіктері шектеулі. Бұл әсіресе ерте балалық шаққа қатысты. Жеткіншектердің де өз ерекшелігі бар. Мұның барлығы жас ерекшелік психологиясымен, сондай-ақ азаматтық жауапкершілікке тартылу нормаларымен байланысты. Алайда, кей кездері ересек адамдардың қамқорлығысыз дербес тұтынушылар есебінде балалардың құқықтарын

қорғай алатын қағидалар болуы керек. Бұл дүниежүзіндегі жалпы қабылданған норма.

Бұл жағдайда сарапшылар егер бизнеске тауарлардың жеке түрлерін сатқан жағдайда оған шектеулер қолданылатын болса дұрыс деп есептейді. Сарапшылардың көп бөлігі (62,4%) бұл адам құқықтарын және кәсіпкерлік қызметінің еркіндігін бұзбайды деп санайды. Сонымен бірге, сарапшылар сауалнамасына жауап берген қатысушылардың (30,9%) балалар құқықтарын қорғау игілігі үшін бизнес құқықтары бұзылуы мүмкін деп күмәнданады.

Кесте 12

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіздің пікіріңіз бойынша, кейбір балаларға арналған өнімдерді сатуға тыйым салу азаматтардың құқығын бұзуы мүмкін бе, мысалы, тандау құқығын немесе кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығын? (%)

	%
Жоқ	62,4
Иә	30,9
Басқа (мүмкін, компромиске келуге болатын шығар, заң бойынша иә, бірақ егер өнім стандартқа сай болмаса, онда тыйым салу қажет, егер бақылау жүргізетін ұйымдар өнімнің стандартқа сай емес екен деп қорытынды шығарса, тыйым салу туралы процедура және шешім максималды түрде ашық болуы керек)	6,9

2.3 Қауіпті өнімдерді енгізуге шектеу үшін қажет шаралар

Өсіп келе жатқан ұрпақтың денсаулығын қорғау – мемлекеттің басты стратегиялық міндеті, себебі ересек адамдар денсаулығының фундаменти тұрғындардың бала кезінде қалыптастырылады. Мемлекеттің әлеуметтік және экономикалық дамуының әлеуеті, тұрғындарының жоғары өмір деңгейі, ғылым мен мәдениеттің даму деңгейі балалардың бүгінгі денсаулығының нәтижесі болып табылады.

Балаларды сапасыз өнімнен қауіпсіздендіру үшін тиімді шаралар қолданып, заңнамалық-құқықтық базаны жетілдіріп, ата-аналар, педагогтар, психологтармен мақсатты түрде жұмыс жүргізіп, оларға оқыту бағдарламаларын құру қажет және т.б.

Сауалнама жүргізу барысында сарапшыларға балаларға арналған өнімді сараптамадан өткізуді өндірушілердің өз есебінен өткізуге міндеттеудің қажеттілігі бар ма деген сұрақ қойылды. Нәтижелері көрсеткендей сарапшылардың көпшілігі жалпы өндірушілер өз есебінен сараптамадан өткізіп, өнімнің сапасына өздері жауап беру идеяны қолдап отыр. Біріншіден, жауап берген сарапшылардың 44,2% егер өндірушілер өз өніміне жауап беретін болса, оның ішінде материалдық жауапкершілікті, онда сапасыз және қауіпті балалар өніміне шектеу қою мүмкіндігі болар еді деп есептейді. Екіншіден, жауап бергендердің ширегінен көбі (26,1%)

өндірушінің өз есебінен сараптама жүргізу өндірушінің өз мүддесіне жақын деп есептейді. Сондықтан өндіруші адал және сапалы тауар өндірушісі ретінде өзіне жарнама жасайды (Кесте 13).

Кесте 13

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіз қалай ойлайсыз, балаларға арналған өнімдерді сараптамадан өткізуді өндірушілердің өз есебінен өткізуге міндеттеудің қажеттілігі бар ма? (%)

	%
Иә, өйткені өндірушілер нарыққа сапасыз және қауіпті өнім шығаратын болады	44,2
Иә, бұл өндірушілердің өз мүддесінде, олардың өнімді сатуы мен нарықта танымал болуы осыған байланысты	26,1
Жоқ, сараптаманы тәуелсіз органдар жүргізуі қажет	12,1
Жоқ, сараптаманы тек қана мемлекеттік органдар жүргізуі тиіс	18,8
Басқа (МЕҰ және жалпы азаматтық қоғам сарапшыларының қатысуымен, көпсатылы, алдымен өндірушілердің өздері, содан кейін тәуелсіз органдар мен мемлекет өткізулері тиіс)	1,2
Иә, бірақ бұл сараптаманы мемлекеттік органдар растауы тиіс, мүмкін, егер мемлекеттік стандарттар шығарылса, мемлекеттің қолдауымен тәуелсіз органдар	3,0

Басқа жағынан, тауарды сараптамадан өткізуге жұмсалатын қосымша каражат тауардың негізгі бағасына ықпал етуі мүмкін. Қазақстан тауары арзан баға есебінен ұтып отыр, өйткені сапасы жағынан бәсекеге қабілетті деңгейіне әлі жете қойған жоқ. Бұл орайда сараптамаға жұмсалатын шығынды жай өндірушіге міндеттеу әзірше дұрыс емес. Ресей Федерациясында, мысалы, балалар тауарларын шығаратын өндірушілер қосымша бағаға төленетін салықты 17% дан 12% дейін аз төлейді. Сондықтан бизнестің бағалауға ерікті түрде баруға мүдделі болу керек, жай бұл үрдісті тек имитациялаудан бұрын.

Бала бақшаларды сертификациялау бөлігінде Сингапурдың тәжірибесі өте қызық. Мектепке дейінгі білім, әдетте міндетті емес болып келеді, мемлекет тек тұрғындарға өз балаларын мектепке дейінгі кезеңде өздері оқытуға мүдделі болуына жағдай жасайды. Атап айтсақ Сингапурдың Білім беру министрлігі мектепке дейінгі мекемелердің білім бағдарламаларын реттемейді. Алайда мектепке дейінгі мекемелер арасында SPARK (Singapore Pre-School Accreditation Framework) қызмет сапасын бағалау жүйесі енгізілген. Оны өту – мектепке дейінгі мекемелер үшін ерікті іс, оның нәтижесі бойынша 3 жылға жарамды сапа сертификаты беріледі. Ол ата-аналар үшін болашақта мектепке дейінгі білім мекемесін таңдау кезінде керек бағдар болып табылады.

Дәл осылай сараптамадан өтеді. Егер өндірушінің сертификаты болса, онда оның өніміне сенім көбірек болады. Мемлекет осындай ұстанымды

ынталандырып, нарықтағы барлық қатысушылар үшін жалпыға бірдей қағидалар орнатуы тиіс.

Зерттеу нәтижелері бойынша қауіпті өнімді енгізуге қарсы әрекет етудің ең тиімді шаралардың бірі сарапшылар жоғары айыппұлдар белгілеу (27,3%) және арнайы орган мен компания басшыларын қылмыстық жауапкершілікке тарту деп есептейді (27,9%). Өндірушілерді қылмыстық жауапкершілікке тартуды да тиімді инструмент деп сарапшылардың 23,0% санайды, алайда, осындай шараларды қолданумен әуестенуге болмайтыны түсінікті. Қазақстан үшін бүгін өндірісті көбейту, тікелей өндірушілер және компаниялармен байланысты күшейту маңызды. Бұл ретте елдің нарығына ешбір делдалсыз брэнд компаниялардың кірігуі тиіс (Кесте 14).

Соңғы шара ретінде тәркілеу және кәсіпкерлік қызметімен айналысу құқығынан айыру болып табылады.

Кесте 14

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіздің пікіріңізше, қазақстандық нарыққа балаларға арналған сапасыз әрі қауіпті өнімдерді енгізуге шектеу қою үшін, қандай шаралар барынша тиімді болады? (%)

	%
Орган басшылары мен сарапшыларды қылмыстық жауапкершілікке тарту	27,9
Жоғары айыппұлдар белгілеу	27,3
Өндірушілерді қылмыстық жауапкершілікке тарту	23,0
Өнімдер мен барлық құрылғыларды тәркілеу	20,0
Қандай да бір кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығынан айыру	18,2
Басқа (шекара арқылы енгізу барысында бақылауды күшейту, сату кезінде уәкілетті мемлекеттік органдар ұдайы бақылау жүргізіп отыруы тиіс, <i>уақытша жеткізушілерді және осы өнімді шығарумен арнайы шұғылданбайтын жеткізушілерді назарда ұстау, ақпаратты сатушылар мен ата-аналарға дейін жеткізу</i>)	3,6

Сараптамалық сауалнама балалар өнімінің айналымына қатаңдатылған бақылау қағидаларын енгізу үшін бүгін жағдайдың пісіп-жетіліп тұрғанын көрсетті. Жауап бергендердің басым көпшілігі (77,6%) сапасыз және зиянды өнімнен қорғалу үшін балалар тауарларына таңбалауды енгізуді қолдайды (Кесте 15).

Осындай сәйкестік таңбаларын өнімді бағалау және сапаны бақылау саласында құзіретті сертификациялауды жүргізетін органдар немесе басқа ұйымдар береді. Мысалы, Германияда осындай топты таңбалаудың кең таралған белгісі «СБ» («қауіпсіздігі тексерілді») болып табылады, ол өнімнің қауіпсіздігін неміс нормаларға сәйкестілігін растайды. Еуропалық одақ елдерінде біртұтас сәйкестілік таңбасы ретінде «СЕ» белгісі қабылданған. Бұл таңба Еуропалық одақтың бүкіл тиісті тауардың қауіпсіздік жөніндегі міндетті ұстанымдарына сәйкестілігін растайды

(мысалы, ЕО тиісті негізгі директиваларының талаптарына сәйкестілігін анықтайды). ЕО директивалары сәйкестілік бағалау процедураларының негіздеріне енгізілуі тиіс бағалаудың көлемін немесе қатаңдылығын бекітеді. Бағалау, аккредиттеу және сертификациялау Еуропалық DIN EN 45000 сериясының нормаларына негізделеді. Еуропалық нормаларға сәйкестілік процедурасы өнімді шығаратын өндірушімен де, ЕО уәкілетті ұйымдарымен де жүргізіледі. Соңғысында таңбаға қосымша бағалау сәйкестілігін жүргізген ұйымның эмблемасы беріліп, толықтырылады.

Кесте 15

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Балалардың психикалық, моральдық денсаулығына ықпал етуі мүмкін кейбір балаларға арналған тауарларға (ойындар, ойыншықтар, бейнеойындар) таңбалау енгізу қажеттілігі бар ма? (%)

	%
Иә, қажет, себебі тауарларды таңбалау балаларды зиянды әсерден қорғайды	77,6
Иә, балаларға арналған тауарларды таңбалау қажет, бірақ бұл өте қомақты шығынды қажет етеді	6,7
Балаларға арналған тауарларды таңбалаудың қажеттілігі жоқ, ата-аналар тауарларды саналы және тиімді түрде таңдайды	12,7
Жалпы зиянды тауарды енгізуге болмайды	2,4
Таңбалау қажет, бірақ ол онсыз да қымбат тауарды одан сайын қымбататып жібереді	0,6

Сонымен қатар жауап берген сарапшылардың 6,7% балалар тауарларын таңбалауды тым шығынды шара деп есептейді. Қазіргі уақытта таңбалау туралы дискуссия белсенді жүргізілуде, әсіресе жеңіл өнеркәсіп жүйесіне қатысты бөлігінде.

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың шамамен 12,7% таңбалаудың қажеттілігі шамалы деп айтып отыр, өйткені ата-аналар арзан, мейлі контрафактілік тауар болсын, бірақ қолжетімді тауарды сатып алу үшін саналы түрде таңдайды. Алайда, құқықтық мәдениеттің төмендігінен ата-аналар балалар тауарының сапасы және оның қасиеттері туралы бейхабар болуын атап өткен дұрыс.

Отандық ойыншықтар өндірісін дамыту қажет, ол бізге сенімді және сапалы тауарды қамтамасыз етеді. Басқа қиындық туындауы мүмкін – сапаның жаңа стандарттарын, таңбалауды, сараптама жүргізуді тек ірі өндірушілер мен жеткізушілер ғана жасауы мүмкін. Шағын және орта бизнес қиындықтарға тап болады, ірі бизнес пен ШОБ арасындағы бәсекеге қабілеттілікті қысқарту үшін жағдай туғызады, бұл қазақстандық кәсіпкерліктің дамуына жағымсыз ықпал етеді.

Тауарларды қаптауға және таңбалауға қойылатын талаптар тарифтік емес барьерге жатады, олар заманауи жағдайда кең тұтынуға мүмкіндік алады. Көптеген елдерде импортталатын тауарлардың қаптамасына күрделі

ұлттық талаптар жүйесін әзірлеген. Олар тауарды таңбалау қамтитын ақпараттың көлемін, мөлшерін, формасына қатысты. Импортталатын тауардың қаптамасы мен таңбалануы импорттаушы-елде қабылданған нормалар мен талаптарына толық сәйкес келуі тиіс болғандықтан экспорттаушыға тарапқа жоғарыда тізбектелген талаптарды орындау үшін қосымша шығындарға ұшырау және уақыт жұмсауға тура келеді. Тауарды қаптау мен таңбалау ұлттық талаптарын орындауға жұмсалатын шығындар тауардың сату бағасын көтереді.

Талаптар әртүрлі болуы мүмкін, мысалы:

- екі тілдегі міндетті таңбалау (мысалы, Канада, Финляндия);
- алдын ала қапталған тауарларды қаптау және көлем стандарттарын реттеу (мысалы, Канада);
- жеміс-жидек, шоколад және басқа тауарлардың қапталуына қосымша талаптар (мысалы, Австрия).

2.4 Балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды және жағымсыз әсерін бағалау

Реттеу жүйесі ақпараттық сала үшін де жүзеге асырылады.

Балаларға арналған туындылардың психологиялық сараптамасы кейіпкердің «зиян» әрекеттерінің болуында емес және оның этикалық тұрғыдан бағалау емес (ол, әрине, қажет). Бұл мәселе көбінесе кең тараған, өйткені туындының балалар жас ерекшеліктеріне сәйкестілігімен байланысты бірқатар мәселелерді қамтиды. Сонымен бірге әңгіме мұнда кітаптың немесе фильмнің көркемдігін бағалау туралы емес, олардың формасы мен мазмұнының қандай да бір жастағы баланың *психологиялық ерекшеліктеріне сәйкестілігін* бағалау туралы. Әсіресе осындай сараптама мектепке дейінгі жастағы (3–7 жас) балалар үшін өзекті болып табылады. Бұл кезде әлем туралы негізгі түсініктер, бастапқы эстетикалық және этикалық инстанциялар, өз-өзіне және өзге адамдарға деген көзқарас қалыптаса бастайды. Көркем әсерлер осы тұлғалық негіздердің қалыптасуына айтарлықтай ықпал етеді. Сонымен бірге бұл психологиялық дамудың ең белсенді кезеңі, әр жыл қабылдау, ойлау, сана сезімнің және т.т. спецификалық ерекшеліктермен өзгеріске ұшырап отырады.

Баланың тілі мен тілдесу қабілеті дамыған үш жастан кейін қиял, ойын және т.т. мектепке дейінгі жастағы өзгерістер пайда болады, көркем мәтінді толықтай қабылдау мүмкіндігі артады. Осы кезден бастап мультфильмдер кітаптармен бірге баланың өміріне енуі мүмкін және енуі тиіс, өйткені көркем мәтінді қабылдау қабілетін дамуына амплифицирленген әсер етуі мүмкін.

Сарапшылар көрсеткендей балаларға арналған қазіргі ақпараттық өнім көп жағдайда жағымсыз әсер етеді. Жауап берген сарапшылардың 57% деп

соңғы 3 ай ішінде оларға балалардың психологиялық денсаулығына жағымсыз әсер ететін ақпараттық өнімдерді кезіктіргендерін белгіледі. Сәйкесінше сарапшылардың аздығы (43%) балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсер ететін ақпараттық өніммен кезікпегенін алға тартады (Диаграмма 2).

Диаграмма 2

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Соңғы үш ай көлемінде, Сіздің пікіріңізше балалардың психологиялық денсаулығына жағымсыз әсер ететін, ақпараттық өнім (мысалы, телебағдарлама, мультфильм, бейнеролик және т.б.) көрдіңіз бе? (%)

Ақпараттық өнімнің балалардың санасына психология, эмоция, стереотипизация деңгейінде әсер ететінін түсіндіретін нақты зерттеулер жоқтың қасы. Олар көбіне саясатандырылған және бірден батыс өнімдеріне теріс көзқарасты білдіреді. Басқа сөзбен айтқанда ақпараттық саланың балалар санасына әсер етуін зерттеу – бұл пәнаралық сала болғандықтан түрлі мамандардың қатысуын талап етеді.

Анимациялық өнім балалар қауымына заманауи тенденцияларға тезірек бейімделуге көмектеседі. Мультфильмдердің теріс ықпалы көбіне даулы, мысалы, агрессиялық картиналардың немесе мәтінінде жасырын сексуалдылық бейнеленген картиналар бөлігінде. Атап айтсақ, батыс анимациялық фильмдері ерлер мен әйелдер тепе-тең серіктес болып саналатын сезімді қалыптастырады.

Мектепке дейінгі және кіші жастағы балалардың психологиясы телевизия мен мультипликацияның ықпал етуіне назарды аудармай сана сезімнің қалыптасуын, әлемді түсіну, қоршаған тіршілікті қарастырып, зерттейді.

Негізінен мультипликация анимацияның талдау табиғатынан нақты шындықты және қиялды, музыкалық сүйемелдеу мен «бейнеудің» өзін біріктіреді және тұтас педагогикалық тәрбиелік кешенді құрайды. Алайда, кей мультфильмдер көтеріңкі эмоцияны, сүйікті кейіпкерлерге еліктеу толқынын туғызады және бала тұлғасының жағымды сезімдерін

қалыптастырады, ал басқасы балалардың бойына агрессияны ұялатып, нағыз зиян келтіреді.

Мультфильмдердің балалық тұлғаны қалыптастыруға ықпал ету туралы екі көзқарас бар: оптимистік (мультфильм – бұл педагогикалық мақсаттарға қол жеткізу үшін кең сала), және пессимистік көзқарас (мультфильмдер баланың қалыптасуына зиян келтіреді). Шешімі тәрбиелік идеяны және «зиян келтірме» тиісті формуласын баланың бойында нақты бір қасиеттерді қалыптастыру үшін мультипликацияны дұрыс және тиімді қолдану қажет. Бұл жағдайда әрбір ата-ана мультфильмнің ықпалы баланың да, ересектің де үміттерін алдауы мүмкін екенін түсінуі тиіс. Сондықтан ата-анаға төменде көрсетілгендерге назар аударып отыруы қажет:

- қандай жас мөлшеріне әзірленген мультфильм?
- мультфильм нақты бір баланың мүддесіне және психологиясына сәйкес пе?
- мультфильмнің эстетикалық және этикалық тұрғысынан толтырылуы қаншалықты?

Зерттеу барысында сарапшылардың есіне үш ай көлемінде олардың пікірінше балалардың психологиялық дамуына жағымсыз әсер ететін ақпараттық өнімді көрсеңіз, онда ақпараттық өнімнің атауын атау сұралған болатын. Жауап бергендердің жарты бөлігі (49,5%) шетел мультфильмдерін атады, атап айтсақ «Спанч Боб», «Симпсондар», «Южный парк» және т.б.

Жеке монстрлар туралы мультфильмдер – 20,9%.

Аздық үлеске ие болған сарапшылар ресейлік өндірушілердің өнімдерін белгіледі– 12,1% (Кесте 16).

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Егер соңғы үш ай көлемінде балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсер ететін ақпараттық өнімді көрсеніз, онда телебағдарлама, бейнероликтің, мультфильмнің атауын атаңызшы?

	%
Шетел балалар фильмдері мен мультфильмдері («Хлебоутки», «Симпсондар», «Грифиндер», «Спанч Боб», «Смурфики», «Том мен Джерри», «Южный парк», «Футурама», «Дядя деда», «Тимон мен пумба», «Котопес»)	49,5
Монстрлар туралы («Пришельцы») мультфильмдер	20,9
Cartoon Network	18,7
Nickelodeon телеарнасы	13,2
Ресей мультфильмдері және арналары («Маша мен аю», «Машаның ертегілері», 2*2 арнасы)	12,1
Мультфильм аниме («Бакуган», «Бен-10», InuYasha»)	9,9
Youtubemaғы бейнероликтер	9,9
Компьютерлік ойындар («Warcraft», «GTA», «Counter Strike», «Слендермен», «Five Night At Freddy's»)	7,7
Роботтар, трансформерлер туралы мультфильмдер	5,5
Worlddisney мультфильмдер	3,3
Перизаттар туралы («Винкс») мультфильмдер	3,3
Қарулы адамдарды, қарсыласын өлтіргенін көрсететін мультфильмдер	2,2
Балапан	1,1
Фэнтэзи кітаптар	1,1

Батыс мультфильмдерінде жиі оларға стереотиптерден алшақ болып, өмірде өз жолын дербес табуға және табысты болуға қол жеткізу, қоршағандардың пікірімен келіспеушілік бағдарын ұстану көзделетіні байқалады. Жаңа ұрпақ екінші сапта жақсы бейнеленген, жарқыраған, бояуланған және динамикалық фильмдерді таңдайды. Осындай контекстте «Простоквашино» сынды кеңес классикасының өзі жеңіліс табады. Мысалы, екінші сапта жапырақтардың ағаштарда қозғалған кезде оның көлеңкесі болғанын қалау орынды.

Аудитория дәл осыны қалайды, жасанды шығарылатын типаждарда өздерін таниды, экранда болып жатқаннан өз өмірін тани бастайды және осылар арқылы тіршілік сұрақтарына жауаптарын табады.

Сарапшылық сауалнаманың қорытындысы бойынша бүгін осындай балалар тауарларына, ойыншықтары мен ойындарына, мультфильмдері мен бейнероликтеріне назар аудару қажет. Жауап берушілердің көпшілігі белгіленген өнім бойынша сараптама сапасыз жүргізілді немесе мүлдем жүргізілмеген деп есептейді. Атап айтсақ, жауап берген сарапшылардың жартысынан көбі ойыншықтар мен ойындардың сараптамасы сапасыз жүргізілген (54,1%) тағы жауап бергендердің ширегі сараптама жүргізілмейді деп есептейді (24,8%) (Кесте 17).

Кесте 17

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіз қалай ойлайсыз, Қазақстанда балаларға арналған тауарларға, өнімдерге сараптама қаншалықты сапалы әрі тиімді жүргізіледі? (%)

	Сапалы	Сапасыз	Сараптама жүргізілмейді
Тағам, шырындар	65,0	29,9	5,1
Ойыншықтар, ойындар	21,0	54,1	24,8
Киім-кешек	33,5	34,8	31,6
Мультфильмдер, бейнероликтер	21,4	40,9	37,7
Мектеп құралдары, кеңсе заттары	42,1	35,8	22,0
Кітаптар, журналдар, басқа баспа өнімдері	42,9	33,8	23,4

Кесте 18

Сарапшылардың балалар өнімдерінің түрлісіне сараптаманың тиімділігі мен сапалылығы жөніндегі түсіндірмелер*

Өнім	Түсіндірмелер
Тағам, шырындар	Жүргізеді, бірақ кепілдеме жоқ Жүргізеді, бірақ барлық өнімде емес Қатаң сараптама жүргізу керек Қанағаттанарлық Мерзімі өтіп кеткен Ресейде өндірілетін балалар тағамының құрамында қанттың мөлшері шамадан тыс болады
Ойыншықтар, ойындар	Қытайлық ойыншықтар сапасыз Біздің нарықта сапасыз өнімдердің саны анағұрлым көп Өндірушіге байланысты Сараптамадан басым көпшілігі өтпейді Басқа елдерден енгізілген ойыншықтар өте көп, біз оның сапасын білмейміз Дүкендер мен базарларда улы ойыншықтар
Киім-кешек	Өндірушіге байланысты Орташа немесе төмен бағамен сатылатын киімге бақылау жүргізілмейді Киімді біздің өндірушілер шығарады Сараптамадан басым көпшілігі өтпейді Дүкендер мен базарларда сапасыз киім Улы аяқ киім

Өнім	Түсіндірмелер
Мультфильмдер, бейнероликтер	Карусель мультфильмдері Мультфильмдерге сараптама жасалмайды Шетел мультфильмдері Кейбір телеарналарды жауып тастау керек Сапасыз өнімдер тым көп Жас мөлшеріне қарай шектеу керек Мультфильмдер мен бейнеойындар еш шектеусіз барлық балалардың қолдарына жетті
Мектеп құралдары, кеңсе заттары	Өндірушіге байланысты Мұнда бастысы сапа емес, оның тауарлық түрі Барлық тауар Қытайдан әкелінеді, олар сараптамадан мүлдем өткізілмейді Сертификациядан көбісі өтпейді Білмеймін, мүмкін сараптамаға жататын тауарды тізімге енгізу керек Нарық сараптамадан өзі өткізеді, таңдауды жақсыдан жақсысы таңдалып алынады, бағасы жағынан да Эмо суреті бүкіл мектеп құралдарында болуы
Кітаптар, журналдар, басқа баспа өнімдері	Өндірушіге байланысты ЭМО суреті

* жауаптар сарапшылардың сөздерінен жазылды

Зерттеу барысында сарапшылар балалар өнімдерінің жеке санаттары бойынша жүргізілген сараптамаға баға беруді сұрады. Атап айтсақ, жауап берген сарапшылардың пікірінше ең сапалы сараптама балалар тағамы мен шырындарға жүргізіледі (65,0%). Сарапшылардың 5,1% осы балалар өніміне сараптама жүргізілмейді деп есептейді.

Балалар киімін сараптауға байланысты айтар болсақ, сарапшылардың 33,5% сараптама сапалы өткізіледі және 34,8% - сапасыз өткізіледі десе, жауап берушілердің 31,6% бағалау жүргізілмейді деп есептейді. Жалпы айтқанда балалар киіміне деген сұраныс қанағаттандырылған. Бұл жағдайда маңызды мәселе отандық мектеп формасын енгізу және қамтамасыз ету болып табылады. Қазақстан жеңіл өнеркәсібі қазір өсу динамикасын көрсетуде. ҚР инвестициялар және даму министрлігінің деректеріне сәйкес, тек мектеп киімі нарығының көлемі 30 млрд. теңгені құрайды. Жыл сайын мектеп киімі 4 млрд. теңгеге импорттан тұрады – бұл бюджетті жұмсап, біздің жеңіл өнеркәсібі қол жеткізе алмай отырған қаражат. Шамамен Қазақстандағы 55 кәсіпорын талап етілетін өлшемдер бойынша мектеп формасын өндірулеріне болар еді.

Баспа өніміне сараптама жүргізу мәселесіне тоқталатын болсақ, жауап бергендердің 22% ешбір сараптама өткізілмейтіндігін атап өтті. Мысалы, оқулықтар көбіне Қытайда шығарылады, олардың мәтінінде мазмұнды ғана емес, сонымен бірге орфографиялық қателер жіберіледі екен. Ресми

деректерге сәйкес оқу әдебиетінің шамамен үштен бір бөлігі қайтарылып отыр. Сонымен қатар оқулықтардың жетіспеушілігі сақталады.

Анықтама: Әлеуметтік-мәдени даму Комитетінің төрағасы Г.Исханованың деректері бойынша оқу индустриясының негізгі проблемасы келесі болып табылады:

- мазмұны мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарына сәйкес келмеуі;

- мазмұнында көптеген қателер мен дәлсіздіктер, белгіленген тақырыпқа мүлдем қатысы жоқ фактілердің болуы;

- Қазақстан тарихы бойынша оқулықтар ерекше сөгістерге ие. Түрлі авторлар оқиғалар мен фактілерді өздерініңше талқылауға жол береді, жиі мерзім мен оқиғалар, тарихи тұлғалардың өмірбаянын мазмұндағанда фактологиялық қателер жіберіледі. Олар фактілерге толған, қиын мазмұндалады, олардың ішінде тақырыптарды бекіту үшін тапсырмалар мен жаттығулар жеткіліксіз;

- ұсынылатын деректердегі сәйкессіздік проблемаларына жол берілген;

- жалпы оқулықтар форматы бекітілген болуы тиіс. Қазақ тілінің оқытушылары 11 сыныптың оқулығында бір кітапты құрастыру қағидасы сақталмай, барлығы қалай болсын солай басылғанына назар аударып отыр;

- материалдың «қарапайымнан күрделіге дейін» сабақтастық принципі көп жағдайда сақталмайды;

- қазақстандық мазмұны оқулықтардың көбінде сақталмаған.

Негізі Қазақстан бүгін үлкен мәселеге тап болып отыр – бұл көркем өнімнің психологиялық және контенттік сараптамасы. Анимациялық өнімді талдайтын қызметтер мен орталықтар жоқтың қасы. Сонымен бірге Қазақстанда шетел анимациялық өнімі танымалды болуы үшін шаралар атқарылуда. Атап айтсақ «Болашақ» білім беру бағдарламасы мен қауымдастығының қолдауымен бұл мультфильмдер қазақ тіліне аударылуда, ҚР Мәдениет және спорт министрлігі заманауи шығармаларды басып шығарады, атап айтсақ қазақ тіліндегі «Гарри Поттер» .

Сонымен қатар сарапшылардың пікірінше ақпараттық өнім (мультфильмдер, жарнама, бейнероликтер) көп жағдайда балалардың денсаулығына жағымсыз әсер етеді (67,1%). Осыдан басқа бейнеойындар мен компьютерлік ойындардың жағымсыз ықпалын жауап берген сарапшылардың 66,5% атап өтті (Кесте 19).

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Қазіргі таңда балалардың психологиялық денсаулығы мен тән саулығына қандай өнім көп дәрежеде жағымсыз әсер етеді және осыған байланысты шұғыл бақылауды талап етеді? (%)

	%
Ақпараттық өнім (мультфильмдер, бейнероликтер, жарнама және т.т.)	67,1
Бейне ойындар, компьютерлік ойындар	66,5
Тағам өнімдері (балалар тағамы, шырындар, шоколад және т.т.)	20,1
Ойыншықтар, ойындар	20,1
Балалар алаңы және ойын кешендері	6,1
Балаларға арналған киім	3,0
Кітаптар, журналдар, брошюралар және т.т.	2,4
Мектеп тауарлары, жабдықтар, кеңсе заттары	1,8

Қазақстан үшін бүгін контентке назар аударған маңызды. Өйткені, біз негізінен тұтынушы, импорттаушы болып табылғандықтан, оның мазмұнын бақылауға қиындыққа соғады. Оларға тыйым салуға, немесе импортты шектеуге болады, бірақ бұл мүмкін емес. Егер талаптар күшейтілетін болса, көлеңкелі нарығы кеңейе түседі.

Тұрғындармен психологиялық жұмыстың сапасын көтеру қажет, әсіресе балалар мен жеткіншектер арасында. Әрине деструктивті сайттардың қызметін тоқтатуға болады, бірақ ол үшін ұдайы мониторинг жүргізіп отыру қажет.

Ақпараттық провокациялар мен өсектерге қарсы әрекет етудің шараларын дұрыс қолдана білу керек. Әлсіз ақпараттық жұмыс жағдайында әлеуметтік желіде болып жатқандар туралы хабардар етіп отырғандарға қарсы қатаң саясатты жүргізбеген дұрыс. Осындай жағдайлар үшін call-орталықтар қызмет етуі тиіс, олар тұрғындардың сұрақтарына жауап беріп, шынайы ақпарат беріп отырады еді. Осындай қызметтер полицияның «102» телефоны сияқты баршаға белгілі болуы тиіс.

Зерттеу нәтижелеріне сәйкес компьютерлік ойындар психика үшін айтарлықтай қауіп төндіріп отыр. Егер ересек адам виртуалды тәуелділікке қарсы тұра алса, балалар әлі аяғына дейін дамымаған санасы мен психикасы, компьютердің жағымсыз әсеріне жылдам түседі.

Charite университетінің неміс зерттеушілері тәжірибе өткізген, оның барысында 20 адамнан тұратын топқа сүйікті ойындарынан алынған скриншоттарды көрсеткен. Олар алкогольизм және есірткіқұмартушылық ауруына шалдыққандарға олардың патологиялық құмарлану заттарын көрсеткендей ұқсас реакция байқатынмы. «Nottingham Trent University» университетінің International Gaming Research Unit амауымен жүргізілген зерттеу бойынша 7000 адамнан тұратын бақылау тобының 12% онлайн компьютерлік ойындарына тәуелді екенін көрсетті. 250 миллионнан тұратын Facebook қолданушыларының 19% компьютерлік ойындарына

тәуелді екендерін жасырмады. Дуглас Джейнтал Америкалық педиатрлар академиясымен бірлесіп адам денсаулығына ойындардың ықпалын зерттеген көрінеді. Бақылауға 3 мың бала алынды, тәуелділік әр онында балада белгілі болды.

Басты компьютерлік ойындардың жағымсыздығы – бұл өзіне деген сенімсіздіктің пайда болуы. Виртуалды өмірде өзін қаһармандай сезінген бала шынайы өмірде де барлығы жеңіл болады деп есептейді. Бірақ шынайы өмірге оралған сәтте жеткіншек табысқа батырманы басқан сәттен қол жеткізуге болмайтынын тез түсінеді. Өз-өзіне деген сенімсіздік, қоршаған адамдаға деген ашу сезімі, депрессия өрши бастайды – бұның соңы кей кезде суицидке апарып жатады.

Жастар өмірден кетеді, өйткені виртуалды өмір мен шынайы өмір, әдетте, бірдей болмайды. ВОЗ және ЮНИСЕФ халықаралық ұйымдарының ақпараттары бойынша Қазақстан осымен 10 жыл қатарынан жеткіншектер арасында өз-өзіне қол сұғышылық саны бойынша елдер арасында көшбасшылықтың үштігіне кіреді. Жеткіншектер арасындағы суицид көрсеткіші 2008 жылы өз шыңына жетті. Ол кезде Қазақстан 15-19 жасындағы бозбалалар мен қыздар арасындағы суицид жасағандар арасындағы саны бойынша бірінші орынға шықты. 2013-2014 жылғы ЮНИСЕФ есебінде Қазақстан бірнеше жыл бойы жеткіншектер мен жастар арасындағы өлімнің негізгі салдары өз-өзіне қол сұғышылық болып табылатын елдердің қатарына кіріп отырғаны жарияланды.

Ең қауіптісі адами ауытқулар, девиация виртуалды әлеммен астасып жатқандығы. Интернет алдымен шынайылықтан кетуге көмектеседі, содан кейін өмірмен қош айтысуға көмектеседі. Өз-өзін өлтірушілер қауымдастықтары жасақталады. Атап айтсақ, 2015 жылдың соңына әлеуметтік желілерде суицид культын насихаттайтын парақшалардың қатысушысы болып 1863 кәмелеттік жасқа толмаған қазақстандық балалар тіркелген. Алматы аудандық сотымен «ВКонтакте» әлеуметтік желісіндегі екі публиктің мазмұны заңсыз деп танылып, Қазақстан аумағында таралуына тосқауыл қойылды, өйткені олардың мәтінінде өз-өзіне қол жұмсау әдістері, тәсілдері мен ұсынстары берілген болып шықты.

Бұл жағдайда Қазақстанда кәмелеттік жасқа толмағандардың әлеуметтік желілерде Еуропалық одақ елдеріндегідей тіркеулеріне тыйым салу тақырыбы кеңінен талқыланып келеді. БАҚ-да 2017 жылдан бастап 16 жасқа толмаған балаларға ата-ананың рұқсатынсыз әлеуметтік желілерде тіркелуге және жеке парақшаларын ашуға тыйым салуды енгізу туралы Еуропарламенттің қаулысы қызу талқылануда. Осы ретте eMarket талдау компаниясының зерттеулері келтіріліп, оның мазмұнында Facebookтің желісінде 11 жасқа толмаған әр бесінші баланың профилі бар екендігі жарияланды, алайда әлеуметтік желісін пайдалану ережесі қолданушының 13 жастан кем болмауы талап етіледі. Еуропарламент қаулысына сәйкес

компаниялар әлеуметтік желіде ата-ананың рұқсатын алу тәсілін қарастыруды, немесе оларды тіркеуден бас тартуды ұсынып отыр.

Тарау бойынша қорытынды

1. Қазақстан – жас және тез дамып келе жатқан балалар тұрғындарының үлесі едәуір ел. 14 жасқа дейінгі балалар саны 4,6 млн. адамды құрап отыр. Кәмелеттік жасқа толмағандар саны – 5,5 млн. адам. «Қазақстан-2050» стратегиясы мен дүниежүзілік дамыған 30 елдің қатарына кірігу тұжырымдамасын жүзеге асыру үшін балалар құқығын қорғау жүйесін сапалы қайта құру талап етіледі. Басты принцип балалар – дербес категория, объект емес, ол субъект, олардың мүдделерінің призмасына қарай мемлекеттік саясаттың талаптары қарастырылуы тиіс.

2. Басты мәселе – бұл балалар өнімінің сапасына және айналымына бақылау жүйесі. Қазақстан балалар тауарларының 80% импорттайды. Балалар құқығы мәселесінен бұрын бұл қауіпсіздік мәселелері, экономиканы дамытудың жаңа резервтері. Тек мектеп формасының нарығы жылына 4 млрд. теңгені үнемдеуге мүмкіндік береді. Балалар тауарлары нарығының жалпы айналымы жылына 2,5 млрд. долларға жетеді, бұл елдің ІВӨ шамамен 1% құрайды.

3. Жауап берген сарапшылардың 40% астамы балалар өнімінің сапасына және айналымына бақылау жүйесі жақсарып келе жатқанын алға тартады. Сертификациялау, стандарттау, санитарлық қызмет бойынша көп жұмыс жасалды. Алайда бұл жүйе бақылау, мониторинг жүргізу сапасын көтеруді, жеңіл-желпі, визуалды, экономикалық бақылаудан қолданбалы, және бейімделген түрлеріне ауысуды талап етеді, ол тікелей білім және ғылым жүйесінің әдістемелері мен техникаларын қолдануы тиіс. Нақты айтқанда әңгіме өнімге психологиялық сараптама жүргізуді, баланың дамуына әсер ету сапасын және денсаулығына, дамуына ұзақ мерзімді және кейінге қалып әсер ету мәселесін тілге тиек етеді.

4. Елімізде жас ерекшелікке қарай тауарлар мен өнімдерді таңбалау, бөлу әдістері біртіндеп енгізілуде. Бұл ретте нарық аморфты болып келеді. Алайда тұтыншылардың бөлінуі, қоғамның дифференциациялануы, қоғам дәулеттілік белгілері бойынша құрылымдануы байқалады. Сапасыз балалар өнімдерінен қорғау жүйесі дәулеттері жоғары топтарға арналған болған жағдайда тәуекелдер туындайды. Кірістері төмен топтар потенциалды қауіптілікті әкелетін өнімдерді пайдалануды жалғастырып келеді. Мұндай жағдайда салауатты өнімді пайдалануға тең құқықтар мен мүмкіндіктерді қамтамасыз ету қажет.

5. Сарапшылар мемлекет балалар өнімі нарығына, өнімнің сапасына, импортты реттеуге бақылауды күшейту керек деп есептейді. Алайда жұмсақ бақылау сценарийі анағұрлым қолайлы, яғни балалар өнімінің айналымына бақылауды қамтамасыз ету жұмысына бизнесті және жеке меншік құрылымдарды қатыстыру, мысалы, таңбалауды қамтамасыз ету. Бақылау жүйесінің күшеюі инвестициялық климаттың пен кәсіпкерлік еркіндігіне

зиян келтірмеуі тиіс. Мұнда өнімнің құны деген мәселе де бар, бақылау шаралары балалар өнімінің қымбаттауына апармауы тиіс.

6. Мемлекет балалар индустриясының дамуына ықпал ету тиіс, оның ішінде ойыншықтар, шығармашылық материалдарды шығаруға, қосымша механизмдерді құруға.

7. Қазақстанда ауысу үдерістері біршама жеңілдетілген, өйткені батыс ақпараттық өнімдеріне, анимацияны қоса, көзқарас оңайлатылған. Республикада өзге ТМДның бірқатар елдеріндей (Ресей, Украина) отандық анимациялық және көркем өнімнің кеңейтілген нарығы қалыптаса қоймаған. Негізгі бөлігін біз импорт арқылы толықтырамыз. Алайда өнім импортының географиясын диверсификациялау бағытына көшті. Қытайлық тауарлары балалар өнімі нарығында да үстемдігін жоғалтқан жоқ. Сараптамасы, таңбалауы бар жоғары сапалы еуропалық эксклюзивті тауарлардың тікелей үлесі қанағаттанарлықсыз. Сондықтан бақылау жүйесін модернизациялау қажет, қазір көптеген саланы қамтитын кешенді шешімдер қабылдау уақыты келді. Бірінші кезекте отандық өндірушіні қолдауға бағыт алып, импортты алмастыруға көшу керек. Отандық өнім сұранысқа ие, бірақ оның бағасы қымбат, немесе өнідірісі шектеулі. Брэндті жылжыту мәселесі әлсіз.

8. Батыс мультфильмдері көбіне ересек адамдардың сынына ұшырап, қабылданбайды. Заманауи мультфильмдер ата-аналар, педагогтар мен психологтар арасында дау-дамайды тудыруда. Оған қарамастан мультфильмдер кең сұранысқа ие болып, балалар арасында танымал болып келеді. Осында осы кезеңнің қарама-қайшылығы жатыр.

Қазіргі ең басты міндеттердің бірі – балаларға жақсысы мен сапалысын таңдауға көмектесу болып табылады. Ата-аналар бағыттар мен құндылықтарды қалыптастыруы мүмкін, бірақ олар өз балаларын әрбір қадамын бақылап отыратын менторлар болмауы тиіс. Ата-аналар рөлі тек қауіпсіздік константасы болу. Қалғаны өзгеріп, құбылуы мүмкін.

9. Сарапшылардың көпшілігі балалар өніміне (мультфильмдер, ойыншықтар, кітаптар және т.т.) цензураны енгізгенді қолдайды.

10. Қазақстанда азық-түлік өнімінің сапасын бағалау бойынша жағдай анағұрлым қолайлы. Санитарлық-эпидемиологиялық жағдай бақылануда. Алайда, ойыншықтар мүлдем бақылаусыз қалуда, шығармашылық өнімдердің айналымы да аз бақылануда. Интернетте бірде-бір сапалық отандық талдау жарияланбаған, сарапшылардың мультфильмдерді толықтай және жан-жақты жасалған талдаулары орналастырылмаған. Тек ата-аналардың форумында жазылған түсіндірмелерінен басқа.

11. Сарапшылардың 70% бүгінгі күні негізгі тәуекелдер балаларға психологиялық тұрғыдан әсер ету байқалатынын алға тартады. Яғни, мультфильмдер мен компьютерлік ойындар.

Компьютерлік тәуекелділік қауіпті трендке айналды және тек ересек адамдардың психологиясына ғана емес, балалар мен жеткіншектердің психологиясына ықпал етуде. Компьютерлік тәуекелділік психикалық ауытқулар мен орны толмас процесстердің себебі болып табылады. Алайда бұл проблеманы тек шектеулер орнатумен немесе мектеп штатына психологтарды енгізу сияқты қадамдармен шешуге болмайды. Мектептен

үйге, үйден балалардың ұжымдарына тұтас жұмыс жасау керек. Спорт, дене шынықтыру, мәдениетті дамыту кең түрде енгізу қажет.

Маңыздысы контенттің сапасы болып табылады.

12. Өндірушілер мен дистрибьюторларға жылдам кіріс алуға арзан тауарды алмай сапалы өнімді нарыққа шығаруды талпынуға итермелейтін ережелер, жүйені ұсыну қажет. Бұл өндірушіні қолдау, бақылау жүйесі, балалар тұрғындарымен құнды жұмыс жасалатын ұзақ мерзімді қадамдар болуы тиіс.

Алайда таңбалауды күшейтуді, айыппұлдарды салуды, кейбір қатаң шараларды қолдануды, оның ішінде тауарды алу, тәркілеу шараларын қолдануды жоққа шығармайды.

Бастысы – бұл балалар тұрғындары зиянды және жағымды әсерін көруі үшін балалар арасында ақпараттық сауаттылықты қалыптастыру қажет. Ол үшін тұрғындар жеңіл қабылдай алатын суреттелген материалдар, слайдтар, инфографика және өзге де материалдар қажет.

50 беттегі әдістемелік нұсқаулардың форматын тұрғындар қиын қабылданатынын практикада көруге болады. Маңызды және күрделі материалды меңгеру үшін жаңа формат, жаңа дизайн қажет.

13. Сертификациялау, сараптама, таңбалау бойынша бүкіл жұмысты Қазақстанның ДТҰ, ЕАЭО қатысу шеңберінде жүргізу қажет. Еуропалық одақтың түрлі жас ерекшеліктегі балалардың қауіпсіздігін қамту мақсатында жүргізілетін өнімді таңбалау жөніндегі тәжірибесін мұқият зерттеу керек. Бұдан басқа экологиялық сараптама, балалардың еңбегі қолданылмағанын көрсететін таңбалау бар.

3. БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ЖЕКЕ АҚПАРАТТЫҚ ӨНІМДІ БАҒАЛАУ

3.1 Мультипликациялық фильмдер мен телебағдарламаларды бағалау

Сауалнама жүргізу барысында сарапшылар балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына теріс әсер ететін анимациялық фильмдеріне баға берді. Сарапшыларға алты бірліктен тұратын, оны толықтыруға мүмкіндігін берумен қоса, танымал мультипликациялық фильмдердің тізімі ұсынылды.

Сарапшылар сауалнамасының нәтижесі «Маша мен Аю» (44,5%), «Фиксиктер» (63,4%), «Лунтик» (45,7%) балалар мультфильмдері жиі балалар денсаулығы мен дамуына жағымды әсер ететіндігін көрсетіп отыр. Сонымен қатар балалар денсаулығы мен дамуына кеңес мультфильмдері (8,5%), қазақ тіліндегі мультфильмдер (2,6%), сондай-ақ шетел мультфильмдер классикасы («Том мен Джерри») жағымды әсер етуде (Кесте 20).

Сарапшылар балалар денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсер ететін мультфильмдерге «Клуб Винкс – Сиқыршылар мектебі» (20,0%), «Губка Боб Квадратные Штаны» (19,4%), аниме – мультфильмдер (3,0%), монстрлар және ойдан шығарылған аңдар туралы мультфильмдерді атады (4,8%).

Кесте 20

Ойыншықтардың балалар психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды және жағымсыз әсері (%)

	Жағымсыз әсер	Жағымды әсер
«Маша мен Аю» мультсериалы	23,0	44,5
«Фиксики» мультсериалы	27,9	63,4
«Лунтик» мультсериалы	27,3	45,7
«Клуб Винкс – Сиқыршылар мектебі» мультсериалы	20,0	6,1
«Губка Боб Квадратные Штаны» мультсериалы	19,4	11,0
Аниме-мультфильм	3,0	1,2
Роботтар туралы мультфильмдер	1,2	-
Шетел мультфильмдері (<i>Черепашки Ниндзя, Симпсоны, Семейка Адамс, Шрек, Южный парт және т.т.</i>)	6,0	-
Монстрлар, ойдан шығарылған аңдар туралы мультфильмдер	4,8	-
Кеңес мультфильмдері (« <i>Ну, погоди!</i> », <i>Простоквашино</i> , « <i>Винни Пух</i> »)	-	8,5
Шетел мультфильмдері (Том и Джерри, Робокар, Даша и Диего және т.т.)	-	6,6
Шытырман оқиғалар туралы мультфильмдер	-	2,4
Қазақ тіліндегі мультфильмдер	-	2,6

Бүгін өте жиі кейбір балалар мультфильмдерінің жағымды немесе жағымсыз әсері туралы дауларды естуге болады. Ата-аналар, сарапшылар, психологтар, мемлекеттік органдардың өкілдері дауға қосылды. Әрі қарай

бірқатар танымал мультфильмдер туралы жағымды және жағымсыз түсіндірмелер ұсынылады.

Кесте 21

Сарапшылардың бағасы және форумдардағы (әлеуметтік желі қолданушыларының) тұрғындардың түсіндірмелері

Мультфильмдер	Оң түсіндірмелер	Теріс түсіндірмелер
Маша мен Аю	<p>Аю – бұл ересек адамның баланың ешбір тентектігі мен қылықтарына қарамастан қарым-қатынасқа түсудің үлгісі болып табылады. Бұл төзімділік пен сүйкімділіктің үлгісі. Маша – 3 жастан 7 жасқа дейінгі балалардың жинақталған образы.</p> <p>Маша бұзақылық жасаған үшін бұрышта да тұрды, бүкіл үйге ботқа шашылған кезде үйді де жинады, тосап та қайнатты, содан кейін Аюды тамақтандырды. Окуды, жазуды үйренді. Шырша мен Жаңа жылға қатысты сериясында Маша алдымен бүкіл сыйлықтарды тартып алғысы келді, бірақ серияның соңында сыйлықтарды алудан гөрі сыйлаған жақсы деп ән шырқайды. Бұл үлгі тұтарлық әрекет емес пе? Осындай мысалдар тағы көп келтіруге болады. Мен Машаның жасағанын өзге бірде бір баланың қайталағанын көрген емеспін, бірақ мен Машаға қарағанда заманауи балаларды көремін</p>	<p>Оны көргеннен кейін балалар назданып, зияндылыққа жол береді, бір сөзбен айтқанда Машаның іс-қимылын қайталайды, өйткені олардың жасында «жағымды» кейіпкер – үлгі болады, ал мынау бұзақылық жасап, тек аюды ренжітумен болады, есі ауысқан адам сияқты секіре бастайды. Мен бірнеше сериясын көргеннен кейін бұл мультфильмді балаға көрсетпеу керек деп шештім (7-8 жасқа дейін)</p>
Шрек	<p>Жай сюжетті ауыстырып, түрлі диснейлік фильмдерді пайдалану. Кез келген жағдайда мейірбандық жауыздықты жеңеді. Бастысы – достық. Жауыз Огр парасатты отағасы мен досқа айналады. Қоғамнан шеттетілген кейіпкерден өмірге жақсы бейімделген кейіпкерге айналады.</p> <p>Диснейдің фильмдеріндегідей қоршаған тіршілікті жаңадан интерпретациялау. Стереотиптік ойлау еңсеріледі. Жағымды персонаждар мен теріс персонаждар ондай болмауы мүмкін. Барлығы жекеше болуда. Адамдар теледидарды нотация мен ақылды есту үшін емес демалу үшін қарайды</p>	<p>Персонаж біртүрлі ақылға сыйымсыз, оны Шрек туралы барлық фильмдерде көруге болады – ірі трансвестит-еркек. Мүмкін мұнымен авторлар өздерінің секс-азшылыққа деген толеранттылығын көрсеткісі келген шығар, былай алып қарағанда, американдықтар мұнымен мақтанады. Осы құнды нұсқауды Голливуд әлемнің бүкіл балаларына таратуды көздеп отыр!</p> <p>Фильмнің басты кейіпкері– жауыз және дөрекі алып-огр Шрек, батпақта өмір сүретін, жануарларды жек көретін мизантроп. Оның ерлігі үшін мотивация болып жүрек қалауы, игілікті істер емес – жоқ,</p>

		қарапайым нарықтық проблемасы – патша оның жер учаскесін тартып алудан пайда болған жер мәселесі
Смешарики	2007 жылы «Смешариктер» ЮНИСЕФ пен «Балалар мүддесі үшін бірлескен бағдарламаларды жүзеге асыру үшін ынтымақтастық туралы келісімге» қол қойылды. Мультфильмдер туралы дау – бұл екі лагерь: консерваторлар мен модернистер. Жаңа диснейлік мәдениет – постмодернити болып табылады	Менің «Смешариктерге» көз-қарасым теріс, менде «бұл» теріс реакция тудырады, онда эстетикалық талғам жоқ. Қарапайым шариктер, олардың денесіне қолдары, аяғы, кейде тұмсығы суреттелген, басқаларда мүйіздері ғана салынған, болды, осындаймен әсемділік пен сұлулықты қалай дәріптеуге болады. Мазмұны да, менің талғамыма жат
Губка Боб Квадратные Штаны	Бір жақтан біз консерваторлар мен ересектердің қатаң пікірлерін көреміз. Алайда балалар мен жеткіншектер осы мультфильмді көрген кезде кейбір мағынаның сабақтастығын, немесе олардың болмауына аз көңіл бөледі. Олар жарық, көңіл көтеретін суреттерді көреді, көңіліндерін алаң еткізеді. Фильмді көз алмай 20 минут көруге болады. Бобты қалай ұнатпауға болады? Менің ойымша, оны көрмеген адам, оны жақсы көрмейді. Мультик өте жақсы, мейірбан және әзілді, үлгі аларлық.	Сериал өзінің қарапайым әзілімен таңғалдырады. Мысалы, мынадай: бір-бірін бастарынан соғады, балмұздақты терезеге лақтырады. Немесе басқа: Губка және оның досы он рет автобуска кіре алмайды, өйткені кезекте тұрған Губка біресе ұйықтап қалды, біресе құлағына конфет тықты, біресе шамды жеп қойды. Сондықтан егер балаңыз теледидарды көргеннен кейін бір нәрсені құлағына тығамын десе таң қалмаңыздар. Бұл өте қауіпті, келісетін шығарсыздар. Психолог-кеңесші Ольга Сташук бұл мультфильм өте жабайы және Губка Бобтың әлеміне қарағанда аутистердің өмірі өте бай және дұрыс реттелгенін атап өтеді. Егер ата-аналар баланың топас болғанын қаласа, онда «Губка Боб» – таптырмас көмекші. Айтпақшы, Вирджиния штатында (США) мынадай тәжірибе жасалыпты: мектепке дейінгі жастағы бір топ балаға бір мультфильмнің бірнеше сериясын көрсеткен екен, содан кейін оларды агрессивтілікке, гипербелсенділікке тексерген екен. «Губка Бобты» көрген балалар ең төмен нәтижеге қол жеткізіпті

Осы ақпараттық өнімдерінің балалар денсаулығы мен дамуына келтіретін зияны бойынша дауларға қарамастан мультфильмдер инновациялық, шығармашылық мәдениет дамуының негізін қалыптастырады. Ата-аналар, мектеп, оқытушылар шығармашылықты қолдау керек, олардың табыстарын бағалап, мүлт кеткенде қолдаулары тиіс.

Осыған қарағанда мектепке дейінгі білім беру алғышарттарын өзгерту қажет – тыйым салу, шектеу әдісінен ынталандыру-қозғамдауға көшу керек.

Сондай-ақ ақпараттық саясатқа деген көзқарасты өзгерту қажет. Әлбетте балаларға арналған өзіндік бағдарламалар контентін дамытқан маңызды. Бұл орайда балалар аудиториясына жағымды әсер ететін «Балапан» (қазақстандық) және «Карусель» (ресей) телеарналары ең жоғары бағаны алды сәйкесінше 72,6% және 70,1% (Кесте 22).

Cartoon Network немесе Nickelodeon телеарналарының зияндылығы күмәнді, жауап беруші сарапшылардың көпшілігі бұл телеарналар балалардың дамуына жағымсыз әсер ететінін атады – сәйкесінше, 64,6% және 64,0%. Сонымен қатар балалардың батыс мәдениетін қаншалықты тез меңгерсе, соншалықты оларға заманауи тіршілікке бейімделуге жеңіл болады. Осы ретте «Карусель» немесе «Детский мир» телеарналарының пайдасы жайлы дауласудың қажеті шамалы.

Кесте 22

Балаларға бағдарламаларды тарататын кейбір телеарналардың балалар психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды және жағымсыз әсері (%)

	Жағымсыз әсер	Жағымды әсер
«Карусель» телеарнасы	4,3	70,1
«Никелодeon» (Nickelodeon) телеарнасы	64,0	4,3
Детский мир (Телеклуб)	3,0	32,9
Балапан телеарнасы	2,4	72,6
Cartoon Network телеарнасы	64,6	2,4
2*2 телеарнасы	1,2	-
Мұндай арналар жоқ	3,0	-
Жауап беруге қиналамын	8,5	-
Ресей телеарналары («Мульт», «Радость моя»)	-	4,9
«ТiJi» телеарнасы	-	1,2

Қазақстанның ақпараттық нарығына шетел ақпараттық көздерінен, телеарналарынан бас тартуға тиімді емес. Елдің бүкіл ақпараттық саласы тепе-теңдікке байланысты, мұнда кез келген елдің бағдары үстемдік орын алмауы қажет.

Балаларға шетел арналары ұнайды. Балаға таңдау жасау мүмкіндігі берілуі тиіс, олар дәстүрлі телевизиядан басқа ақпарат көздерін де пайдаланады, мысалы гаджеттер мен интернет-телевизия, осылайша атаның бақалуынан айырылады.

Сарапшылардың еш бірі компьютерлік ойындар зиян келтірмейді деп айтпады.

Бір жағдайларда компьютерлік ойындар балалар психикасына зиян келтіруі мүмкін, әсіресе, егер бұл ойындарды үзіліссіз сағаттап, тәуліктеп, апталап ойнайтын болса.

Компьютерлік тәуелділік Америка мен Еуропада бұрыннан айтарлықтай проблема екені мойындалды. Ойын тәуелділігіне қатысты бірнеше факт. Француз студенті ұйқысыз ойынның және оқудың үшінші тәулігінде (компьютерлік ойыннан кейін институтқа барады, содан кейін бірден монитор алдына отырады) терезеден шығып кетті. Тайваньда бір желінің фанаты компьютердің алдында қайтыс болып кетті, ол компьютерді 40 сағат бойы босатпаған.

3.2 Компьютерлік өнімді бағалау

Сарапшылар сауалнамасының нәтижесі бойынша жауап берген бірде-бір сарапшы «компьютерлік ойындар балалар психикасына зиян келтірмейді» деген жауап нұсқасын белгілеген жоқ. Жауап бергендердің 66,1% компьютерлік ойынын орташа шамада пайдалану зиянсыз және маңызды рөлді ойынның контенті атқарады деп отыр.

Жауап берген сарапшылардың үштен бірі негативті баға берді – кез келген компьютерлік ойын балаға зиян келтіреді – 31,5% (Кесте 23).

Кесте 23

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Қазіргі кезде балалардың арасында компьютерлік ойындар үлкен танымалдылыққа ие болып отыр. Компьютерлік ойындарды пайдалануға қатысты пікірлер екіге бөлінді. Сіз қандай көзқарасты ұстанасыз? (%)

	%
Компьютерлік ойындар бала психикасына зиян келтірмейді, және жоғарғы технологиялардың заманауи әлемі біздің қоғамның компьютерлендірілуін талап етеді	-
Компьютерлік ойыны орташа шамада пайдалану зиянсыз. Сонымен қатар, компьютер ойындарының контенті үлкен рөлге ие, мысалы, жетілдіруші ойындар пайдалы болуы мүмкін	66,1
Кез келген компьютерлік ойыны балаға тән саулығына да, психикалық денсаулығына да зиян келтіреді	31,5
Басқа	0,6
Дамытатын компьютерлік ойындар ойнаған маңызды, алайда олар ата-аналардың сүзбесінен өткізілуі тиіс	1,8

Егер тізімде ұсынылған ойындарды бағалау туралы айтатын болсақ, сарапшылар Counter-Strike (61,8%) пен GTA (68,5%) ойындарын жағымсыз деп бағалады. Сол уақытта My Talking Tom және Minecraft сияқты ойындар

бойынша жағымды бағалау артып түседі – сәйкесінше 54,4% және 39,4% (Кесте 24).

Кесте 24

**Баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына
жағымды және жағымсыз әсер етуі (%)**

	Жағымсыз әсер етуі	Жағымды әсер етуі
GTA	68,5	2,5
Minecraft	18,8	39,4
My Talking Tom	2,4	54,4
Counter-Strike	61,8	3,1
Молынан қантөгіс және атыстар орын алған ойындар	2,4	
Бүкіл ойындар негативті әсер етеді, позитивті әсер етпейді	3,6	3,8
Жас ерекшелігіне байланысты	0,6	-
Жауап беруге қиналамын	3,0	5,0
Интерактивті ойындар	-	9,7
Басқа (аркада, Маша мен аю және т.б.)	-	5,6

Ойынның мазмұны – шынайы өмірге максималды түрде жақындатылған, заманауи әлем суреттегідей, «ойыншық» іспеттес жасалған. Жастар ойдан шығарылған әлемнің тұсауына түсіп, қоршаған шынайы өмірмен байланысын үзеді.

PsychCentral ғалымдары лонгитюдты зерттеулер нәтижесі бойынша келесі қорытынды жасады, фильмдегі зорлықтың және адам өлтірулер саны бір-бірімен байланыспаған. XX ғасырдың ортасында біршама корреляция болды. Алайда 1940-х жылға дейін және 1990 жылдан кейін ол теріс үрдіске ие болды, яғни қатыгез фильмдер адам өлтірудің аз санымен байланысты болды. Екінші зерттеу қатыгез бейнеойындар 1996-2011 жылдары жастар арасындағы зорлық деңгейін төмендеткенін көрсетті. Осыған қарамастан ғалымдар: мұндай корреляция кездейсоқ, және осындай бейнеойындар агрессияның деңгейін төмендетеді деп айтуға болмайды деп көрсетті.

Ғалымдар, фильмдер одан сайын қатыгез болуда, бірақ осы уақытқа дейін ешкім бұл қоғам үшін проблема екен деген тұрғысынан зерттемегенін атап өтуде. Ғалымдар мынадай қорытынды жасады, қатыгез фильмдер мен бейнеойындар саны күннен-күнге артып келеді, бірақ бұл шынайы өмір үшін жағымсыз салдарына әкелмеген.

1992 г. Алтея Хастон мен оның әріптестері америкалық ортастатистикалық бала 18 жасқа толғанша теледидар арқылы орта есеппен 200 мың — зорлау, қорлау және адам өлтіру сынды зорлық сценасын көретінін анықтаған. Слэйтердің пікірі бойынша, қорқынышты фильмдер көру адамға өткір сезімдерді тұтынуын қанағаттандырады екен, ал Спаркс

қорқыныш фильмдерін көру күнделікті проблемалардан уақытша арылуға көмектеседі деген пікірді алға тартады. Кантор қорқыныш фильмдерін «тыйым салынған жеміс» деп атайды, олардың тартылымдығы оның ешкімнің қолдамауында деп санайды. Голдштейн, осындай фильмдер «компания үшін» көруге жарарлық, себебі жиі оны көру үшін адамдар бірге жиналады деп есептейді. Көбісі экрандағы өлім мен зақымдануды көріп, агрессияға деген тұтынымның орнын толтырады деп есептейді.

Тарау бойынша қорытынды

1. Талдау көрсеткендей, балаларға арналған мультфильмдер мен басқа да көркем өнім жағымсыз да, жағымды да бағалануы мүмкін. Зерттеудің нәтижелері сарапшылардың көпшілігі «кеңес» мультфильмдерін эталонды болып табылады деп көрсетеді. Бұған қарамастан қазіргі психологтар кеңес мультфильмдерінің теріс ықпалын анықтаған. Мысалы, «Ну, погоди!» бүгін қасқырдың аса қатыгездігі үшін сыналады, ол америкалық «Том мен Джерри» мультфильмінен еш айырмашылығы жоқ. Қазіргі Барби немесе перизаттар туралы мультфильмдер 30-40 жыл бұрын түсірілген мультфильмдерге қарағанда мейірбандылық бағдар және эстетикалық ұстанымды көбірек беруі мүмкін. Кеңес дәуіріндегі «Ежик в тумане» сияқты кейбір мультфильмдер әлі күнге дейін өзінің «балалық емес» мазмұнымен ирония тудырады.

Бұл ретте мультфильмдер туралы сұрақ даулы болып саналады және оған бір қалыпты жауап беру екіталай. Аға буын, өзін сарапшымын деп атаса да, жаңаға консерватизм көзқарасын білдіріп, қарсы әрекет етуі мүмкін.

Қазіргі буын өзінің жол салған ағаларына қарағанда өзінің ақпараттық және сандық технологиялардың кеңдігінен жылдам дамитынын түсіну өте маңызды.

2. Сарапшылардың сынына түскен әрбір мультфильміне мұқият талдау жасаған соң, мысалы, «Спанч боб», «Клуб Винкс», «Маша мен Аю» сияқты көркем өнімдердің ешқайсысы жамандық, зорлық, экстремизм, адам өлтіруді насихаттамайды деген қорытынды жасауға болады. Оларда жағдайдың әзілдігі, кейбір жеңілдетілген сценарийлер, сондай-ақ адамның тұрысына жақындатылған типаждар көрсетіледі.

3. Баланың санасы шынайылықтың, жарқындықтың болуын талап етеді, олар оның бойында эстетикалық ұстанымдардың негіздерін қалыптастырады. Батыс анимациялық өнім, әсіресе диснейлік, балалар аудиториясының сұранымдарына жауап береді. Уолта Дисней өнімдерінің маңызды ерекшелігі оның тек балалар емес, сонымен қатар отбасылық аудиторияға бағытталуында. Мультфильмдегі отбасының әрбір мүшесі өзіне қажетін көре алады. Сондықтан диснейлік фильмдерді көру ата-аналарды да, балаларды да қызықтырады. Сонымен бірге балаларға кейбір мәселелер түсіндірілмейді, оларға түсініксіз, алайда өсе келе олар мультфильмдерді жаңа көзқараспен тамашалайды. Бұл ересек адамдарда да болады. Ескі фильмдердің өзі бір кезінде жаңа ақпарат беріп, мазмұнға ие болады.

4. Қазір кезіктіретін компьютерлік ойындардың жаңа феномені шынымен әсерлі. Ол 40 минут сабақта тыныш отыра алмайтын балалардың назарын жеңіл түрде өзіне аударатындығы ғажап, бірнеше тәулік бойы назарда ұстауы мүмкін. Бұл феноменология – бұл заманауи педагогикаға түсіну қажет мәселе. Мүмкін бұл ешбір қиындықсыз, мектепке барусыз, партада отырусыз білім берудің тамаша жолы шығар бәлкім.

4. ТӘУЕКЕЛДЕРДІҢ АЛДЫН АЛУ

4.1 Балалар өнімдерін таңдау барысындағы балалардың денсаулығы мен дамуы үшін тәуекелдердің алдын алудағы ата-аналардың рөлі

Сарапшылардың сауалнамасының нәтижесі көрсеткендей көпшілігі – 60,0% заманауи қуыршақтардың шынайылықты сезінудегі әсері жағымсыз деп санайды. Үштен бір бөлігінен аздығы жаңа ойыншықтар мен қуыршақтар заманауи өмірдің ажырамас бөлшегі болып саналады деп есептейді (28,5%).

Барби қуыршағының қыздар дамуы мен психикасына ықпалы туралы даулар әлі күнге дейін жалғасуда, оның ішінде қазіргі қыздар мен әйелдердің көбіне анорексияға шалдықтыратын, әлсірететін диеталарды ұстануға талпынуы. Бүгінгі күні қуыршақтар өнеркәсібі өзгеріске ұшырады.

Кесте 25

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Егер кезінде балаларға арналған қуыршақтар олардың аналық сезімін дамытып, қамқорлыққа тәрбиелейді деген пікір болса, бүгінде, заманауи қуыршақтар құрбылар, жол көрсетуші рөлін атқарады, балалардың сырт келбетінің сұлулығына бағыттайды, ол келешекте балалардың тән саулығы мен психикалық денсаулығына, әсіресе қыз балаларға, жағымсыз әсер етуі мүмкін, ал Сіз қалай ойлайсыз? (%)

	%
Заманауи қуыршақтар, шынында да шындықты қабылдауға жағымсыз әсер етеді	60,0
Жаңа ойыншықтар, қуыршақтар заманауи әлемнің ажырамас бір бөлігі болып табылады	28,5
Басқа (<i>Ойыншықтардың барлығы салауатты өмірді насихаттамайды: қуыршақтың көбісі сауатсыз жүдеу болуды («Barbie», «Bratz»), паталогиялық (жас мөлшеріне сай емес) өлімге деген қызығушылықты («Monster High»), паталогиялық (жас мөлшеріне сай емес) ерте сексуалды дамуды («Barbie», «Bratz») насихаттайды, баланың психикасына байланысты, тәрбиеге байланысты</i>)	2,4
Қуыршақтардың түріне байланысты	7,3
Заманауи қуыршақтар ұлттық қазақ киімдерін кигенін қалар едік	0,6
Заманауи қуыршақтар баланың санасында дұрыс мінез-құлықты (ана, дәрігер, құрбы) қалыптастыруды жалғастырып келеді	0,6

Қазақстанда тамақтану және дене мәдениеті басқа, алайда сән конкурстарының көтерілу нәтижесінде жергілікті Барбилердің пайда болу тенденциясы аландатады.

Осыған қарамастан, қуыршақтар жастар, балалар мен жеткіншектерде эстетикалық сезім қалыптастыратын маңызды символикалық өнім. Қазақстанда қуыршақтарға сұраныс өсіп келеді. Мысалы, Бал-бала қуыршақтарының өндіріс көлемі жылына 25-30 мың дананы құрайды және ұлттық дизайны мен қазақ тілін қолданғаны үшін үлкен танымалдылыққа ие.

Қазір, әлем өзгеруде, сондықтан альтернатива табу үшін жұмыс жасау керек. Эбби қуыршақтары, «табыттағы қан сорғыштар» орнына өз нұсқауларымызды ұсыну қажет. Балалар ойыншықтар индустриясын қолдау қажет, атап айтсақ, Бал Бала қуыршағының құны 2,5 мыңнан 90 мың теңгеге дейін жетеді. Ұсыныстардың түрлісі керек, оның ішінде құны жағынан да.

Сарапшылар ата-аналар бірінші кезекте өз балалары үшін цензор болу керек деп есептейді, өйткені олар өз балаларының талғамын, таңдауы мен қалауын жақсы біледі (58,8%). Жауап берген сарапшылардың 27,3% үшін ата-аналар білікті мамандардың пікіріне құлақ асулары маңызды деп есептейді (Кесте 26).

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың 13,3% сән тенденцияларына еліктеп, ата-аналар тәуекелдердің алдын алуда өздерінің рөлін сезінбейді сондықтан цензор бола алмайды деп жауап берді.

Кесте 26

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіз қалай ойлайсыз, ойыншықтар мен басқа да балаларға арналған өнімдерді таңдау кезінде тән саулығы мен психикалық денсаулық үшін тәуекелдің алдын алуда ата-аналар қандай рөл атқарады? (%)

	%
Ата-аналар ең бірінші цензор болуы қажет, себебі олар өзінің балалары мен олардың қажеттілігін жақсы біледі	58,8
Ата-аналар өнімді таңдау кезінде күзиретті тұлғалардың пікірлеріне құлақ асуы қажет	27,3
Сән үрдісіне ере отырып, ата-аналар өздерінің тәуекелдердің алдын алудағы рөлін толық білмейді, сол себепті цензор бола алмайды	13,3
Басқа (ҚР Конституциясының 27 бабы ата-аналарды өз балаларына қамқор болуға міндеттейді, бірақ сонымен қатар баланың пікірімен санасуды)	0,7

Дүниежүзі тенденциясы – бұл балалар тұрғындарымен тікелей маркетингілік жұмыс. Шетел маркетингтері сегментациялаудың қарапайым түрін пайдаланады – бұл Kids (4 жасан 8 жасқа дейін), Twins (8 жасан 12 жасқа дейін) және Teens (13 жасан 16 жасқа дейін).

Мақсатты аудиторияны сегментациялаудың қолайлы инструменті Нейл Хоув және Уильям Штраус қисындап мазмұндаған буындар теориясы болып табылады. Америкалық ғалымдардың ойынша, баланың бойында буындық құндылықтар қоғамдық оқиғалардың ықпалымен қалыптасады, сондай-ақ тәрбиелік. Осы құндылықтардың қалыптасуы баланың оқиганы «жақсы» және «жаман» позициясынан бағалай бастаған сәтінен бұрын басталады. 12–14 жасына дейін қалыптасқан «терең» болып табылады және бүкіл өмір бойына ықпал етеді. Буындар теориясы арқылы сегментациялау түрлі жас тобының тұтынушыларын талдауға мүмкіндік береді.

Зерттеу ата-аналар бұрынғыдай цензордың рөлін атқарамуы да мүмкін екенін көрсетеді. Бүгін балалар тауарының негізгі тұтынушысы екі

мыңыншылар туған болып саналады — «Z буыны» (Generation Z). Бұл 1,4 млрд. адам немесе дүниежүзі тұрғындарының 21%.

Z буынының негізгі құндылықтары даралық, еріктілік, өзінің адамгершілігін сезіну, жауапкершілік және азаматтық парыз болып табылады.

Z буынын ерекшелейтін қасиет оның жаңа технологияларға әуестігі, өйткені ол кең сызықты интернет пен қоршаған кеңістікті жаппай «оцифровкалау» дәуірінде пайда болды. Сатушылардың жаңа буыны ақпараттың толықтығын және тәулік бойы қызмет көрстеудің болуы талап етті, сондықтан «Зетов» үшін сатып алуларды жасау үшін басымдық нүктесі болды. Қазірдің өзінде америкалық жеткіншектердің 63% интернетке күнде қосылады.

Дүниежүзілік желі кеңістігінде тәрбиеленген буын тегін контентке ұмтылады, сонымен бірге жеткіншектер брендтерге адар қарайды. Олар өздерінің өміріне сәйкес келетін сенімді маркаларды талап етеді.

Жаңа буын өнімнің қоршаған ортаға әсер етуіне көп көңіл бөледі. Z буынын «жасыл» буыны деп атауға болады. Эко-тауарлар мен қызметтер — бұл «Зеттер» тұтынушылары. Экологиялық таза тауарды таңдау тек сәндік тенденцияларға бағыну болып табылмайды. Жалпы осы буын әлеуметтік бағытталған және еріктілер қызметімен белсенді айналысатын буын. Олардың 60% өмірді жақсы қылдыратын кәсіпті таңдағанды қалайды. Әлемге және қоршаған ортаға ұқыптылықпен қарау Z буынының тұтынушылық қадамына ықпал ететін болады.

Балалар – лицензиялық өнімнің ең белсенді тұтынушылары. Балалар тауарларының үлесі заманауи лицензиялық нарықтың көлемінің 50% астамын құрайды. Synovate Comson маркетингтік компанияның деректері бойынша, 4 жасқа дейінгі балалардың 77% қаптамасында өзінің сүйікті персонажы суреттелген тауарды сатып алуды талар етеді. Сүйікті кейіпкерлері суреттелген киімді 15 жасқа дейінгі балалардың 50% көбі қалайды. Шамамен балалардың 20% өзінің сүйікті персонажы суреттелген тазалық құралдарын, азық-түлік өнімдерін, ойыншықтар, косметика мен парфюмерияны таңдайды.

Егер аға буын үшін интернет, мобильді байланыс – сатып алынатын игілік болса, ал қазіргі буын үшін бұл қалыпты. Жауап берген сарапшылардың 39,3% ойыншықтардың көп болуы балалар үшін жаман деп есептейді. Өйткені қалағанын ала бергеннен олар ойыншықтардың құндылығын бағаламайды да, түсінбейді.

Жауап бергендердің ширегі (24,5%) қарсы пікірді ұстанады – ойыншықтар баланың дамуы үшін қажет, олар қажеттілік болып саналады, сондықтан олар көп болмайды (Кесте 27).

Сарапшылардың тағы екі қарама-қарсы пікірін келтірейік, олар зерттеу барысында анықталған болатын. Жауап бергендердің 17,2% ойыншықтардың

көп болуы қиялдаудың дамуына кедергі келтіреді және дәл сондай сарапшылардың пайызы (17,2%) ойыншықтардың көп болуы тұрақты назарының қалыптасуына кедергі келтіреді деп есептейді.

Кесте 27

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Психологтардың пікірі бойынша, ойыншықтардың шектен тыс көп болуы баланың жетілуіне, ал оның жетіспеуі жағымсыз ықпал етуі мүмкін – ойыншықтар тобы ойнауға, қиялдауға, қарым-қатынасқа түсуге емес, әдемі заттарды қарапайым жинауға үйретеді деген пікір бар.

Сіз қалай ойлайсыз? (%)

	%
Ойыншықтардың көп болуы қиялдаудың дамуына кедергі келтіреді және эгоисттік көзқарастың дамуына апарады	17,2
Қалағанының бәріне алғашқы талпыныстан-ақ қол жеткізе берген бала ойыншықтардың құндылықтары мен олардың мәнін түсінуден қалады	39,3
Ойыншықтардың көп болуы тұрақты назарының қалыптасуына кедергі келтіреді	17,2
Ойыншықтардың жетіспеушілігі қызғаншақтыққа, ренішке, тұйықтылыққа әкеп соғады	6,1
Ойыншықтар баланың дамуы үшін қажет, олар қажеттілік болып саналады, сондықтан олар көп болмайды	24,5
Ойыншықтың көп болуы да, жетіспеушілігі де дұрыс емес, барлығы шектен тыс болмауы тиіс, ата-аналар өздері балаға қажетті ойыншықтардың санын қадағалап отыруы тиіс	1,8
Балаға ойыншықтарды сатып алып қана қоймай, осы ойыншықтармен баламен бірге ойнау керек. Бала үшін ата-анасымен байланысқа түсу маңызды, ал ойыншықтың саны маңызды емес. Егер балаға дұрыс назар аударылса, онда ойыншықтың шағын мөлшерімен шектелуге болады	1,2

Сонымен біз тағы бір мәселені көріп отырмыз – бұл қоғамның әлеуметтік бөліну өндірісі. Көпшілік молшылықтың тасуын көріп, жетіспейтінде көңіл аударады. Алайда проблема ойыншықтардың молшылығы мен осы фактінің балаға әсерінде емес, проблема әлеуметтік таптардың, әртүрлі мектептерде оқитын балалардың арақашықтығында, немесе бір мектепте оқығанмен, әртүрлі материалдық дәулетке ие. Түрлі кіріс деңгейіндегі ересектер әртүрліше ойыншықты таңдайды. Мысалы, жоғары деңгейде кіріс табатын ата-аналарға баласын қымбат ойыншықтар дүкеніне кіргізсе болғаны, олар өз кезегінде өзінің беделіне қызмет етеді сондықтан сапасыз және қауіпті тауар сатып алудан аулақ болады. Басқа ата-аналардың ондай мүмкіндіктері жоқ, сондықтан ойыншықты, мысалы, базардан сатып алуға барады. Балалар ойыншықтарын базардан сатып алсаң, сапасыз ойыншыққа, мүмкін қауіпті тауарға кезігесің деген пікір қалыптасқан. Атап айтсақ, базарда қытайлық, сапасыз өнім сатылады деп есептеледі. Ал арнайы мамандандырылған маркеттер мен мегамаркеттерде еуропалық балалар тауарларының ассортименті болады мыс.

Орта білім беру мекемелерінде мектеп формасын унификациялау жағдайға біршама әсер етіп, оқушылар арасында әлеуметтік теңсіздікті жою проблемасын шешу мүмкін. Соынмен қатар ҚР Инвестициялар мен даму министрлігінде даму мәселелері жеңіл өнеркәсіп қауымдастығымен талқылануда. «Біз импортталатын балалар тауарларын деген талаптарды күшейтуді жоспарлап отырмыз. Өндірісті елдің өзінде ұлғайтудың әлеуеті зор, сұрақтар өте көп. Мысалы, балалар формасы. Оның көлемі өте ауқымды. Біз барлық кәсіпкерлер мен мемлекеттік қызметшілерге барлық тапсырыстарды Қазақстанда орналастыруды сұраймыз ...»⁵. Мұндай шаралар, біріншіден, өз еліміздің экономикасын дамытуға ықпал етеді, ал екіншіден, балалар өнімінің қауіпсіздігін қамтамасыз етеді.

Сауалнама барсында сарапшыларға ата-аналар мен ересектерге кеңес беру сұралды, балалар өнімдерін, атап айтсақ балалар ойыншықтарын, сатып алу кезінде бірінші кезекте неге назар аудары керек екендігі. Жауап беруші сарапшылардың 39,4% ойыншықтарды сатып алу кезінде бірінші кезекте тауардың жас ерекшелік таңбасына назар аудару керек деп есептейді, яғни ересек адам алдымен өнімнің баланың психологиялық денсаулығына ықпалы туралы ойлануы тиіс, ойыншықтың бала психикасына ықпалы және оның әрі қарай дамуы.

Тағы 37,0% ата-ана өзінің дербес сезінулеріне көңіл айдаруы тиіс, (баланың қалауы мен оның артықшылығын емес) өнім (ойыншық) ата-ананың қандай эмоциясын тудырады және неліктен ата-ана баласының осы ойыншықпен ойнағананын қалайды деп есептейді (Кесте 28).

Сарапшылардың үшін бір бөлігі (33,9%) ойыншықтың техникалық сипаттамасына – түсі мен иісіне назар аударуға кеңес берді. Өйткені «улы» бояулар баланың тыныштығын бұзуы мүмкін, сонымен бірге токсинді бояғыштарға толы болуы мүмкін.

Осындай жағдайда біз ата-аналардың функциясы мен рөлі өзгеріп келе жатқанын аңғара аламыз. Біздің әдеттегі санамыз ата-аналар тәрбиелеу керек деп айтады, ол оқуды және шара қолдануды талап етеді. Алайда жаңа уақыт ата-аналардың серіктес, жолдас болғанын талап етеді. Ата-аналардың интенсивті жауапкершілігі қауіпсіздік мәселелеріне ғана негізделеді, яғни баланы қауіптен шектеу. Қалғандардың барлығында бала дербес әрекет етуі тиіс.

⁵ https://vlast.kz/novosti/kazakhstan_hochet_uzhestochit_trebovaniya_k_kachestvu_importiruemyh_detskih_tovarov-11231.html

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіз ата-аналарға балаларға арналған өнімді таңдауда қандай кеңес бере аласыз, бірінші кезекте неге назар аударған дұрыс? (%)

	%
Ойыншықтың түсіне назар аударыңыз. «Улы» (жасанды) түстер баланы тітіркендіріп қана қоймайды, олардың «токсинді» бояғыштары болуы мүмкін	33,9
Баланың жасы мен қажеттіліктеріне сәйкес келмейтін ойыншықтарды сатып алмаңыз. Ойыншықты таңдау кезінде қаптамасындағы жас ерекшелігіне міндетті түрде назар аударыңыз.	39,4
Ойыншықты таңдау кезінде өзіңізге мынадай сұрақтар қойыңыз: мен неге дәл осы ойыншықты сатып алып жатырмын? Ол менің бойымда қандай сезімдерді туғызды? Бұл ойыншық менің балам үшін қазіргі уақытта неге маңызды?	37,0
Басқа (жарамсыздық мерзімі, бала үшін қауіпті болған жоқ, улы материалдан жасалған емес, баланың психикасына зиян келтірмеуі тиіс, жұмсақ ойыншықтарды таңдау кезінде матаның сапасына назар аударыңыз, ол түсін өзгертпеуі тиіс, аталмыш өнімнің сәйкестік сертификатын талап ету, ойыншықтардың иісіне назар аударған жөн, сыртқы түрі, баламен бірге осы ойыншықты «дұрыс» пайдаланалуын көрсету маңызды, ойыншықтың қай фильмнің персонажы екенін білу)	8,3

4.2 Өндіруші елдің балалар өнімінің сапасына ықпалы

Зерттеу барысында сарапшыларға балаларға арналған өнімнің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты ма деген сұрақ қойылды. Атап айтсақ, жауап беруші сарапшылардың 44,2% және бұл көпшілігі, балалар өнімінің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты емес деп санайды, ол өндірушінің өзіне байланысты. Яғни мамандандырылған балалар дүкендерінде қымбат еуропалық тауарлармен бірге Қытайда өндірілетін тауарлар болуы мүмкін. Сонымен бірге балалар брендтерінің көпшілігі өз өнімін Қытайда шығарады.

Сарапшылардың үштен бір бөлігінен көбі (32,1%) Қазақстан нарығына түрлі балалар тауары келеді, сапасы күмәнді арзан тауарлар және қымбат деп есептейді. Бұл жағдайда ата-ана сарапшы және сараптама органының қызметін атқарады, оның шешімінен бала қауіпсіз ойыншықпен ойнайтынын немесе ойнамайтыны байланысты (Кесте 29).

Сауалнамаға қатысқан тағы 23,0% қытайлық өнім сапасыз, сондықтан оның Қазақстан нарығына енгізілуін шектеу керек деп келіседі.

Сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі: Сіз қалай ойлайсыз, балаларға арналған өнімнің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты ма? Мысалы, егер тауар Қытайдан болса, онда ол сапасыз, тіпті қауіпті болуы мүмкін, ал еуропалық өндірушілер сапа кепілін білдіреді деген пікір бар (%)

	%
Балаларға арналған өнімнің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты емес, оның сапасы өндірушінің өзі мен оның адалдығына байланысты. Сапасыз тауарды кез келген елде өндіруі мүмкін	44,2
Қазақстан нарығына арзан зауыт ойыншықтары да, қымбат зауыт ойыншықтары да енгізіледі және мұнда арзан әрі сапасыз шикізаттан жасалған тауарды немесе қымбат, бірақ айтарлықтай сапалы ойыншықты таңдау шешімін ата-аналар қабылдайды	32,1
Қытай өнім шынымен де сапасыз және қауіпті. Қытайлық балаларға арналған өнімді қазақстандық нарыққа кіргізуді шектеу қажет.	23,0
Басқа (өндіруші-мемлекетке байланысты, тек еуропалық - қымбат, сондықтан қытайлық өнімді сатып алады)	0,6

4.3 Жеке танымал ойыншықтардың психологиялық-педагогикалық қауіпсіздік талаптарына сәйкестілігін бағалау

Сарапшыларға он екі критерий бойынша бағалау үшін кейбір жеке, ең танымал ойыншықтардың суреттері көрсетілді:

- 1) Баланың мүддесіне және талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық);
- 2) Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі;
- 3) Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру;
- 4) Дидактикалық құндылықтар (баланы дамыту мен оқыту құралы);
- 5) Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы;
- 6) Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы;
- 7) Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы);
- 8) Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету);
- 9) Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу;
- 10) Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру;
- 11) Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы;
- 12) Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру.

Ойыншықтар мынадай ойыншықтарды қамтыды, Ертегілік пони, Монстрлар сияқты, қыздарға танымал – Барби және оның достары, ұл балалар үшін – Трансформерлер, сондай-ақ ұлттық ойыншықтар – Бал Бала. Бағаны стандарттық шкала арқылы беру қажет болды, мұнда 1 балл мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, 5 балл - толығымен сәйкес келеді дегенді білдірді. Орта нәтижені шығару барысында келесідей картина болды.

Әрине сарапшылардың көңілдері Бал Бала ойыншықтарын таңдады. Оларға берілген орташа ұпай 3,46 құрады. Одан кейін Монстрлар ойыншығы сарапшыларға ұнады – 1,97 ұпай (Кесте 30).

Бүкіл ойыншықтардың арасында ең жоғары балл иеленген ұлттық Бал Бала ойыншықтары келесі критерийлер бойынша алға шықты:

- баланың мүддесіне және талап-тілектеріне сәйкес келуі (**4,25 ұпай**);
- бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі (**4,1 ұпай**);
- отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру (4,07 баллов), дидактикалық құндылық (**4,04 ұпай**).

Бал Бала ойыншықтарының Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы рекордтық көрсеткішке ие болды – **4,59 ұпай**.

Басқа критерийлер бойынша Бал Бала ойыншықтарының үстемдігі айтарлықтай жоғары емес. Мысалы, сексуалды контекстің болуы Бал Бала ойыншықтары (2,25) Барбиге қарағанда (2,81) төмен көрсеткішке ие. адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру критерийі бойынша төмен ұпай (2,15). Мысалы, Барби ойыншықтары әйелдер сұлулығының стандартын қалыптастыратындай, олар бүгін таптар бойынша бөлінген. Яғни бір стандарт емес – олар бірнеше. Бал Бала ойыншықтары сыртқы эстетикалық нышанды ұсынады, бірақ стандарттарды емес. Сонымен бірге акцент этникаға беріледі – моноэтникаға. Сондықтан Бал Бала ойыншықтарының таралу профилі қысқа, бұл ойын үшін емес, эстетика, этникалық символика болып есептеледі.

Сондай-ақ ең негативті сарапшылар «Монстрлар» ойыншықтарын бағалайды, олар орта есеппен 2 ұпайдан төмен. Сарапшылар ойыншықтың халық дәстүрлерімен, отбасы құндылықтарымен байланысын және баланы дамыту және оқытудың құралы ретіндегі дидактикалық құндылықтар критерийі бойынша төмен бағаланды. Ойыншықтар арасында девиацияны дамыту тәуекелділігі жағынан «Монстрлар» ойыншықтары бірден «Трансформерлер» ойыншықтарын озып шықты.

Мүмкін «Монстрлар» және «Трансформерлер» ойыншықтарының көбіне эстетикалық түрі немесе біздің санамыз үшін әдітті түрі жоқ болуы ықтимал. Өйткені бұл ойдан шығарылған үлгілер. Алайда дәл осындай ойыншықтар нонконформистік көқарас және балалардың шығармашылыққа

деген ынтасын оятуы мүмкін. Олар жаңа идеяларды құрудың мүмкіндіктерін ұғынып, жаңа жасанды болса да формаларды туғызуы мүмкін.

Кесте 30

Балалар ойыншықтарының психологиялық-педагогикалық қауіпсіздік талаптарына сәйкестілігі критерийлерінің орташа мағынасы (орта ұпай)

	<i>«Пони» ойыншығы</i>	<i>Монстры ойыншығы</i>	<i>Барби ойыншығы</i>	<i>Бал Бала ойыншығы</i>	<i>«Трансформеры» ойыншығы</i>
Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	3,90	2,22	3,83	4,25	3,67
Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	3,18	1,91	3,52	4,10	3,62
Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	2,66	1,64	3,46	4,07	2,05
Дидактикалық құндылықтар (баланы дамыту мен оқыту құралы)	2,83	1,65	3,11	4,04	2,85
Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	3,16	2,22	3,09	3,99	2,72
Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	2,55	1,23	1,72	4,59	1,59
Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	3,18	1,86	3,12	3,97	3,00
Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	2,08	1,94	2,81	2,25	1,93
Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	2,03	2,72	2,26	2,08	2,94
Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	2,08	2,32	2,38	2,15	2,39
Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	3,50	1,90	3,42	3,84	2,78
Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	2,10	2,07	2,33	2,15	2,40
Орташа есеп	2,77	1,97	2,92	3,46	2,66

Бірқатар психологтар ойыншықтар туралы келесідей пікірмен бөліседі. «Монстрлармен ойнау — бұл қалыпты, өйткені бұл бала үшін өлім қорқыныш сезімін еңсеру тәсілі болып табылады. Ата-аналар ол туралы балаларымен сөйлесуден қашқақтайды, жиі не айтарын білмейді, бірақ бала өліммен (жануарлар, жақын туыстар) кезігіп, оның қорқынышы ұлғая бастайды, егер уақытында оған шығу жолдарын таппаса өлім қорқынышы

баланың қалыпты дамуына айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Осы тақырыптағы мультфильмдер мен ойыншықтар өзінің қорқыныштарын еңсеруге көмектеседі. Бала монстр қуыршақтармен ойнау арқылы өзінің өміріндегі жағымсыз оқиғаны ойнап шығуы мүмкін. Ойнау барысында бүкіл бойындағы агрессия мен қорқынышты еңсеріп, балалар оларды танып, бақылау мүмкіндігіне үйренеді, бойындағы жағымсыз сезімді өзіне жағымды әсерге басын салған объектіге емес, осы ұсқынсыз ойыншыққа бағыттайды. Бірақ балаларды осындай ойыншықтармен жеке қалдыруға болмайды, дұрысы оның бұл ойыншықпен ересек адамдардың бақылауымен ойнағаны. Монстр ойыншықтары балаға жағымды әсер етуі мүмкін. Осындай ойыншықтары балаларда қиялдау, елестете білуді дамытады, балаға табандылыққа, батылдыққа үйретеді».

Монстры ойыншықтары көбіне қыздарды қызғандырады, ал ер балаларды – трансформерлер. Оған өзіндік түсіндірмелер бар. Монстр ойыншықтары – бұл қыздардың даралығын қалыптастыру элементі, олардың басқалардан өзгешеленуге талпыныс. Барби қуыршақтары және дұрыс қуыршақтар негізінен «дұрыс ойындар үшін» және «дұрыс жас үшін». Ал монстрлар – бұл өзін-өзі және өз даралығын табуға талпыну. Ұсқынсыздықтан әдемілікке, күл қызынан ханшайымға, ажарсыз үйрек балапанынан әдемі аққуға айналу біршама жол. Заманауи ақпарат өте көп. Санамыз қарапайым сызылған жолдардан шаршайды, ол жаңа, еңсерілмеген жолдарды іздейді, өйткені ол адам – шығармашыл құбылыс. Шығармашылықсыз интеллектуалды ұлт қалыптеспейді.

Тарау бойынша қорытынды

1. Заманауи технологиялар ғасырында ересек адамға, ата-анаға бала қабылдап отырған ақпаратты бақылау қиынға соғады.

Телевизия қазір негізгі ақпараттық арна болып есептелмейді. Бүгін балалар Дүниежүзілік желісі – Интернет, заманауи компьютерлік құрылғылар арқылы түрлі сауық бағдарламалар, мультфильмдер көре алады.

Осындай жағдайда бүкіл ақпараттық ағынға цензура жүргізу және бақылау жасау мүмкін емес. Ересек адамдарға, ата-аналарға бала қабылдаған ақпаратқа уақытында сезінуге, сұрақтарға жауап беруге, «дұрыс» түсініктемелер беруге, алған дәне көрген ақпаратын талқылауға тура келеді.

2. Заманауи жаңа мультфильмдер, ойындар, дамыту ойыншықтары балалардың өз бірдейлігін іздеу болып табылады. Жаңа балалар индустриясы белгіленген үлгіні, сананың моноорталықтануын қабылдаудың орнына баланы инновацияларға бағыттауы тиіс. Әлем өте кең және мүмкіндіктер зор, бірақ оларда әрбір бала дара түсінуі тиіс. Ата-аналар жай қолдап, қастарында болулары тиіс, сұрақтарға жауап беріп, кеңес беріп, көмектесу керек.

3. Өкінішке қарай отандық балалар ақпараттық өнім әлі айтарлықтай дамымай отыр. Отандық балалар өніміне деген сұранысты ұсыныстар

толтыра алмай отыр. Сондықтан шетел арналарына деген қажеттілік туындады. Осы ретте Қазақстан Ресейдегі және өзге ТМД елдеріндегі жағдайды көшірмеуі тиіс, оларда өздерінің бәсекеге қабілетті балалар телевидение индустриясы қалыптасты. Америкалық және шетел балалар арналарының таратылуына шектемеуге болады (Nickelodeon, Cartoon Network және т.т.). Бұл артықшылық, осы арқылы балалардың санасы батыс арналарынан қажетін алып, бейхабар болмайды. Осылайша балалар жаһандық құндылықтарды тезірек меңгеріп, жаһандану жағдайында дәріменсіз болмайды.

4. Елде бақуатты гуманитарлық білім, сапалы гуманитарлық зерттеулер, жақсы қызмет ететін психологиялық қызмет болуы тиіс. Медициналық көмекпен бірге психологиялық көмек көрсету қызметі дамуы тиіс. Медиктердің айтуынша жедел жәрдемді шақыру санының 80% психологиялық көмек көрсету жеткілікті болар еді дейді.

5. Отандық балалар индустриясының негізгі проблемасы – бұл жаппай сұраныстың элитарлық және әлсіз бағыттама болуында. Егер Барби және Бал Бала қуыршақтарының маркетингісіне қарасаңыз, онда бірінші жағдайда мәдени шекаралардың үстінен жүргізілген кең аудиторияға бағытталғанын, екінші жағдайда – ұлттық белгі бойынша шектелуін аңғарасыз. Этникалылығы – бұл маңызды сипаттама, алайда Бал Бала қуыршақтары көмескіленеген, жаңа емес және ойын үшін балалардың талаптарына жауап бермейтін ойыншықтар. Барби қуыршағы бүгінгі күнмен өмір сүреді. Оның киімі де, шаш үлгісі де соңғы сән үлгісі бойынша. Осылай отандық өндіруші және отандық индустрия әрекет етуі тиіс.

Қорытынды

Балалардың өнімдеріне бақылауды күшейту үшін нақты әдістеме және техника қажет, ол құрамына дейін жазып, қоғамдықпен келісілуі тиіс. Әр сарапшы қандай да болсын балалар тауарының, өнімінің бағалаудың бүкіл алгоритмін жіті білуі тиіс.

Әр психология кафедрасы, социологиялық қызметі күнделікті өзекті тақырыптар бойынша ұсыныстар, мақалалар, түсініктемелер беріп отырулары тиіс.

Балалардың мәселесі кәсіпқой көзқарасты талап етеді. Құндылықтар бағыттамасын өзгерту керек, стратегиялық және бағдарламалық құжаттарды, индикаторлар мен мақсатты көрсеткіштерді қайта қарастыру қажет.

Балалар тұрғындары басқа топтармен дәрежесі тең болатын орынға ие болуы тиіс. Осымен қатар, балалар саясатынан басқа жалпы саясаттың методологиясы ауысуы керек, бұл гендерлік және отбасы-демографиялық саясат, антиэйджингтік стратегия (қартайған ересектерге қарсы дискриминация) болсын.

Сараптау сауалнамасының анкетасы

Құрметті сарапшы! Сізді балалардың психологиялық денсаулығы мен дамуына өнімдердің, тауарлардың ықпалын бағалауға арналған зерттеуімізге қатысуға шақырамыз. Біз үшін Сіздің пікіріңіз өте маңызды! Зерттеудің қорытындылары бойынша республикалық нарыққа балаларға арналған сапасыз және қауіпті өнімдерді енгізуге шектеу қоятын механизмдерді жасау үшін ұсыныстар дайындалатын болады.

Қатысқандарыңыз үшін алдын ала алғыс білдіреміз!

1. КСРО өмір сүрген уақытта балаларға арналған әдебиет, мерзімдік басылымдар, фильмдер, ойындар мен ойыншықта қатаң бақылауда болатын және бағаланатын. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Қазақстанда балаларға арналған өнімдер мен тауарларды бақылау жағдайы қандай?

1. Қазақстан балаларға арналған өнімдерді бақылау мен бағалау бойынша кеңестік кезеңнің тәжірибесін жалғастырып келеді. Бұл бағыттағы жұмыстар өте қатаң түрде жүргізіледі

2. Бүгінгі таңда елде балаларға арналған өнімдерді бағалау мен бақылауға деген қатаң талаптар жоқ

3. Қазақстанда балаларға арналған өнімдерді бақылау мен бағалауға талпыныстар жасалып жатыр, алайда бұл одан әрі жетілдіруді талап ететін, біртіндеп жүзеге асырылатын үдеріс

4. Елде балаларға арналған өнімдерді өндіру мен оны қазақстандық нарыққа енгізу бойынша ешқандай шектеулер жоқ. Бәрі балаларға арналған өнімдерді өндірушілер мен жеткізушілердің жауапкершілігіне байланысты

5. Басқа жауап (жазуыңызды өтінеміз) _____

2. Сіздің ойыңызша, балаларға арналған өнімдерге, тауарларға сараптаманы кім жүргізуі қажет?

1. Балаларға арналған өнімдерді өндіруші

2. Өнімді өткізуші, сауда желісінің өкілі

3. Мемлекеттік орган

4. Сараптаманы сатып алушының өзі жүргізуі қажет

5. Басқа жауап (жазуыңызды өтінеміз) _____

3. Соңғы үш ай көлемінде, Сіздің пікіріңізше балалардың психологиялық денсаулығына жағымсыз әсер ететін, ақпараттық өнім (мысалы, телебағдарлама, мультфильм, бейнеролик және т.б.) көрдіңіз бе?

1. Иә (телебағдарламаның, бейнероликтің, мультфильмнің және т.б. өнімнің атауын көрсетуіңізді өтінеміз)

2. Жоқ

3. Басқа жауап (жазуыңызды өтінеміз)

4. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда балаларға арналған өнімдерге (ойыншық, мультфильм, кітап және т.б.) цензураның қажеттілігі бар ма?

1. Иә (нақты қандай өнімге және не үшін екендігін ашып көрсетуіңізді сұраймыз)

2. Жоқ (не себепті Сіз мұндай қажеттіліктің керегі жоқ деп ойлайсыз?)

5. Қазақстанда балаларға арналған тауарлар мен өнімдерге (ойындар, ойыншықтар, мультфильмдер) сараптама жүргізуге құқығы бар қандай аккредиттелген ұйымдарды білесіз?

Ұйымның толық атауын көрсетуіңізді сұраймыз

98. Қазақстанда мұндай ұйымдар жоқ

99. Маған мұндай бір де бір ұйым таныс емес

6. Сіз қалай ойлайсыз, Қазақстанда балаларға арналған тауарлар мен өнімдерге сараптаманы қаншалықты сапалы әрі тиімді жүргізеді? Әр бағана бойынша жауап беруіңізді өтінеміз, егер берілген сұрақтарға өз пікіріңізді қосқыңыз келсе, «Басқа жауап» бағанасына жазыңыз.

	Сапалы	Сапасыз	Сараптама жүргізілмейді	Басқа жауап (жазып көрсетіңіз)
1) Тағамдар,шырындар	1	2	3	
2) Ойыншықтар,ойындар	1	2	3	
3) Киім-кешек	1	2	3	
4) Мультфильмдер, бейнероликтер	1	2	3	
5) Мектеп керек-жарақтары, кеңсе заттары	1	2	3	
6) Кітаптар, журналдар, басқа да баспа басылымы	1	2	3	

7. Қазіргі таңда балалардың психологиялық денсаулығы мен тән саулығына қандай өнім көп дәрежеде жағымсыз әсер көрсетеді және осыған байланысты шұғыл бақылауды талап етеді? Жауабыңыздың екі жауап нұсқасынан көп болмауын сұраймыз

1. Ақпараттық өнім (мультфильмдер, бейнероликтер, жарнама және т.б.)
 2. Азық-түлік (балалар тағамы, шырындар, шоколад және т.б.)
 3. Балаларға арналған киім-кешектер
 4. Ойыншықтар, ойындар
 5. Бейнеойындар, компьютер ойындары
 6. Мектеп тауарлары, керек-жарақтары, кеңсе заттары
 7. Кітаптар, журналдар, кітапшалар және т.б.
 8. Балалар алаңдары мен ойын кешендері
 9. Басқа жауап (*жазуыңызды өтінеміз*) _____
-
-

8. Сіздің пікіріңіз бойынша, қандай ұйымдар бағалау мен бақылау бойынша сараптаманы бәрінен жылдамырақ, сапалырақ әрі сенімдірек жүргізеді? Және не себепті?

1. Мемлекеттік сараптама және сертификация органдары

 2. Коммерциялық, жеке сараптама және сертификация органдары

 3. Мемлекеттің қатысуы бар коммерциялық органдар

 4. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-

98. Ұйым түрі сараптаманың тиімділігіне ықпал етпейді

9. Сіздің пікіріңіз бойынша, кейбір балаларға арналған өнімдерді сатуға тыйым салу азаматтардың құқығын бұзуы мүмкін бе, мысалы, таңдау құқығын немесе кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығын?

1. Иә
 2. Жоқ
 3. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-

10. Сіз қалай ойлайсыз, балаларға арналған өнімдерді өндірушілерді сараптаманы өздерінің есебінен жүргізуге міндеттеудің қажеттілігі бар ма?

1. Иә, олай жасамаса, өндірушілер нарыққа сапасыз және қауіпті өнім шығаратын болады
 2. Иә, бұл өндірушілердің өз мүддесінде, олардың өнімді сатуы мен нарықта танымал болуы осыған байланысты
 3. Жоқ, сараптаманы тәуелсіз органдар жүргізуі қажет
 4. Жоқ, сараптаманы тек қана мемлекеттік органдар жүргізуі тиіс
 5. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-
-
-

11. Сіздің пікіріңізше, қазақстандық нарыққа сапасыз әрі қауіпті балаларға арналған өнімдерді шығаруға шектеу қою үшін, қандай шаралар барынша тиімді болады?

1. Өндірушілердің қылмыстық жауапкершілікке тарту
 2. Психолого-педагогикалық талаптарға сәйкестігін нақтылау бойынша органдардың жетекшілері мен сарапшыларды жеке қылмыстық жауапкершілікке тарту
 3. Жоғары айыппұлдар белгілеу
 4. Өнімдер мен барлық құрылғыларды тәркілеу
 5. Қандай да бір кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығынан айыру
 6. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-
-

12. Балалардың психикалық, моральдық денсаулығына ықпал етуі мүмкін кейбір балаларға арналған тауарларға (ойындар, ойыншықтар, бейнеойындар) таңбалау енгізу қажеттілігі бар ма?

1. Иә, қажет, себебі тауарларды таңбалау балаларды зиянды әсерден қорғайды
 2. Иә, балаларға арналған тауарларды таңбалау қажет, бірақ бұл өте шығынды іс-шара
 3. Балаларға арналған тауарларды таңбалаудың қажеттілігі жоқ, ата-аналар тауарларды саналы және тиімді түрде таңдайды
 4. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-
-

13. Төменде ұсынылған мультфильмдер тізімінің ішінде, Сіздің пікіріңізше, қайсысы баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсе етеді, оған шынайы әлем жайлы қате ақпарат береді? (үш жауаптан артық жауап нұсқасын БЕЛГІЛЕМЕҢІЗ) №1 карточканы пайдаланыңыз

1. Мультсериал «Маша мен Аю»
 2. Мультсериал «Фиксиктер»
 3. Мультсериал «Лунтик»
 4. Мультсериал «Клуб Винкс — Сиқыршылар мектебі»
 5. Мультсериал «Шаршы Шалбарлы Сорғыш Боб»
 6. Аниме-мультфильм
 7. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-
-

14. Сіздің пікіріңізше, баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына ұсынылған мультфильмдердің қайсылары жағымды ықпал етеді? (үш жауаптан артық жауап нұсқасын БЕЛГІЛЕМЕҢІЗ) №1 карточканы пайдаланыңыз

1. Мультсериал «Маша мен Аю»
 2. Мультсериал «Фиксиктер»
 3. Мультсериал «Лунтик»
 4. Мультсериал «Клуб Винкс — Сиқыршылар мектебі»
 5. Мультсериал «Шаршы Шалбарлы Сорғыш Боб»
 6. Аниме-мультфильм
 7. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-
-

15. Сіздің ойыңызша, төменде көрсетілген телеарналардың қайсысы баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсе ететін бағдарламалар көрсетеді? Оған шынайы әлем жайлы қате ақпарат береді? (үш жауаптан артық жауап нұсқасын БЕЛГІЛЕМЕҢІЗ) №2 карточканы пайдаланыңыз

1. «Карусель» телеарнасы
 2. «Никелодеон» (Nickelodeon) телеарнасы
 3. Балалар арнасы(Телеклуб)
 4. Балапан телеарнасы
 5. Cartoon Network телеарнасы
 6. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*)_____
-

16. Сіз қалай ойлайсыз, төменде ұсынылған телеарналардың қайсысы көбінесе баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды ықпал ететін бағдарламалар көрсетеді? (үш жауаптан артық жауап нұсқасын БЕЛГІЛЕМЕҢІЗ) №2 карточканы пайдаланыңыз

1. «Карусель» телеарнасы
2. «Никелодеон» (Nickelodeon) телеарнасы
3. Балалар арнасы(Телеклуб)
4. Балапан телеарнасы
5. Cartoon Network телеарнасы
6. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*)_____

17. Қазіргі кезде балалардың арасында компьютер ойындары үлкен танымалдылыққа ие. Компьютер ойындарын пайдалануға қатысты пікірлер екіге бөлінді. Сіз қандай көзқарасты ұстанасыз?

1. Компьютер ойындар бала психикасына зиян келтірмейді, және жоғарғы технологиялардың заманауи әлемі біздің қоғамды компьютерлендіруді талап етеді
 2. Компьютер ойыны орташа шамада зиянсыз. Сонымен қатар, компьютер ойындарының контенті үлкен рөлге ие, мысалы, жетілдіруші ойындар пайдалы болуы мүмкін
 3. Кез келген компьютер ойыны балаға тән саулығына да, психикалық денсаулығына да зиян
 4. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*)_____
-

18. Тізімде көрсетілген компьютер ойындарының қайсылары, Сіздің пікіріңізше, баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсер етеді, оған шынайы әлем жайлы қате ақпарат береді? (екі жауаптан артық жауап нұсқасын БЕЛГІЛЕМЕҢІЗ) №3 карточканы пайдаланыңыз

1. GTA (*Grand Theft Auto, сөзбе-сөз «Көліктердің ұлы ұрлығы». Ойыншыға қылмыс ұйымында жоғары көтерілгісі келетін қылмыскер болуға мүмкіндік беретін компьютерлік ойын*)
 2. Minecraft (*«Майнкрафт» ашық әлемі мен тірі қалуды ынталандырушы элементтері бар құмсалғыш жанрындағы компьютер ойыны. Бұл ойында өз қолыңмен заттарды жасап, адам сенгісіз архитектуралық қиялдарды өмірде жүзеге асырып, сонда тұруға болады. Lego конструкторының осындай әлемі тек виртуалды шындықта жүзеге асырылады*)
 3. My Talking Tom (*Жануарды ынталандырушы жанрында. Ойынның мәні үйсіз қалған сұр марғау – Томды асырап өсіруде. Том 10 метр қашықтықта 25 секунд ішінде айтылған сөздерді интелектпен дауыспен қайталай алады. Егер экран бетімен саусақпен жүргізсе, ол басын көтеріп, көзін ары-бері қозғалтып ойыншының қимылына ереді*)
 4. Counter-Strike (*Ойынның басты идеясы — екі топ - лаңкестер мен олардың қарсыластарының қарсылығы. Әр ойыншы ойынға кірер кезде өзі қалаған топты таңдайды*)
 5. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*)_____
-

19. Ұсынылған тізімдегі компьютер ойындарының қайсылары, Сіздің пікіріңізше, баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды ықпал етеді? (екі жауаптан артық жауап нұсқасын БЕЛГІЛЕМЕҢІЗ) №3 карточканы пайдаланыңыз

1. GTA (*Grand Theft Auto*, сөзбе-сөз «Көліктердің ұлы ұрлығы»). Компьютерная Ойыншыға қылмыс ұйымында жоғары көтерілгісі келетін қылмыскер болуға мүмкіндік беретін компьютерлік ойын)

2. Minecraft («Майнкрафт» ашық әлемі мен тірі қалуды ынталандырушы элементтері бар құмсалғыш жанрындағы компьютер ойыны. Бұл ойында өз қолыңмен заттарды жасап, адам сенгісіз архитектуралық қиялдарды өмірде жүзеге асырып, сонда тұруға болады. Lego конструкторының осындай әлемі тек виртуалды шындықта жүзеге асырылады)

3. My Talking Tom (Жануарды ынталандырушы жанрында. Ойынның мәні үйсіз қалған сұр марғау – Томды асырап өсіруде. Том 10 метр қашықтықта 25 секунд ішінде айтылған сөздерді синтезделген дауыспен қайталай алады. Егер экран бетімен саусақпен жүргізсе, ол ойыншының қимылына ереді, басын көтеріп, көзін ары-бері қозғалтып)

4. Counter-Strike (Ойынның басты идеясы — екі топ - лаңкестер мен олардың қарсыластарының қарсылығы. Әр ойыншы ойынға кірер кезде өзі қалаған топты таңдайды)

5. Басқа жауап (атап көрсетіңіз) _____

20. Егер кезінде балаларға арналған қуыршақтар олардың аналық сезімін дамытып, қамқорлыққа тәрбиелейді деген пікір болса, бүгінде, заманауи қуыршақтар құрбылар, жол көрсетуші рөлін ойнайды, балалардың сырт келбетінің сұлулығына бағыттайды, ол келешекте балалардың тән саулығы мен психикалық денсаулығына жағымсыз әсер етуі мүмкін, әсіресе қыз балаларға, Сіз қалай ойлайсыз?

1. Заманауи қуыршақтар, шынында да, шындықты қабылдауға жағымсыз әсер етеді, қыз балалар қуыршақтардың модельді келбетіне ұқсауға талпынады, ол тән және психикалық денсаулыққа жағымсыз ықпал етеді

2. Жаңа ойыншықтар, қуыршақтар заманауи әлемнің ажырамас бір бөлігі болып табылады. Жаңа қуыршақтар спорттық өмір салтын, дұрыс тамақтануды және т.б. насихаттайды

3. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

21. Сіз қалай ойлайсыз, ойыншықтар мен басқа да балаларға арналған өнімдерді таңдау кезінде тән саулығы мен психикалық денсаулық үшін тәуекелдің алдын алуда ата-аналар қандай рөлді ойнайды?

1. Ата-аналар ең бірінші цензор болуы қажет, себебі олар өзінің балалары мен олардың қажеттілігін жақсы біледі

2. Ата-аналар өнімді таңдау кезінде күзиретті тұлғалардың (тәрбиешілер, педагогтер, психологтар) пікірлеріне құлақ асуы қажет

3. Сән үрдісіне ере отырып, ата-аналар өздерінің тәуекелдердің алдын алудағы рөлін толық білмейді, сол себепті цензор бола алмайды

4. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

22. Психологтардың пікірі бойынша, ойыншықтардың шектен тыс көп болуы баланың жетілуіне, оның аз болуы сияқты жағымсыз ықпал етуі мүмкін – ойыншықтар тобы ойнауға, қиялдауға, қарым-қатынас жасауға, әдемі заттарды жинауға үйретеді деген пікір бар. Сіз қалай ойлайсыз?

1. Ойыншықтардың көп болуы қиялдаудың дамуына кедергі келтіреді және эгоисттік көңіл-күйді дамытады
 2. Қалағанының бәріне алғашқы талпыныстан-ақ қол жеткізе берген бала ойыншықтардың құндылықтары мен олардың мәнін түсінуден қалады
 3. Ойыншықтардың көп болуы тұрақты назарының қалыптасуына кедергі келтіреді. Баланың назары шашыраңқы болады, ол нақты бір нәрсеге назарын тоқтатып, оны зерттеп, онымен ойнай алмайды
 4. Ойыншықтардың жетіспеушілігі қызғаншақтыққа, ренішке, тұйықтылыққа әкеліп соқтырады
 5. Ойыншықтар баланың дамуына арналған, олар қажеттілік болып табылады, сол себепті олар көп болмайды
 6. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-
-

23. Сіз қалай ойлайсыз, балаларға арналған өнімнің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты ма? Мысалы, егер тауар Қытайдан болса, онда ол сапасыз, тіпті қауіпті болуы мүмкін, ал еуропалық өндірушілер сапа кепілін білдіреді деген пікір бар.

1. Балаларға арналған өнімнің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты емес, оның сапасы өндірушінің өзі мен оның адалдығына байланысты. Сапасыз тауарды Қытайда да, Қазақстанда да және кез келген еуропа елінде де өндіруі мүмкін.
 2. Қазақстандық нарыққа арзан зауыт ойыншықтарын да, қымбат зауыт ойыншықтарын да келіп түседі, және мұнда арзан әрі сапасыз шикізаттан жасалған тауарды немесе қымбат бірақ айтарлықтай сапалы ойыншықты таңдау шешімін ата-аналар қабылдайды.
 3. Қытайлық өнім шынымен де сапасыз және қауіпті. Қытайлық балаларға арналған өнімді қазақстандық нарыққа кіргізуді шектеу қажет.
 4. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____
-
-
-
-

Біз Сізге кішкентай тұтынушылар арасында үлкен сұранысқа ие кейбір танымал ойыншықтар тізімін ұсынамыз, өз бағаңызды беруіңізді сұраймыз.

24. «Пони Ойыншығы» балалар ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» - толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? №4 карточканы пайдаланыңыз

	Мүлде сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
13) Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	1	2	3	4	5
14) Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	1	2	3	4	5
15) Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	1	2	3	4	5
16) Дидактикалық құндылық (баланы дамыту мен оқыту құралы)	1	2	3	4	5
17) Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	1	2	3	4	5
18) Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	1	2	3	4	5
19) Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	1	2	3	4	5
20) Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	1	2	3	4	5
21) Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	1	2	3	4	5
22) Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	1	2	3	4	5
23) Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	1	2	3	4	5
24) Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	1	2	3	4	5

25. «Құбыжық Ойыншықтар (және өзге де өмірде жоқ тіршілік иелері)» балалар ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? №5 карточканы пайдаланыңыз

	Мүлде сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
1) Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	1	2	3	4	5
2) Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	1	2	3	4	5
3) Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	1	2	3	4	5
4) Дидактикалық құндылық (баланы дамыту мен оқыту құралы)	1	2	3	4	5
5) Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	1	2	3	4	5
6) Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	1	2	3	4	5
7) Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	1	2	3	4	5
8) Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	1	2	3	4	5
9) Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	1	2	3	4	5
10) Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	1	2	3	4	5
11) Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	1	2	3	4	5
12) Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	1	2	3	4	5

26. «Барби Ойыншығы және достары, Барбидің құрбылары» балалар ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? №6 карточканы пайдаланыңыз

	Мүлде сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
1) Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	1	2	3	4	5
2) Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	1	2	3	4	5
3) Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	1	2	3	4	5
4) Дидактикалық құндылық (баланы дамыту мен оқыту құралы)	1	2	3	4	5
5) Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	1	2	3	4	5
6) Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	1	2	3	4	5
7) Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	1	2	3	4	5
8) Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	1	2	3	4	5
9) Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	1	2	3	4	5
10) Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	1	2	3	4	5
11) Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	1	2	3	4	5
12) Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	1	2	3	4	5

27. «Бал Бала Ойыншығы» ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? №7 карточканы пайдаланыңыз

	Мүлде сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
1) Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	1	2	3	4	5
2) Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	1	2	3	4	5
3) Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	1	2	3	4	5
4) Дидактикалық құндылық (баланы дамыту мен оқыту құралы)	1	2	3	4	5
5) Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	1	2	3	4	5
6) Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	1	2	3	4	5
7) Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	1	2	3	4	5
8) Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	1	2	3	4	5
9) Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	1	2	3	4	5
10) Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	1	2	3	4	5
11) Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	1	2	3	4	5
12) Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	1	2	3	4	5

28. «Трансформерлер Ойыншығы» ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? №8 карточканы пайдаланыңыз

	Мүлде сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
1) Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	1	2	3	4	5
2) Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	1	2	3	4	5
3) Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	1	2	3	4	5
4) Дидактикалық құндылық (баланы дамыту мен оқыту құралы)	1	2	3	4	5
5) Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	1	2	3	4	5
6) Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	1	2	3	4	5
7) Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	1	2	3	4	5
8) Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	1	2	3	4	5
9) Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	1	2	3	4	5
10) Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	1	2	3	4	5
11) Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	1	2	3	4	5
12) Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	1	2	3	4	5

29. Сіз ата-аналарға балаларға арналған өнімді таңдауда қандай кеңес бере аласыз?

Бірінші кезекте неге назар аударған дұрыс?

1. Ойыншықтың түсіне назар аударыңыз. «Улы» (жасанды) түстер баланы тітіркендіріп қана қоймайды, олардың «токсинді» бояғыштары болуы мүмкін

2. Баланың жасы мен қажеттіліктеріне сәйкес келмейтін ойыншықтарды сатып алмаңыз. Ойыншықты таңдау кезінде қаптамасындағы жас ерекшелігіне міндетті түрде назар аударыңыз.

3. Ойыншықты таңдау кезінде өзіңізге мынадай сұрақтар қойыңыз: мен неге дәл осы ойыншықты сатып алып жатырмын? Ол менің бойымда қандай сезімдерді туғызды? Бұл ойыншық менің балам үшін қазіргі уақытта неге маңызды?

4. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____

Және Сіз жайлы бірнеше сұрақ

30. Сіздің біліміңіз қандай, белгілеуіңізді сұраймыз?

1. Гуманитарлық
2. Заң
3. Оқытушылық
4. Техникалық
5. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____

31. Сіз сарапшылардың қай категориясына жатасыз?

1. Халықаралық ұйымдар, ҮЕҰ өкілдері
2. Ата-ана қауымдастығының өкілдері
3. Кәсіби психологтар, оқытушылар, әлеуметтік қызметкерлер
4. Ұлттық сараптама және сертификация орталығының өкілдері
5. Тұтынушылар құқығын қорғайтын мемлекеттік органдар өкілдері
6. Балалар құқығын қорғау бойынша мемлекеттік органдар өкілдері
7. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____

Сауалнамаға қатысқаныңыз үшін Сізге зор алғыс білдіреміз! Сіздің пікіріңіз біз үшін өте маңызды!

1. Ақмол
2. Ақтөбе
3. Алматы
4. Атырау
5. Шығыс Қазақстан
6. Жамбыл
7. Батыс Қазақстан
8. Қарағанды
9. Қостанай
10. Қызылорда
11. Маңғыстау
12. Павлодар
13. Солтүстік Қазақстан
14. Оңтүстік Қазақстан
15. Астана қаласы
16. Алматы қаласы

Жоба бойынша сызбалық бөлінулер

КСРО өмір сүрген уақытта балаларға арналған әдебиет, мерзімдік басылымдар, фильмдер, ойындар мен ойыншықтар қатаң бақылауда болатын және бағаланатын. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Қазақстанда балаларға арналған өнімдер мен тауарларды бақылау жағдайы қандай?

	%
Қазақстан балаларға арналған өнімдерді бақылау мен бағалау бойынша кеңес дәуірінің тәжірибесін жалғастырып келеді. Бұл бағыттағы жұмыстар өте қатаң түрде жүргізіледі	7,3
Бүгінгі таңда елде балаларға арналған өнімдерді бағалау мен бақылауға деген қатаң талаптар жоқ	20,0
Қазақстанда балаларға арналған өнімдерді бақылау мен бағалауға талпыныстар жасалып жатыр, алайда бұл одан әрі жетілдіруді талап ететін, біртіндеп жүзеге асырылатын үдеріс	50,3
Елде балаларға арналған өнімдерді өндіру мен оны қазақстандық нарыққа енгізу бойынша ешқандай шектеулер жоқ. Бәрі балаларға арналған өнімдерді өндірушілер мен жеткізушілердің жауапкершілігіне байланысты	20,6
Басқа	1,8
Жауап беруге қиналамын	1,2

Сіздің ойыңызша, балаларға арналған өнімдерге, тауарларға сараптаманы кім жүргізуі қажет?

	%
Балаларға арналған өнімдерді өндіруші	30,5
Өнімді өткізуші, сауда желісінің өкілі	4,3
Мемлекеттік орган	59,1
Сараптаманы сатып алушының өзі жүргізуі қажет	2,4
Осы салада мамандандырылған орган	2,4
Тәуелсіз сарапшылар	1,8
Арнайы құрылған Балалар тауарлары мен өнімдерін шығарушы кәсіпорындардың қауымдастығы	0,6
Арнайы мамандардың қатысуымен құрылған мемлекеттік органдар	1,2
Аккредиттелген сынақ жүргізетін зертханалар, сертификациялау жөніндегі аккредиттелген органдар	1,8
Жауап беруге қиналамын	0,6
Кедендік одақтың қолданыстағы техникалық регламенттерінің талаптарын орындау қажет, атап айтқанда сараптама емес сертификациялау	0,6

Соңғы үш ай көлемінде, Сіздің пікіріңізше балалардың психологиялық денсаулығына жағымсыз әсер ететін, ақпараттық өнім (мысалы, телебағдарлама, мультфильм, бейнеролик және т.б.) көрдіңіз бе?

	%
Иә	56,4
Жоқ	43,0
Қазіргі уақытта телеарналар жас ерекшелігін көрсетеді, алайда ересек адамдар бұл қағиданы бақылауға алатындығына ешкім кепілдік бере алмайды	0,6

Телебағдарламаның, бейнероликтің, мультфильмнің атауын көрсетіңізші?

	%
Роботтар, трансформерлер туралы мультфильмдер	5,5
Мультфильм аниме («Бакуган», «Бен-10», InuYasha»)	9,9
Монстрлар туралы («Пришельцы») телеарнасы	20,9
Nickelodeon арнасы	13,2
Ресей мультфильмдері және телеарналары («Маша мен аю», «Машаның ертегілері», 2*2 телеарнасы)	12,1
Worlddisney мультфильмдер	3,3
Перизаттар туралы («Винкс») мультфильмдер	3,3
Шетел балалар фильмдері мен мультфильмдері («Хлебоутки», «Симпсоны», «Грифиины», «Спанч Боб», «Смурфики», «Том мен Джерри», «Южный парк», «Футурама», «Дядя деда», «Тимон мен пумба»)	49,5
Cartoon Network	18,7
Балапан	1,1
Ютубтағы бейнероликтер	9,9
Қаруды қолдану, қарсыласын өлтіруді көрсететін мультфильмдер	2,2
Компьютерлік ойындар («Warcraft», «GTA», «Counter Strike», «Слендермен», «Five Night At Freddy's»)	7,7
Фэнтэзи жанрындағы кітаптар	1,1

Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда балаларға арналған өнімдерге (ойыншық, мультфильм, кітап және т.б.) цензураны енгізу қажеттілігі бар ма?

	%
Иә	90,2
Жоқ	9,8

Нақты қандай өнімдер?

	%
Бүкіл балалар өнімдері	40,0
Ойыншықтар	31,4
Шетел мультфильмдері	7,7
Мультфильмдер	35,2
Кітаптар мен журналдар	23,0
Компьютерлік ойындар	3,8
Балалар телебағдарламалары	3,8
Балалар телеарнасы мен интернеттегі ойындар	3,8

Егер иә десеніз, неліктен?

	%
Өндірушілер өнімге сексуалды контексті қосуы мүмкін	2,5
Баланың бойына агрессияны ұялату	8,3
Ұлтаралық қақтығыстарды тұтату	0,8
Эстетикалық тұрғыдан жағымсыз, дәрекі түр-тұрпат	5,8
Денсаулыққа зияндылығы	23,2
Дұрыс моральдық құндылықтарды дәріптеу	14,1
Америкалық қорқыныштардың көп болуы	7,5
Сәйкес келмейтін лексика	5
Өмірге деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	48,7
Бақылау сапасынан ұрпақтың болашағы байланысты	19,8
Ақпараттық қауіпсіздік үшін	5
Сапасыз өнімнің ағымын тоқтату	2,5
«Жұмсақ цензураны» енгізу қажеттілігі туындады, ол өнімге байланысты және ауытқулардың деңгейіне байланысты тетіктерді нүктелі түрде қолдануға мүмкіндік берер еді	0,8

Егер жоқ десеніз, неліктен?

	%
Оларды қадағалауға мүмкіндік жоқ	15,4
Әрбір ересек адам өз баласына не қажет екенін өзі шешуге міндетті және шеше алады	46,2
Баланың қызығушылығы	7,7
Қазақстанда цензураға тыйым салынған, сараптама қажет	7,7
Қазір бүкіл балалар өнімдері өндіріске енгізбес бұрын бақылаудан өткізіледі	38,5
Сатушылар кез келген уақытта тексерушілермен тіл табыса алады	7,7

Қазақстанда балаларға арналған тауарлар мен өнімдерге (ойындар, ойыншықтар, мультфильмдер) сараптама жүргізуге құқығы бар қандай аккредиттелген ұйымдарды білесіз?

	%
Ұлттық сараптама және сертификациялау орталығы	12,1
Тұтынушылардың құқықтарын қорғау департаменті	3,6
Денсаулық сақтау министрлігі	0,6
Балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі мемлекеттік органдардың өкілдері	0,6
Тағамтану институты	0,6
Қазақстан балалар тауарларын өндірушілер қауымдастығы	2,4
Астана тест	1,2
Санитарлық-эпидемиологиялық станциялар	3,0
Ұлттық экономика министрлігі	0,6
Сәйкестікті анықтайтын аккредиттелген ұйымдар	3,6
Мұндай ұйымдар Қазақстанда жоқ	4,2
Осындай ұйымдардың бірде-біреуі маған таныс емес	65,5

Сіз қалай ойлайсыз, Қазақстанда балаларға арналған тауарлар мен өнімдерге сараптаманы қаншалықты сапалы әрі тиімді жүргізеді?

	Сапалы	Сапасыз	Сараптамадан өткізбейді
Тағамдар, шырындар	65,0	29,9	5,1
<p><i>Өткізеді, бірақ кепілдік берілмейді</i> <i>Өткізеді, бірақ барлық өнімді қамтымайды</i> <i>Қатаң сараптама жүргізілуі тиіс</i> <i>Қанағаттанарлық</i> <i>Жиі мерзімі өтіп кеткен тауарлар кезіктіріледі</i> <i>Маған беймәлім, сараптаманы жүргізетін ұйымдар туралы мәліметтер жоқ</i> <i>Ресейде өндірілетін балалар тағамының құрамында қанттың мөлшері шамадан тыс болады</i></p>			
Ойыншықтар, ойындар	21,0	54,1	24,8
<p><i>Біздің нарықта сапасыз өнімдердің саны анағұрлым көп, әсіресе қытайлық өнімдер</i> <i>Өнім шығарушыға байланысты</i> <i>Сараптамадан басым көпшілігі өтпейді</i> <i>Басқа елдерден енгізілген ойыншықтар өте көп, біз оның сапасын білмейміз</i> <i>Улы ойыншықтар дүкендер мен базарларда</i> <i>Дүкендерде - сапалы, базарда - сапасыз</i></p>			
Киім-кешек	33,5	34,8	31,6
<p><i>Өнім шығарушыға байланысты</i> <i>Орташа немесе төмен бағамен сатылатын киімге бақылау жүргізілмейді</i> <i>Сараптамадан басым көпшілігі өтпейді</i> <i>Дүкендер мен базарларда сапасыз киім</i> <i>Улы аяқ киім</i> <i>Міндетті тексеруден тек бірінші қаптамадағы киім өтуі тиіс</i></p>			
Мультфильмдер, бейнероликтер	21,4	40,9	37,7
<p><i>Мультфильмдерге сараптама жасалмайды</i> <i>Сараптамадан басым көпшілігі өтпейді</i> <i>Кейбір балалар арналарын жауып тастау керек</i> <i>Сапасыз өнімдер тым көп</i> <i>Жас ерекшелігіне қарап шектеу енгізу қажет</i> <i>Мультфильмдер мен видеоойындар еш шектеусіз барлық балалардың қолдарына жетті</i></p>			
Мектеп құралдары, кеңсе заттары	42,1	35,8	22,0
<p><i>Өнім шығарушыға байланысты</i> <i>Мұнда бастысы сапа емес, оның тауарлық түрі</i> <i>Барлық тауар Қытайдан әкелінеді, олар сараптамадан мүлдем өткізілмейді</i> <i>Сертификациядан басым көпшілігі өтпейді</i> <i>Нарық сараптамадан өзі өткізеді, таңдауды жақсыдан жақсысы таңдалып алынады, бағасы жағынан да</i> <i>Эмо суреті бүкіл мектеп құралдарында болуы</i></p>			
Кітаптар, журналдар, басқа баспа тауарлары	42,9	33,8	23,4
<p><i>Өнім шығарушыға байланысты</i> <i>ЭМО суретін алып тастау керек</i></p>			

Қазіргі таңда балалардың психологиялық денсаулығы мен тән саулығына қандай өнім көп дәрежеде жағымсыз әсер етеді және осыған байланысты шұғыл бақылауды талап етеді?

	%
Ақпараттық өнім (мультфильмдер, бейнероликтер, жарнама және т.т.)	67,1
Тағам өнімдері (балалар тағамы, шырындар, шоколад и т.т.)	20,1
Балаларға арналған киім	3,0
Ойыншықтар, ойындар	20,1
Бейнеойындар, компьютерлік ойындар	66,5
Мектеп тауарлары, жабдықтар, кеңсе заттары	1,8
Кітаптар, журналдар, брошюралар және т.т.	2,4
Балалар алаңдары және ойын кешендері	6,1

Сіздің пікіріңіз бойынша, қандай ұйымдар бағалау мен бақылау бойынша сараптаманы бәрінен жылдам, сапалы әрі сенімді жүргізеді?

	%
Мемлекеттік сараптама және сертификация органдары	52,1
Коммерциялық, жеке сараптама және сертификация органдары	9,1
Мемлекеттің қатысуы бар коммерциялық органдар	21,2
Тәуелсіз сарапшылар	1,8
МЕҰ және азаматтық қоғам сарапшыларының қатысуымен мемлекеттік ұйым	2,4
Ұйымның түрі сараптаманың тиімділіген әсер етпейді	10,9

Неліктен мемлекеттік сараптама және сертификациялау органдар сараптаманы бәрінен жылдам, сапалы әрі сенімді жүргізеді

	%
Бақылаудың болуы	25,7
Материалдық қолдау	14,5
Бұл мемлекеттің міндеті (мемлекет сараптаманың тиімді және сапалы болуына мүдделі болуы тиіс, салауатты ұлт болуына бірінші кезекте мүдделі)	18,0
Сапа белгісі	16,7
Мемлекеттік органдар сенім көбірек	12,2
Мемлекеттік органдардың күзіреттілігі жоғары	12,2
Өйткені олар үшінші тәуелсіз тарап болып табылады	8,1
Олардың зертханалары мен мамандары бар	10,9
Біреу-міреудің мүдделері қорғалмауы және сыбайлас жемқорлыққа жол берілмеуі үшін	10,9
Жұмыс тәжірибесі бар	9,5

Неліктен коммерциялық, жеке меншік органдар сараптаманы және сertificateциялауды тез арада, сапалы және сенімді өткізеді?

	%
Кіріс табуға мүдделі	28,9
Тәуелсіз	41,7
Олардың мамандары бар	25,0
Басқа (коммерциялық ұйымдар тез арада бағалайды және сапалы өткізеді, т.т.)	8,3

Неліктен мемлекеттің қатысуымен құрылған коммерциялық органдар сараптаманы және сертификациялауды тез арада, сапалы және сенімді өткізеді?

	%
Коммерциялық органдардың жеке мүдделілігі	30,8
Мемлекеттің белсенді ықпалы	7,7
Бірлескен жұмыстың тиімділігі	38,5
Коммерциялық ұйымдар атқарады, ал мемлекет бақылайды	30,8
Сыбайлас жемқорлық тәуекелділігіне жол берілмейді	7,7
Коммерциялық органдардың бәсекеге қабілетті жабдықталуы, ал мемлекет бақылайды	7,7
Мемлекет өнімнің сапалы болғанын қалайды	3,8
Бағалау дайын өнім қоймасына қабылдау кезінде жүзеге асырылып, тұтынушыға жөнелту кезінде атқару	3,8

Сіздің пікіріңіз бойынша, кейбір балаларға арналған өнімдерді сатуға тыйым салу азаматтардың құқығын бұзуы мүмкін бе, мысалы, таңдау құқығын немесе кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығын?

	%
Иә	30,9
Жоқ	62,4
Басқа (мүмкін, компромиске келуге болатын шығар, заң бойынша иә, бірақ егер өнім стандартқа сай болмаса, онда тыйым салу қажет, егер бақылау жүргізетін ұйымдар өнімнің стандартқа сай емес екен деп қорытынды шығарса, тыйым салу туралы процедура және шешім максималды түрде ашық болуы керек, жауап беруге қиналамын)	6,9

Сіз қалай ойлайсыз, балаларға арналған өнімдерді сараптамадан өткізуді өндірушілердің өз есебінен өткізуге міндеттеудің қажеттілігі бар ма?

	%
Иә, өйткені өндірушілер нарыққа сапасыз және қауіпті өнім шығаратын болады	44,2
Иә, бұл өндірушілердің өз мүддесінде, олардың өнімді сатуы мен нарықта танымал болуы осыған байланысты	26,1
Жоқ, сараптаманы тәуелсіз органдар жүргізуі қажет	12,1
Жоқ, сараптаманы тек қана мемлекеттік органдар жүргізуі тиіс	18,8
Көпсатылы, алдымен өндірушілердің өздері, содан кейін тәуелсіз органдар мен мемлекет өткізулері тиіс	1,8
МЕҰ және жалпы азаматтық қоғам сарапшыларының қатысуымен	3

Сіздің пікіріңізше, қазақстандық нарыққа сапасыз әрі қауіпті балаларға арналған өнімдерді шығаруға шектеу қою үшін, қандай шаралар барынша тиімді болады?

	%
Өндірушілердің қылмыстық жауапкершілікке тарту	23,0
Психологиялық-педагогикалық талаптарға сәйкестігін нақтылау бойынша органдардың жетекшілері мен сарапшыларды жеке қылмыстық жауапкершілікке тарту	27,9
Жоғары айыппұлдар белгілеу	27,3
Өнімдер мен барлық құрылғыларды тәркілеу	20,0
Қандай да бір кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығынан айыру	18,2
Шекара арқылы енгізу барысында бақылауды күшейту	1,8
Сату кезінде уәкілетті мемлекеттік органдар ұдайы бақылау жүргізіп отыруы тиіс	1,8

Балалардың психикалық, моральдық денсаулығына ықпал етуі мүмкін кейбір балаларға арналған тауарларға (ойындар, ойыншықтар, бейнеойындар) таңбалау енгізу қажеттілігі бар ма?

	%
Иә, қажет, себебі тауарларды таңбалау балаларды зиянды әсерден қорғайды	77,6
Иә, балаларға арналған тауарларды таңбалау қажет, бірақ бұл өте қомақты шығынды қажет етеді	6,7
Балаларға арналған тауарларды таңбалаудың қажеттілігі жоқ, ата-аналар тауарларды саналы және тиімді түрде таңдайды	12,7
Басқа (жалпы зиянды тауарды енгізуге болмайды, таңбалау қажет, бірақ ол онсыз да қымбат тауарды одан сайын қымбататып жібереді)	0,6

Төменде ұсынылған мультфильмдер тізімінің ішінде, Сіздің пікіріңізше, қайсысы баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсер етеді, оған шынайы әлем туралы қате ақпарат береді деп ойлайсыз?

	%
«Маша мен Аю» мультсериалы	23,0
«Фиксиктер» мультсериалы	27,9
«Лунтик» мультсериалы	27,3
«Клуб Винкс — Сиқыршылар мектебі» мультсериалы	20,0
«Губка Боб Квадратные Штаны» мультсериалы	19,4
Аниме-мультфильм	3,0
Роботтар туралы мультфильмдер	1,2
Шетел мультфильмдері	6
Монстрлар, ойдан шығарылған аңдар туралы мультфильмдер	4,8

Сіздің пікіріңізше, ұсынылған мультфильмдердің қайсысы баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды ықпал етеді?

	%
«Маша мен Аю» мультсериалы	44,5
«Фиксиктер» мультсериалы	63,4
«Лунтик» мультсериалы	45,7
«Клуб Винкс — Сиқыршылар мектебі» мультсериалы	6,1
«Губка Боб Квадратные Штаны» мультсериалы	11,0
Аниме-мультфильм	1,2
Кеңес мультфильмдері («Ну, погоди!», «Простоквашино», «Винни Пух»)	8,5
Шетел мультфильмдері	0,6
Шытырман оқиғалар туралы мультфильмдер	2,4
Қазақ тіліндегі мультфильмдер	2,6

Сіздің ойыңызша, төменде көрсетілген телеарналардың қайсысы баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсер ететін бағдарламалар көрсетеді, сондай-ақ шынайы әлем жайлы қате ақпарат береді?

	%
«Карусель» телеарнасы	4,3
«Никелоден» (Nickelodeon) телеарнасы	64,0
Детский мир (Телеклуб)	3,0
Балапан телеарнасы	2,4
Cartoon Network телеарнасы	63,4
2*2 телеарнасы	1,2
Мұндай телеарналар жоқ	3,0
Жауап беруге қиналамын	8,5

Сіз қалай ойлайсыз, төменде ұсынылған телеарналардың қайсысы көбінесе баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды ықпал ететін бағдарламалар көрсетеді?

	%
«Карусель» телеарнасы	70,1
«Никелодеон» (Nickelodeon) телеарнасы	4,3
Детский мир (Телеклуб)	32,9
Балапан телеарнасы	72,6
Cartoon Network телеарнасы	2,4
Ресей телеарналары («Мульт», «Радость моя»)	4,9
«ТiJi» телеарнасы	1,2

Қазіргі кезде балалардың арасында компьютерлік ойындар үлкен танымалдылыққа ие болып отыр. Компьютерлік ойындарды пайдалануға қатысты пікірлер екіге бөлінді. Сіз қандай көзқарасты ұстанасыз?

	%
Компьютерлік ойындар бала психикасына зиян келтірмейді, және жоғарғы технологиялардың заманауи әлемі біздің қоғамның компьютерлендірілуін талап етеді	0,0
Компьютерлік ойыны орташа шамада пайдалану зиянсыз. Сонымен қатар, компьютер ойындарының контенті үлкен рөлге ие, мысалы, жетілдіруші ойындар пайдалы болуы мүмкін	66,1
Кез келген компьютерлік ойыны балаға тән саулығына да, психикалық денсаулығына да зиян келтіреді	31,5
Дамытатын компьютерлік ойындар ойнаған маңызды, алайда олар ата-аналардың сүзбесінен өткізілуі тиіс	1,8

Тізімде көрсетілген компьютерлік ойындарының қайсысы, Сіздің пікіріңізше, баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымсыз әсер етеді, оған шынайы әлем жайлы қате ақпарат береді?

	%
GTA	68,5
Minecraft	18,8
My Talking Tom	2,4
Counter-Strike	61,8
Молынан қантөгіс және атыстар орын алған ойындар	2,4
Бүкіл ойындар жағымсыз әсер етеді	3,6
Жас ерекшелігіне байланысты	0,6
Жауап беруге қиналамын	3,0

Ұсынылған тізімдегі компьютерлік ойындардың қайсысы, Сіздің пікіріңізше, баланың психологиялық денсаулығы мен дамуына жағымды ықпал етеді?

	%
GTA	2,5
Minecraft	39,4
My Talking Tom	54,4
Counter-Strike	3,1
Интерактивті ойындар	5,0
Аркады	1,2
Маша мен аю	0,6
Бұл тізімде жоқ	5,0
Жағымды әсер ететіні жоқ	3,8

Егер кезінде балаларға арналған қуыршақтар олардың аналық сезімін дамытып, қамқорлыққа тәрбиелейді деген пікір болса, бүгінде, заманауи қуыршақтар құрбылар, жол көрсетуші рөлін атқарады, балалардың сырт келбетінің сұлулығына бағыттайды, ол келешекте балалардың тән саулығы мен психикалық денсаулығына, әсіресе қыз балаларға, жағымсыз әсер етуі мүмкін, ал Сіз қалай ойлайсыз?

	%
Заманауи қуыршақтар, шынында да, шындықты қабылдауға жағымсыз әсер етеді, қыз балалар қуыршақтардың модельді келбетіне ұқсауға талпынады, ол тән және психикалық денсаулыққа жағымсыз ықпал етеді	60,0
Жаңа ойыншықтар, қуыршақтар заманауи әлемнің ажырамас бір бөлігі болып табылады. Жаңа қуыршақтар спорттық өмір салтын, дұрыс тамақтануды және т.б. насихаттайды	28,5
Қуыршақтардың түріне байланысты	7,3
Баланың тәрбиесіне және психикасына байланысты	1,2
Заманауи қуыршақтар баланың санасында дұрыс мінез-құлықты (ана, дәрігер, құрбы) қалыптастыруды жалғастырып келеді	0,6
Жауап беруге қиналамын	1,2

Сіз қалай ойлайсыз, ойыншықтар мен басқа да балаларға арналған өнімдерді таңдау кезінде тән саулығы мен психикалық денсаулық үшін тәуекелдің алдын алуда ата-аналар қандай рөл атқарады?

	%
Ата-аналар ең бірінші цензор болуы қажет, себебі олар өзінің балалары мен олардың қажеттілігін жақсы біледі	58,8
Ата-аналар өнімді таңдау кезінде күзиретті тұлғалардың (тәрбиешілер, педагогтер, психологтар) пікірлеріне құлақ асуы қажет	27,3
Сән үрдісіне ере отырып, ата-аналар өздерінің тәуекелдердің алдын алудағы рөлін толық білмейді, сол себепті цензор бола алмайды	13,3
Басқа	0,7

Психологтардың пікірі бойынша, ойыншықтардың шектен тыс көп болуы баланың жетілуіне, ал оның жетіспеуі жағымсыз ықпал етуі мүмкін – ойыншықтар тобы ойнауға, қиялдауға, қарым-қатынасқа түсуге емес, әдемі заттарды қарапайым жинауға үйретеді деген пікір бар. Сіз қалай ойлайсыз?

	%
Ойыншықтардың көп болуы қиялдаудың дамуына кедергі келтіреді және эгоисттік көзқарастың дамуына апарады	17,2
Қалағанының бәріне алғашқы талпыныстан-ақ қол жеткізе берген бала ойыншықтардың құндылықтары мен олардың мәнін түсінуден қалады	39,3
Ойыншықтардың көп болуы тұрақты назарының қалыптасуына кедергі келтіреді. Баланың назары шашыраңқы болады, ол нақты бір нәрсеге назарын тоқтатып, оны зерттеп, онымен ойнай алмайды	17,2
Ойыншықтардың жетіспеушілігі қызғаншақтыққа, ренішке, тұйықтылыққа әкеп соғады	6,1
Ойыншықтар баланың дамуы үшін қажет, олар қажеттілік болып саналады, сондықтан олар көп болмайды	24,5
Балаға ойыншықтарды сатып алып қана қоймай, осы ойыншықтармен баламен бірге ойнау керек. Бала үшін ата-анасымен байланысқа түсу маңызды, ал ойыншықтың саны маңызды емес. Егер балаға дұрыс назар аударылса, онда ойыншықтың шағын мөлшерімен шектелуге болады	1,2
Ойыншықтың көп болуы да, жетіспеушілігі де дұрыс емес, барлығы шектен тыс болмауы тиіс, ата-аналар өздері балаға қажетті ойыншықтардың санын қадағалап отыруы тиіс	1,8

Сіз қалай ойлайсыз, балаларға арналған өнімнің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты ма? Мысалы, егер тауар Қытайдан болса, онда ол сапасыз, тіпті қауіпті болуы мүмкін, ал еуропалық өндірушілер сапа кепілін білдіреді деген пікір бар.

	%
Балаларға арналған өнімнің сапасы өндіруші-мемлекетке байланысты емес, оның сапасы өндірушінің өзі мен оның адалдығына байланысты. Сапасыз тауарды кез келген елде өндіруі мүмкін.	44,2
Қазақстан нарығына арзан зауыт ойыншықтары да, қымбат зауыт ойыншықтары да енгізіледі және мұнда арзан әрі сапасыз шикізаттан жасалған тауарды немесе қымбат, бірақ айтарлықтай сапалы ойыншықты таңдау шешімін ата-аналар қабылдайды	32,1
Қытай өнім шынымен де сапасыз және қауіпті. Қытайлық балаларға арналған өнімді қазақстандық нарыққа кіргізуді шектеу қажет.	23,0
Өндіруші-елге байланысты, тек еуропалық - қымбат, сондықтан қытайлық өнімді сатып алады	0,6

«Пони Ойыншығы» балалар ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлдем сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? (%)

	Мүлдем сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	19,8	8,0	23,5	35,8	30,2
Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	27,7	15,4	19,8	28,4	17,9
Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	22,8	18,2	19,5	23,9	10,1
Дидактикалық құндылықтар (баланы дамыту мен оқыту құралы)	17,5	17,9	22,8	24,1	11,7
Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	43,8	13,1	18,8	32,5	17,5
Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	13,7	11,7	14,2	13,6	16,0
Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне карамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	52,5	14,3	26,1	27,3	18,0
Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	57,8	16,3	12,5	8,1	10,0
Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	55,6	13,0	8,7	11,2	8,7

Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	8,1	13,8	11,9	9,4	8,8
Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	52,2	8,7	29,8	30,4	22,4
Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	40,5	14,3	17,4	6,8	8,7

«Монстрлар Ойыншықтары (және өзге де өмірде жоқ тіршілік иелері)» балалар ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? (%)

	Мүлдем сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	50,0	19,6	18,4	13,5	7,4
Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	65,2	21,3	14,6	9,8	3,7
Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	59,1	15,2	11,0	4,3	3,7
Дидактикалық құндылықтар (баланы дамыту мен оқыту құралы)	39,3	20,7	13,4	3,0	3,0
Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	86,0	16,6	31,3	5,5	6,7
Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	45,7	8,5	2,4	1,2	1,2
Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	52,4	24,4	18,3	6,7	4,3
Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	28,7	17,1	18,3	7,3	4,3
Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	41,1	15,9	20,7	16,5	17,7
Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	47,6	16,0	20,9	9,8	11,7
Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық	51,2	19,5	22,6	6,7	3,0

конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы					
Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	4,2	16,5	15,2	7,9	7,9

«Барби Ойыншығы және достары, Барбидің құрбылары» балалар ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? (%)

	Мүлдем сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	4,8	9,1	18,2	31,5	36,4
Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	6,1	15,8	18,8	37,6	22,4
Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	13,3	15,8	22,4	30,3	24,8
Дидактикалық құндылықтар (баланы дамыту мен оқыту құралы)	14,1	18,2	21,8	29,7	16,4
Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	63,0	18,4	28,8	19,6	18,4
Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	13,9	17,0	8,5	4,2	6,7
Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	25,5	15,8	23,6	27,9	18,2
Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	44,8	16,4	22,4	20,6	14,5
Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	36,4	15,8	17,6	11,5	9,7
Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	11,5	21,8	20,0	10,3	10,3
Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	44,8	11,5	12,1	21,8	26,1
Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	2,5	14,1	20,2	9,2	10,4

«Бал Бала Ойыншығы» ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? (%)

	Мүлдем сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	3,1	2,5	14,9	33,5	46,0
Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	4,3	2,5	19,3	34,8	39,8
Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	3,1	7,4	14,8	26,5	46,3
Дидактикалық құндылықтар (баланы дамыту мен оқыту құралы)	8,8	5,0	19,9	30,4	41,0
Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	1,9	5,6	15,6	26,3	43,1
Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	2,5	1,2	6,8	18,0	71,4
Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	57,4	6,8	19,3	32,9	37,9
Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	63,6	10,5	8,0	6,8	16,7
Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	56,8	8,6	6,8	4,9	15,4
Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	8,6	13,0	8,0	7,4	14,2
Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	56,5	6,8	16,0	29,0	38,9
Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	6,7	13,0	10,6	5,0	14,3

«Трансформерлер Ойыншығы» ойыншығының қауіпсіздіктің психологиялық-педагогикалық талаптарына сәйкестігін бес баллдық шкаламен бағалауыңызды өтінеміз, мұнда «1» мүлде сәйкес келмейді дегенді білдірсе, «5» -толығымен сәйкес келеді дегенді білдіреді? (%)

	Мүлдем сәйкес келмейді				Толығымен сәйкес келеді
Баланың қызығушылығы мен талап-тілектеріне сәйкес келуі (қызықтырғыштық және тартымдылық)	6,7	8,5	26,2	26,2	31,7
Бала қабілетін дамытуда көпфункционалды пайдалану мүмкіндігі	48,8	11,0	23,2	25,6	31,7
Отбасы туралы түсініктер мен отбасы құндылықтары жүйесін меңгеру	21,5	17,3	20,4	6,8	6,2
Дидактикалық құндылықтар (баланы дамыту мен оқыту құралы)	21,3	14,1	30,1	18,4	15,3
Әлеуметсіздену, девиантты және құқыққа қарсы мінез-құлықтың дамуы мен қалыптасуы тәуекелінің болмауы	72,6	25,0	26,2	16,5	10,4
Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерімен байланысы	16,5	9,8	11,0	1,8	4,3
Бейімділік (жеке ерекшеліктеріне қарамастан, балалар үшін сан түрлі мүмкіндіктер және қабілеттердің көпсалалылығы және ашықтығы)	59,5	17,1	32,9	17,1	15,9
Баланың жас ерекшелігі шеңберінен шығатын сексуалды контекстің болуы (жыныстық белгілерді көрсету)	21,6	12,3	13,5	8,6	5,5
Баланы агрессия мен зорлыққа итермелеу	35,8	16,0	25,9	19,1	16,7
Адамдардың дене кемшілігі мен нәсілдік ерекшеліктеріне деген жағымсыз көзқарас қалыптастыру	18,3	22,8	23,5	7,4	9,9
Ойыншықтың сыртқы түрінің эстетикасы және ойыншық конструкциясында, ойын логикасында және оның сипатталуында қателіктердің жоқтығы	33,7	18,9	34,1	14,6	13,4
Ересектердің құмар ойындарына деген қызығушылығының дамуына шақыру	33,7	28,2	18,4	9,8	9,2

Сіз ата-аналарға балаларға арналған өнімді таңдауда қандай кеңес бере аласыз?

Бірінші кезекте неге назар аударған дұрыс?

	%
Ойыншықтың түсіне назар аударыңыз. «Улы» (жасанды) түстер баланы тітіркендіріп қана қоймайды, олардың «токсинді» бояғыштары болуы мүмкін	33,9
Баланың жасы мен қажеттіліктеріне сәйкес келмейтін ойыншықтарды сатып алмаңыз. Ойыншықты таңдау кезінде қаптамасындағы жас ерекшелігіне міндетті түрде назар аударыңыз.	39,4
Ойыншықты таңдау кезінде өзіңізге мынадай сұрақтар қойыңыз: мен неге дәл осы ойыншықты сатып алып жатырмын? Ол менің бойымда қандай сезімдерді туғызды? Бұл ойыншық менің балам үшін қазіргі уақытта неге маңызды?	37,0

Жарамсыздық мерзімі	0,6
Бала үшін қауіпті болған жоқ, улы материалдан жасалған емес	1,2
Баланың психикасына зиян келтірмеуі тиіс	0,6
Жұмсақ ойыншықтарды таңдау кезінде матаның сапасына назар аударыңыз, ол түсін өзгертпеуі тиіс	0,6
Аталмыш өнімнің сәйкестік сертификатын талап ету	1,2
Ойыншықтардың иісіне назар аударыңыздар	1,2
Сыртқы түрі	0,6
Баламен бірге осы ойыншықты «дұрыс» пайдаланалуын көрсету маңызды	0,6
Ойыншықтың қай фильмнің персонажы екенін білу	0,6

Министерство образования и науки Республики Казахстан

Научно-исследовательский
центр "Молодежь"

«Оценка влияние продукции, товаров на психологическое здоровье и развитие детей»

**Аналитический доклад по результатам
социологического исследования**

Астана, 2016

Данный доклад содержит результаты эмпирического социологического исследования влияния детской продукции на психологическое здоровье и развитие детей. Исследование было проведено Научно-исследовательским центром «Молодежь». В докладе рассмотрены вопросы контроля за качеством и оборотом детской продукции, необходимые меры для ограничения ввоза детской продукции, а также дана оценка наиболее популярной детской продукции (игрушки, телеканалы, игры).

Научно-исследовательский центр «Молодежь»
010000, Республика Казахстан
г.Астана, пр.Б.Момышулы, 19а
Тел.: +7 /7172/ 79 25 45

Содержание

1. Программа исследования	89
1.1 Актуальность и обоснование исследования	89
1.2 Цели и задачи исследования	90
1.3 Интерпретация основных понятий	90
1.4 Гипотезы исследования	91
1.5 Технологическая часть исследования	92
1.6 Характеристика выборки экспертов	92
2. Система контроля за качеством и оборотом детской продукции	94
2.1 Контроль и экспертиза детской продукции	94
2.2 Структуры по оценке и контролю детских товаров	102
2.3 Необходимые меры для ограничения ввоза небезопасной продукции	106
2.4 Оценка позитивного и негативного влияния на психологическое здоровье и развитие детей	110
Выводы по разделу	119
3. Оценка информационной продукции для детей	122
3.1 Оценка мультимедийных фильмов и телепередач	122
3.2 Оценка компьютерной продукции	126
Выводы по разделу	128
4. Профилактика рисков и соответствие игрушек психолого- педагогическим требованиям	130
4.1 Роль родителей в профилактике рисков для здоровья и развития ребенка при выборе детской продукции	130
4.2 Влияние страны производителя на качество детской продукции	135
4.3 Оценка отдельных популярных игрушек психолого- педагогическим требованиям безопасности	136
Выводы по разделу	139
Заключение	141
Приложение	142

1. ПРОГРАММА ИССЛЕДОВАНИЯ

1.1 Актуальность и обоснование исследования

Заинтересованность государства и общества в целом играют немаловажную роль в воспитании современных детей. Детская культура развивается не обособленно, она встроена во взаимодействующие сферы – политическую, социальную, экономическую, духовную.

Одной из наиболее актуальных проблем в развитии детского образования и воспитания является проблема несоответствия предметно-развивающей среды дошкольных и школьных образовательных учреждений современным требованиям к информационно-игровым ресурсам. Чрезмерное обилие продукции, в том числе игрушек, развивающих пособий, игр, телепередач и т.д., приводят к тому, что не только родители, но и опытные педагоги теряются в их выборе и в правильности их выбора. Необходимы ясные ориентиры в выборе развивающих игр и пособий и создании развивающей среды.

Следует отметить особую чувствительность детей к информационной продукции. Они не просто воспринимают ту или иную информацию, они формируются и развиваются в атмосфере определенной детской субкультуры, созданной взрослыми. В этот период закладываются базовые представления о мире, первичные эстетические и этические инстанции, общие установки, складывается отношение к себе и другим людям.

Любые впечатления, в особенности художественные, оказывают определенное влияние на становление основ личности ребенка. Впечатления, полученные ребенком, всегда отражаются на его развитии и мировоззрении, восприятии жизненных ситуаций. При этом под развитием подразумевается не усвоение знаний, а активизация внутренней жизни ребенка – стимуляции его сопереживания, воображения, интереса, эмоций, смеховых проявлений и прочее. Информационные продукты для детей, к которым относятся, прежде всего, мультфильмы, могут являться средством детского развития, но могут и негативно сказаться в перспективе на психологическое здоровье ребенка. Мультипликация объединяет реальность и вымысел, музыкальное сопровождение и видеоряд, слова и действия и создает, таким образом, особый комплекс воздействий, который может стать эффективным средством развития и воспитания ребенка. В то же время, мультфильмы, которые вызывают сомнения относительно своего контента, при их чрезмерном потреблении, могут нанести серьезный вред формированию личности ребенка. В особенности это относится к детям младенческого и раннего дошкольного возраста. Современный рынок видео- и компьютерной продукции с каждым годом расширяет свой ассортимент, увеличивая возрастные границы. Сегодня уже существуют развивающие и обучающие методики на электронных носителях для детей с первого года жизни.

1.2 Цель и задачи исследования

Целью данного исследования является изучение экспертного мнения об оценке влияния продукции, товаров на психологическое здоровье и развитие детей.

Для достижения поставленной цели предполагается решение следующих ключевых исследовательских задач:

- оценка современной ситуации по контролю и оценке детской продукции и товаров в Казахстане;
- определение необходимости мер для ограничения ввоза небезопасной продукции;
- определение необходимости введения маркировки детских товаров (игр, игрушек);
- оценка эффективности проведения экспертизы продукции и товаров для детей (по мнению экспертного сообщества);
- изучение роли родителей в профилактике рисков детскому здоровью и развитию.

Объектом исследования является определение влияния детской продукции и товаров на развитие и здоровье детей, установление определенных критериев, требований и норм оценки безопасности детской продукции.

Предмет исследования – экспертное мнение о влиянии детской продукции и товаров на психологическое здоровье и развитие детей, и их оценка.

В рамках исследования опрошены эксперты в области изучаемой темы. В качестве экспертов были привлечены представители государственных органов по защите прав потребителей и охране прав детей, Национального центра экспертизы и сертификации, неправительственных организаций, члены родительских комитетов, руководители образовательно-развивающих учреждений, профессиональные психологи, педагоги и социальные работники.

1.3 Интерпретация основных понятий

Психологическое здоровье – это состояние, характеризующее процесс и результат нормального развития субъективной реальности в пределах индивидуальной жизни.

Психологическое здоровье является необходимым условием функционирования и развития человека в процессе жизнедеятельности;

представляет собой динамическую совокупность психических свойств человека, обеспечивающих гармонию между потребностями индивида и общества, являющихся предпосылкой ориентации индивида на выполнение своей жизненной задачи. С одной стороны, оно является условием адекватного выполнения человеком своих возрастных, социальных и культурных ролей, с другой стороны, обеспечивает человеку возможность непрерывного развития в течение всей его жизни.

Экспертиза продукции (информационной) – это выявление факторов, способных нанести вред физическому, эмоциональному, психическому состоянию ребенка, а также негативно сказаться на перспективах психического созревания и развития личности. Основная задача экспертизы продукции – защита права детей на безопасное и свободное развитие. Дополнительной задачей экспертизы может являться определение развивающего потенциала продукции для той или иной возрастной группы.

Необходимость экспертизы продукции для молодежи также, как и введение возрастной классификации такой продукции, связана в первую очередь с уязвимостью детской психики по отношению к информационным воздействиям вследствие несформированных психических функций и структур, обеспечивающих адекватную переработку информации и психологическую защиту личности.

Безопасность продукции. Продукция должна соответствовать всем принципам безопасности, в том числе, физической и экологической безопасности (отсутствие запаха, острых краев, прочности деталей и окраски, наличие сертификата соответствия). Психофизиологическая безопасность – соответствие возрасту ребенка: соразмерность игрушки параметрам ребенка, возможности манипуляции, парной работы рук, координации движений.

Оценка риска – комплекс мер, направленных на выявление возможного воздействия продукции на жизнь и здоровье детей, окружающую среду, включающих определение степени опасности.

1.4 Гипотеза исследования

В настоящее время свобода рынка может нести в себе скрытую угрозу. Недобросовестные производители и реализаторы детской продукции, в погоне за прибылью, подвергают детей и, поколение в целом, опасности.

Некачественная детская продукция и товары могут причинить вред здоровью маленьких потребителей, в том числе физическому и психологическому здоровью. Для решения данной проблемы необходимы мониторинг ситуации, определение механизмов выявления некачественных товаров и ограничения их реализации на рынках.

1.5 Технологическая часть исследования

Объем выборочной совокупности составляет 165 экспертов.

В исследовании в качестве экспертов были привлечены специалисты государственных органов в области защиты прав потребителей и охраны прав детей, Национального центра экспертизы и сертификации, представители неправительственных организаций, члены родительских комитетов, руководители образовательно-развивающих учреждений, профессиональные психологи, педагоги и социальные работники.

Метод сбора информации

Для решения поставленной цели и задач настоящего исследования применен метод экспертного опроса.

Экспертный опрос – разновидность опроса, в ходе которого респондентами являются эксперты – высококвалифицированные специалисты в определенной области деятельности. Метод подразумевает компетентное участие специалистов в анализе и решении рассматриваемой проблемы.

Надёжность оценок и решений, принимаемых на основе суждений экспертов, достаточно высока и в значительной степени зависит от организации и направленности процедуры сбора, анализа и обработки полученных мнений. Сама процедура предполагает: анализ исследуемой ситуации; выбор группы экспертов; выбор способа замера экспертных оценок; процедуру непосредственной оценки работы экспертов; анализ полученных данных.

В настоящем исследовании приняли участие 165 экспертов 16 регионов страны.

Методика обработки информации

По итогам полевого этапа исследования сотрудниками НИЦ «Молодежь» проведен контроль работы интервьюеров (100%-ая проверка корректности заполнения анкет и 10% -ый контроль поля по телефону), а также кодирование, ввод и обработка данных.

Ввод, обработка первичных данных, а также вывод данных выполнен с помощью лицензионной, русифицированной компьютерной программы SPSS, версия 21.

1.6 Характеристика выборки экспертов

Качественный состав экспертов состоит из специалистов:

- с педагогическим образованием - 45,5% (таблица 1),
- гуманитарным образованием – 20,6%,

- техническим образованием - 15,2% из числа опрошенных экспертов.

Таблица 1**Распределение экспертов по образованию (%)**

	%
Гуманитарное	20,6
Юридическое	7,3
Педагогическое	45,5
Техническое	15,2
Фармацевтическое	0,6
Медицинское	6,1
Экономическое	4,8

Большинство участвовавших в опросе экспертов являются профессиональными психологами, педагогами, социальными работниками (42,4%) (таблица 2).

Второй по значимости категорией опрошенных экспертов являются представители родительского сообщества, комитетов (22,4%).

Таблица 2**Категории опрошенных экспертов (%)**

	%
Представители НПО, международных организаций	4,8
Представители родительского сообщества	22,4
Профессиональные психологи, педагоги, социальные работники	42,4
Представители Национального центра экспертизы и сертификации	11,5
Представители государственных органов, защищающие права потребителей	9,7
Представители государственных органов по охране прав детей	7,3
Заведующий дошкольной организации образования	1,2
Врач-педиатр	0,6

В качестве экспертов к опросу привлекались специалисты министерств образования и науки, национальной экономики РК (9,7%), Национального центра экспертизы и сертификации (11,5%).

Таким образом, для исследования заданной темы и решения поставленных исследовательских задач в качестве экспертов были привлечены специалисты, которые имеют прямое или косвенное отношение к деятельности по оценке влияния продукции и товаров на развитие детей.

2. СИСТЕМА КОНТРОЛЯ ЗА КАЧЕСТВОМ И ОБОРОТОМ ДЕТСКОЙ ПРОДУКЦИИ

2.1 Контроль и экспертиза детской продукции

Вопросы качества детской продукции являются актуальными и неоднократно поднимаются общественностью в средствах массовой информации. Министерством по инвестициям и развитию Республики Казахстан проводится работа по ужесточению требований к качеству импортируемых детских товаров⁶, Министерством образования и науки Республики Казахстан созданы межведомственные рабочие группы по оценке влияния продукции, товаров на здоровье и развитие детей⁷, эксперты в области сертификации и контроля детской продукции в интервью отвечают на волнующие вопросы относительно защиты населения, в том числе детей от некачественной и небезопасной продукции⁸.

По данным исследования Казахстанской Ассоциации Индустрии Детских Товаров (КАИДТ) за 2014 год, рынок детских товаров Казахстана является импорто-зависимым. Согласно анализу внешней торговли, 77,9% внешнего товарооборота детскими товарами приходится на пять стран: Китай (31,9%), Россию (27,9%), Польшу (9,7%), Кыргызстан (4,5%), Турцию (3,9%), другие страны (22,1%).

Примерно, 41% рынка детской продукции составляет одежда (1,3 млрд. долларов). Четверть рынка – это канцелярские товары, книги (888 млн. долларов). Игрушки составляют порядка 16% рынка (около 0,5 млрд. долларов). Порядка 13% – товары для кормления, детское питание (334 млн. долларов). Наконец, 3% – товары для дома, улицы (85 млн. долларов).

По данным КАИДТ, в 2014 году среднестатистическая семья в Казахстане тратила на детские игрушки порядка 20 тысяч тенге в год⁹.

Лидерами среди производителей игрушек на рынке Казахстана являются Китай (в стоимостном варианте импорт за I полугодие 2015 года составил 4,5 млрд. тенге) и Россия (2,4 млрд. тенге). На третьем месте с большим отставанием стоят страны Европы (104,3 млн. тенге).

Доля расходов на детей в семейном бюджете практически не зависит от количества детей в семье. Будь то один ребенок от 0 до 14 лет, два или

⁶ https://vlast.kz/novosti/kazahstan_hochet_uzhestochit_trebovanija_k_kachestvu_importiruemyh_detskih_tovarov-11231.html

⁷ <http://www.bala-kkk.kz/ru/news/15405>

⁸ <http://www.caravan.kz/articles/detskoe-pitanie-v-kazakhstane-standarty-kontrolya-367269/>

⁹ <http://rdt-info.ru/201411108903/kaidt-rynok-detskih-tovarov-kazahstana-stremitelno-rastet.html>

три – родители тратят на него (или на них) около 33% своего дохода. Показатель этот возрастает, только если в семье четыре ребенка и более.

По процентному соотношению почти половина всех расходов приходится на детские товары, около 20% – на развлечения и всевозможный отдых, и треть – это расходы на обучение и развитие ребенка.

Ориентировочно в денежном выражении рынок детских товаров – это 2,3 млрд. долларов в год. Соответственно, если мировой рынок детских товаров – это 412,2 млрд. долларов в год, то мы составляем 0,4% от мирового рынка (Россия – это 5% мирового рынка). Темпы роста нашего рынка очень высокие, т. е. если мировой рынок растет по всем категориям детских товаров порядка 5% в год, то казахстанский рынок детских товаров в среднем по всем категориям растет на 52% в год, причем в некоторых категориях цифры просто невероятные. Причин этому несколько: первая, основная – это то, что год от года улучшается ситуация с теневым импортом, то есть он выходит из «тени» и, соответственно, некоторые категории показывают очень большие темпы роста из-за этого фактора. Следующая причина – это все-таки ненасыщенность казахстанского рынка, поэтому место на рынке и потенциал для роста есть, и он значителен.

За счет роста цен на дешевые игрушки, благодаря жесткому контролю со стороны государства и легализации бизнеса рост в сегменте игрушек – трехкратный, рост розницы – четырехкратный. В целом по детским товарам объем официального импорта с 2009 года вырос в 3,5 раза. Серьезное влияние на легализацию рынка оказал Таможенный союз: так, в 2011 году объем официального импорта вырос на 55%. В целом, благодаря Таможенному союзу увеличилась доля предложения со стороны как российского производителя, так и российских дистрибьюторов. Надо отметить, что импорт стран Таможенного союза в общем предложении на рынке составляет 23,3%.

Таким образом, динамика в обеспечении контроля за рынком детских товаров присутствует. Тем не менее, половина рынка продолжает находиться «в тени», что означает о необходимости проведения работ по совершенствованию системы регулирования и контроля. 50,3% опрошенных экспертов отметили, что контроль и оценка детской продукции проводятся, но этот процесс требует дальнейшего совершенствования и работы.

7,3% опрошенных экспертов считают, что сегодня используются методы контроля за вводом детских товаров на рынок, которые успешно реализовывались 25-30 лет назад (таблица 3).

Таблица 3

Распределение ответов на вопрос: Как известно, в годы существования СССР, детская литература, периодика, фильмы, игры и игрушки строго контролировались и оценивались. Скажите, пожалуйста, какая ситуация с контролем детской продукции и товаров в Казахстане отмечена сегодня? (%)

	%
Казахстан продолжает опыт советских времен по контролю и оценке детской продукции. Работа в данном направлении ведется очень строго	7,3
Сегодня в стране нет строгих требований к оценке и контролю детской продукции	20,0
Делаются попытки контроля и оценки детской продукции, однако это постепенный процесс, требующий дальнейшего совершенствования	50,3
В стране нет никаких ограничений по производству и вводу детской продукции на казахстанский рынок. Все зависит от ответственности самих производителей и поставщиков детской продукции	20,6
Оценка и контроль детских товаров осуществляется только по критерию безопасности материалов производства. По остальным критериям, тем более с точки зрения психологической безопасности, контроль не ведется	0,6
Чтобы знать ситуацию ее надо изучать, анализировать	1,2

Следует отметить, что 20% опрошенных экспертов, считают, что в стране нет строгих требований к оценке и контролю детской продукции, как, например, в годы СССР. Еще 20,6% участвовавших в опросе экспертов ответили, что в стране нет ограничений, и все зависит от ответственности самих производителей и поставщиков детской продукции.

Таким образом, мнения фактически разделились – часть опрошенных считают, что процесс контроля детской продукцией совершенствуется и отчасти продолжает опыт советских времен. Другие оценивают ситуацию критически, отмечая отсутствие строгих требований и ограничений к производству и вводу детской продукции на казахстанский рынок.

По данным КАИДТ, благодаря экспертизе и сертификации в Казахстане сокращается рынок контрафактных детских игрушек. Если в 2012 году доля контрафакта в общем объеме импорта детских игрушек составляла более 60%, то в 2013 году — уже 35%. Количество сертификатов, полученных импортерами игрушек, в 2013 году составило 1781, в 2014 году — 2044, за I полугодие 2015 года — 1038.

В этой связи, развитие экспертизы детских товаров очень важный аспект. В странах Европейского союза существуют весьма строгие и подробные правила сертификации детских товаров вплоть до состава ароматов. Все игрушки, попадающие на рынок Европейского Союза, должны иметь маркировку CE (CE MARKING) – сертификация игрушек. Сертификацию проходит производитель. Экспертизу осуществляет государственный орган, дающий разрешение на ввоз товара.

Большинство опрошенных экспертов считают, что за экспертизу детских товаров и продукции в Казахстане должны отвечать государственные органы (59,1%), а также государственные органы с привлечением узких специалистов (таблица 4).

Треть экспертов, участвовавших в опросе, отметили вариант «производитель детской продукции» (30,5%). Если за экспертизу будет отвечать производитель детской продукции, то, во-первых, это должен быть производитель, компания (бренд), который заслужил доверие у своего потребителя. Во-вторых, с точки зрения возможностей и материальных затрат, т.к. экспертиза продукции, как правило, дорогостоящая процедура, могут позволить крупные производители.

В меньшинстве оказались эксперты, которые считают, что экспертизу товаров должен проводить сам потребитель – 2,4%.

Таблица 4

Распределение ответов на вопрос: Как Вы считаете, кто должен проводить экспертизу детских товаров, продукции? (%)

	%*
Государственный орган	59,1
Производитель детской продукции	30,5
Реализатор, представитель торговой сети	4,3
Экспертизу должен проводить сам покупатель	2,4
Орган, специализирующийся в этой области	2,4
Независимые эксперты	1,8
Аккредитованные испытательные лаборатории, аккредитованные органы по сертификации	1,8
Государственные органы с привлечением узких специалистов	1,2
Подать заявку на экспертизу должен производитель, а проводить экспертизу должна лаборатория, либо организация, имеющая лицензию на проведение экспертизы	1,2
Специально созданная Ассоциация предприятий индустрии детских товаров	0,6
Производитель продукции обязан предоставить сертификат соответствия ГОСТам, стандартам, в том числе ISO	0,6
Независимые НПО и сами производители	0,6
Необходимо выполнять требования действующих технических регламентов Таможенного союза	0,6
Должны быть установлены стандарты, по которым производитель или импортер производит продукцию	0,6

* ответы не составляют 100%, т.к. ряд экспертов отмечали более одного варианта ответа

Другие мнения по поводу проведения экспертизы распределились следующим образом: с одной стороны, опрошенные эксперты предлагают привлекать к экспертизе независимых экспертов или независимые НПО. С другой стороны, эксперты, считают, что экспертизу должны проводить специальные структуры, имеющие в наличии профессиональное оборудование и квалифицированных специалистов. Кроме этого, было

высказано мнение о создании Ассоциации предприятий индустрии детских товаров.

В Казахстане проводится соответствующая работа по контролю за детским питанием, за безопасностью детских игрушек и отсутствия в них вредных веществ. Что касается контроля за контентом игрушек, их влияния на психологическое здоровье, то данная область требует новых видений, новых правил, регламентов.

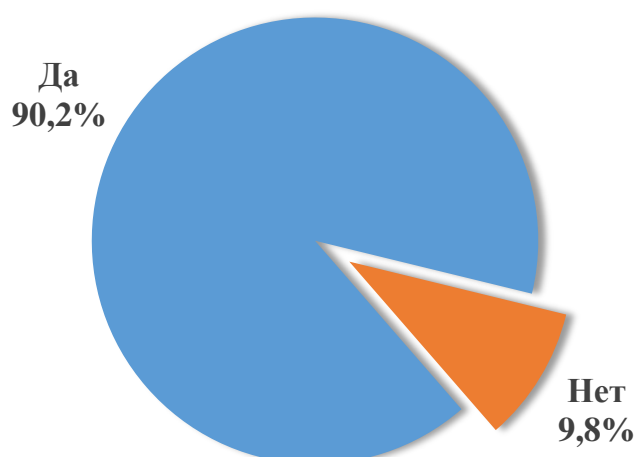
Вопрос контроля контента детской продукции, в частности информационно-развлекательной, остро стоял во все времена. Были активисты, которые выступали за постоянный контроль и мониторинг продукции и товаров, которыми пользуются в обществе. И, напротив, всегда были противники «тотального» контроля, выступающие против цензуры, которая является нарушением конституционных прав. В эпоху развития рыночных отношений, выходила продукция и товары, в том числе детская, которые никем и ничем не контролировались, и которые, явно должны были иметь ограничения в использовании.

Сегодня, весьма актуален вопрос ограничения детской продукции, в том числе информационных материалов, игрушек, школьных принадлежностей и др.

Как показывают результаты экспертного опроса, 90,2% опрошенных считают, что сегодня есть необходимость цензуры детской продукции (игрушки, мультфильмы, книги и т.д.) (диаграмма 1).

Диаграмма 1

Распределение ответов на вопрос: Как Вы считаете, существует ли сегодня необходимость цензуры детской продукции (игрушка, мультфильм, книга и т.д.)? (%)

С одной стороны, использовать ограничительную модель, при которой любая ошибка или отклонение от принятой нормы сурово наказывались не является правильным. Этот путь показал свою губительность и сегодня невозможен для реализации в условиях открытого общества. Проблемы

контроля и регулирования детской индустрии можно решать совершенно иным способом в рамках общей парадигмы «мягкой силы».

С другой стороны, сегодня все чаще задумываются о возвращении цензуры на детские товары и продукцию.

Большинство опрошенных экспертов (48,7%) отметили необходимость введения цензуры, т.к. детская продукция в виде мультфильмов, книг, игрушек, способна формировать негативное, неправильное отношение к жизни.

Между тем, сегодня нет научно доказанных случаев негативного влияния на детскую психику фильмов, продукции. Есть только системы гипотез, рассуждений и доводов. В Казахстане необходимо развивать область работы с детскими аудиториями, в частности больше проводить аналитической и исследовательской работы.

19,8% участников экспертного опроса отметили, что от контроля качества детской продукции зависит развитие и формирование будущего поколения.

Таблица 5

Причины необходимости введения цензуры детской продукции (игрушки, мультфильмы, книги и т.д.)* (%)

	%
Негативное влияние на отношение к жизни	48,7
Вредность для здоровья	23,2
От контроля качества зависит развитие и формирование будущего поколения	19,8
Для формирования правильных моральных ценностей	14,1
Вызывание агрессии	8,3
Изобилие американских страшилок	7,5
Неэстетичный, вульгарный вид	5,8
Несоответствующая лексика	5,0
Для информационной безопасности	4,9
Производители могут вложить в продукцию сексуальный подтекст	2,5
Предотвратить поток некачественной продукции	2,5
Разжигание межнациональной розни	0,8
Существует потребность «мягкой цензуры», которая позволяла бы точно применять те или иные меры в зависимости от самой продукции и степени ее отклонений	0,8

* *ответы записаны со слов экспертов*

Третий аргумент экспертов – ввести ограничительные меры на детскую продукцию, которая может вредить здоровью детей (23,2%). В данном случае следует рассматривать не только нанесение вреда психологическому здоровью, но и физическому здоровью. Речь идет о вредных токсинах, которые содержатся в китайских игрушках, либо деталях игрушек, которые наносят вред здоровью, способны травмировать (таблица 5).

Остальные доводы в пользу цензуры все лежат в пределах стремления к морали, поддержанию нравственных ценностей, эстетичности и т.д.

Таким образом, в обществе необходимо формировать такие правила и ограничения, чтобы на рынок не могли заходить недобросовестные производители или поставщики. Продукцию необходимо приобретать у сертифицированных производителей, а сам факт сертификата предполагает соответствие ряду правил, включая по качеству продукции.

Вопрос введения цензуры требует дополнительного изучения, т.к. создание каких-либо искусственных форм, барьеров только будут ухудшать ситуацию на казахстанском рынке. Рынок детской продукции, детских игрушек может «уйти в тень», а это оказывает негативное влияние и на экономическую ситуацию в целом, и на качество детской продукции в частности. Необходимо стимулировать отечественных производителей, создавать благоприятные условия для производителей, поставщиков и других участников рынка детской продукции, а не создавать проблемы, которые ограничивают деятельность.

В этой связи, прислушаемся к тем, кто против цензуры детской продукции. Как уже было отмечено, таковых всего 9,8% опрошенных экспертов.

Большинство отметили (46,2%), что главным контролирующим и ограничивающим органом должен быть родитель, который сам должен принимать решение о приобретении того или иного товара, продукции для своего ребенка.

Еще 23,1% опрошенных экспертов считают, что сегодня вся детская продукция проходит достаточный контроль, прежде чем выйти на рынок (таблица 6).

Еще 15,4% опрошенных отмечают цензуру бессмысленным процессом, т.к. на современном рынке нет возможности контролировать всю продукцию, ассортимент слишком огромен.

Кроме этого, ряд экспертов считают, проблему коррупции, которая будет препятствовать эффективному результату, т.е. реализаторы всегда найдут возможность и способы реализовать некачественную продукцию.

7,7% опрошенных экспертов, считают цензуру по определению неверным решением, и отмечают необходимость только экспертизы.

**Причины отсутствия необходимости введения цензуры детской продукции
(игрушки, книги, мультфильмы и т.д.) (%)**

	%
Нет возможности за ними уследить	15,4
Каждый взрослый должен и может сам решить, что нужно его ребенку	46,2
Заинтересованность ребенка	7,7
Цензура запрещена в Казахстане, нужна экспертиза	7,7
Сейчас вся детская продукция проходит контроль, прежде чем запускать ее на рынок	23,1
Государство	7,7
Продавцы всегда могут договориться с проверяющими	7,7

Следует понимать, что в условиях цифровой эпохи сложно ограничить доступ к информации, в то числе детей. Население пользуется смартфонами и иными гаджетами, которые значительно облегчают жизнь. Электронные средства становятся альтернативным способом образования, воспитания. Центральная, монополярная роль в воспитании нового поколения утрачивается. Очень часто авторитетами для молодежи выступают лидеры виртуального мира.

Важным моментом в исследовании, стал тот факт, что большинство участников опроса не смогли назвать аккредитованные организации, которые сегодня занимаются проведением экспертизы детских товаров (65,5%). Еще 4,2% опрошенных экспертов, ответили, что подобных организаций в Казахстане нет.

Среди тех экспертов, которые назвали аккредитованные организации, имеющие право проводить экспертизу детских товаров, были отмечены Центр экспертизы и сертификации (12,1%), Департамент по защите прав потребителей (3,6%), РГП «Независимый центр экспертизы АЗПП Министерства национальной экономики РК» (2,2%) (таблица 7).

Кроме того, прозвучали такие ответы, как Казахстанская ассоциация индустрии детских товаров, Астана тест, Институт питания, Министерство здравоохранения и Министерство национальной экономики РК и другое.

Таблица 7

Распределение ответов на вопрос: Какие Вам известны аккредитованные организации, имеющие право проводить экспертизу детских товаров и продукции в Казахстане?* (%)

	%
Центр экспертизы и сертификации	12,1
Департамент по защите прав потребителей	3,6
РГП Независимый центр экспертизы АЗПП МНЭ РК	2,2
Санитарно-эпидемиологические станции	2,9
ЗКО орган по сертификации продукции и услуг ЗКФ АО НацЭкс	2,9
Казахстанская ассоциация индустрии детских товаров	1,4
Астана тест	1,4
Другое (<i>магазин игрушек «Каракат», РГП на ПХВ НП Центр Санэпидэкспертизы по ВКО, Экспертный центр «Консультант», В Советском Союзе эту функцию выполнял ВНИИ игрушки, Министерство Здравоохранения, представители государственных органов по охране прав детей, Институт питания, Министерство национальной экономики, Аккредитованные организации по подтверждению соответствия</i>)	6,3
Не помню	1,4
На сайте ЕЭК есть весь перечень	0,7
Таких организаций в Казахстане нет	4,2
Ни одна подобная организация мне неизвестна	65,5

* ответы записаны со слов экспертов

Таким образом, среди экспертов отсутствует достаточная осведомленность о том, кто делает экспертизу детской продукции. В обществе не хватает информации о том, как проводится контроль, каков алгоритм действий, о том, какая продукция является качественной, а какая требует дополнительной сертификации и контроля, в какие органы следует обращаться, если приобрели некачественный детский товар и т.д.

Оценка детской продукции должна быть профессиональной и квалифицированной, и вместе с этим открытой и доступной.

2.2 Структуры по оценке и контролю детских товаров

Таким образом, очевидно, что контроль за детской продукцией необходимо усиливать. Эксперты отмечают, что основную роль должно играть государство. Чуть более половины опрошенных экспертов (52,1%) считают, что государственные органы экспертизы и сертификации справятся с этим делом быстрее и качественнее. Еще 21,2% опрошенных экспертов отметили коммерческие органы с участием государства (таблица 8).

Минимальная доля пришлась на тех, кто отметил коммерческие, частные структуры экспертизы и сертификации, как надежных и качественных исполнителей (9,1%).

Кроме того, было предложено привлечь к оценке и контролю за детской продукцией неправительственный сектор, хотя таковых пока тоже значительное меньшинство (2,4%).

Таблица 8

Распределение ответов на вопрос: Скажите, пожалуйста, по Вашему мнению, какие организации по оценке и контролю справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее? (%)

	%
Государственные органы экспертизы и сертификации	52,1
Коммерческие органы с участием государства	21,2
Коммерческие, частные органы экспертизы и сертификации	9,1
Государственные с вовлечением экспертов из НПО и гражданского общества; НПО при поддержке государства	2,4
Независимые эксперты	1,2
Другое (<i>Закон «О защите детей от информации», причиняющих вред их здоровью, аккредитованные органы и др.</i>)	3,0
Тип организации не влияет на эффективность экспертизы, не имеет значения	10,9

Отметим, что 10,9% опрошенных экспертов ответили, что тип организации не должны влиять на эффективность проведения оценки и контроля детских товаров. В данном случае важны профессионализм и компетентность организации и ее сотрудников.

Как показывают результаты исследования, основными аргументами в пользу государственных органов экспертизы и сертификации являются наличие возможностей и ресурсов для контроля (25,7%), обязанность государства (18,0%), компетентность государственных органов, в том числе лучшее знание норм и законов (17,6%) и ассоциации со знаком качества и ГОСТом (16,7%) (таблица 9).

Таблица 9

Скажите, пожалуйста, по Вашему мнению, какие организации по оценке и контролю справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее? И почему? – ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ОРГАНЫ ЭКСПЕРТИЗЫ И СЕРТИФИКАЦИИ

	%
Наличие возможности и ресурсов контролировать	25,7
Это обязанность государства (государство в большей мере должно быть заинтересовано в эффективности и качестве экспертизы, заинтересовано в здоровой нации)	18,0
Государственные органы более компетентны, лучше владеют нормами и законами в стране	17,6
Знак качества, ГОСТ	16,7
Материальная поддержка, хорошая материальная оснащенность, у государства есть лаборатории и специалисты	14,5
Больше доверия государственным органам	12,2
Чтобы не допустить лоббирования чьих-то интересов и коррупции	10,8
Опыт работы есть	9,5
Справляются быстрее	5,5
Нужно вводить старые правила по контролю экспертизы детской продукции	2,7
Потому что они являются третьей независимой стороной	1,8

С другой стороны, ситуация требует некоторых изменений. Государственные органы сегодня должны конкурировать за выполнение государственных услуг на равных с частными структурами. Конкуренция и рыночные условия требуют от экспертных и неправительственных организация большей подготовленности, компетентности и профессионализма. Государственные органы отвечают за администрирование, поддержку отраслей в соответствии с политическими приоритетами. Собственно, экспертно-аналитические функции в мире отдают на аутсорсинг. Необходимо продолжить работу по формированию и развитию экспертных центров.

Государственный орган является заинтересованной стороной, может выступать лоббистской группой в пользу определенных компаний-поставщиков. Частные структуры, если это постоянно действующие, профессиональные структуры, имеющие экспертизу как основной профиль деятельности, могут сделать процесс более прозрачным и демократичным.

Основным аргументом в пользу коммерческих органов экспертизы стала независимость и непредвзятость – 41,7%. Это независимость, заинтересованность в клиентах, привлечение специалистов, заинтересованность выполнять работу и, тем самым, зарабатывать. Поэтому частные структуры выполняют свою работу в более короткие сроки (таблица 10).

Таблица 10

Скажите, пожалуйста, по Вашему мнению, какие организации по оценке и контролю справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее? И почему? –
КОММЕРЧЕСКИЕ ЧАСТНЫЕ ОРГАНЫ ЭКСПЕРТИЗЫ

	%
Независимость и непредвзятость	41,7
Заинтересованы в получении дохода	28,9
У них есть специалисты	25,0
Другое (<i>заинтересованы в привлечении клиентов, товары для детей, которые в большинстве своем попадают в нашу страну извне, прежде всего, нуждаются в пристальном внимании; на сегодняшний день сделано немало для «оздоровления» данного сектора экономики, коммерческие организации делают оценку быстро и качественно, эта деятельность передана в рынок</i>)	23,3

Коммерческие органы с участием государства, напомним, которые были отмечены 21,2% опрошенными экспертами, в первую очередь, будут эффективными в силу своей совместной работы. В целом, сам процесс работы, по мнению экспертов, будет построен таким образом, что коммерческие органы выполняют, а государственные – контролируют.

Таблица 11

Скажите, пожалуйста, по Вашему мнению, какие организации по оценке и контролю справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее? И почему? –
КОММЕРЧЕСКИЕ ОРГАНЫ С УЧАСТИЕМ ГОСУДАРСТВА

	%
Эффективность совместной работы	38,5
Личная заинтересованность коммерческих органов	30,8
Коммерческие будут выполнять, а государство контролировать	30,8
Активное влияние государства	7,7
Конкурентоспособная оснащенность коммерческих органов, а государство контролировать	7,7
Исключен коррупционный момент	7,7
Государство заинтересовано в качестве	3,8
Оценка осуществляется при приеме на склад готовой продукции, при отправке продукции конечному потребителю	3,8

Эксперты соглашаются, что в случае с детской продукцией необходимы достаточно жесткие подходы. Дети – особая целевая группа, которая ограничена в возможностях защиты собственных прав. В особенности, это касается раннего детства. Есть специфика и у подростков. Все это связано с возрастной психологией, а также нормами наступления гражданской ответственности. Однако, необходимы такие правила, которые бы сумели защитить права детей как самостоятельной целевой группы, в некоторых случаях не зависимо от взрослой опеки. Это общепринятый в мире подход.

В этой связи, эксперты полагают правильным, если на бизнес будут налагаться ограничения в случае запрета на продажу отдельных видов товаров. Для большинства экспертов (62,4%) это не нарушит права человека и свободу предпринимательской деятельности. Между тем, треть опрошенных участников экспертного опроса (30,9%) все же опасается, что под благим делом защиты прав детей, могут нарушаться права бизнеса.

Таблица 12

Распределение ответов на вопрос: Как по Вашему мнению, может ли нарушить права граждан запрет на продажу некоторой детской продукции, например, право выбирать или право заниматься предпринимательской деятельностью? (%)

	%
Нет	62,4
Да	30,9
Другое (возможно, можно найти компромисс, по закону да, но если продукция не соответствует стандарту, то нужно ставить запрет, если организации по контролю посчитают, что продукция не соответствует стандартам, процедура и решение о запрете должны быть максимально открытой)	6,9

2.3 Необходимые меры для ограничения ввоза небезопасной продукции

Охрана здоровья подрастающего поколения – важнейшая стратегическая задача государства, т.к. фундамент здоровья взрослого населения страны закладывается в детском возрасте. Все перспективы социального и экономического развития государства, высокого уровня жизни населения, уровень развития науки и культуры являются итогом достигнутого здоровья детьми сегодня.

Для обеспечения безопасности детей от некачественной детской продукции необходимы эффективные меры, совершенствование законодательно-правовой базы, целенаправленная работа с родителями, педагогами, психологами, создание для них обучающих программ и т.д.

Далее, в ходе опроса, экспертам был задан вопрос, есть ли необходимость обязывать производителей детской продукции проводить экспертизу за свой счет. Как показывают результаты, большинство экспертов в целом поддерживают идею о том, чтобы производители проводили экспертизу своей продукции и несли ответственность за ее качество. Во-первых, 44,2% опрошенных экспертов, считают, что если производители будут нести ответственность за свою продукцию, в том числе материальную, тогда есть возможность избежать некачественной и небезопасной детской продукции. Во-вторых, более четверти опрошенных (26,1%) считают, что проведение экспертизы за счет производителя, в интересах самого производителя. Таким образом, производитель делает себе рекламу, как добросовестного и качественного товаропроизводителя (таблица 13).

Таблица 13

Распределение ответов на вопрос: Как Вы считаете, есть ли необходимость обязывать производителей детской продукции проводить экспертизу за свой счет?
(%)

	%
Да, иначе производители будут выпускать на рынок некачественный и небезопасный продукт	44,2
Да, это в интересах самих производителей, от этого зависят их продажи и узнаваемость на рынке	26,1
Нет, экспертизу должны делать независимые органы	12,1
Нет, экспертизу должны делать только государственные органы	18,8
Другое (с вовлечением экспертов из НПО и гражданского общества в целом, многоступенчатая сначала сами производители, потом независимые организации)	1,2
Да, но эту экспертизу должны подтвердить государственные органы, возможно, если будут выпущены государственные стандарты, независимые органы с поддержкой государства	3,0

С другой стороны, дополнительные затраты производителей на экспертизу товаров могут повлиять на себестоимость товара. Казахстанский товар выигрывает за счет более низкой цены, поскольку по качеству еще далеко от конкурентоспособного уровня. В этой связи, просто возложить расходы на экспертизу на производителя пока не совсем приемлемо. В Российской Федерации, например, производители детских товаров имеют более низкий налог на добавленную стоимость с 17% до 12%. Таким образом, необходимы условия, чтобы у бизнеса был интерес идти на оценку добровольно, а не имитировать этот процесс.

Интересен опыт Сингапура в части сертификации детских садов. Дошкольное образование, как правило, не является обязательным, государство создает мотивации, чтобы население было само заинтересовано проводить обучение детей в дошкольный период. Так, в Сингапуре Министерство образования не регламентирует образовательные программы дошкольных образовательных учреждений. Между тем, среди дошкольных учреждений внедрена система оценки качества услуг - SPARK (Singapore Pre-School Accreditation Framework). Ее прохождение – дело добровольное для дошкольных учреждений, по итогам выдается сертификат качества, действительный на 3 года. Он является ориентиром для родителей при выборе, в будущем, дошкольного образовательного учреждения.

Так и в случае с экспертизой. Если производитель имеет сертификат, тогда больше доверия к его продукции. Государство должно поощрять этот подход, создавать общие правила для участников рынка.

Согласно результатам исследования, среди наиболее эффективных мер противодействия ввозу небезопасной продукции, эксперты считают наложение высоких штрафов (27,3%) и привлечение к персональной уголовной ответственности руководителей компаний и специальных органов (27,9%). Привлечение к ответственности производителей также рассматривают как эффективный инструмент 23,0% экспертов, однако, очевидно, что этим не стоит увлекаться. Для Казахстана сегодня важно производство, укрепление связей с непосредственными производителями и компаниями. В этой связи, на рынок страны должны заходить брендовые компании без посредников (таблица 14).

Крайними мерами являются конфискация и лишение права заниматься предпринимательской деятельностью.

Таблица 14

Распределение ответов на вопрос: Какие меры, по Вашему мнению, наиболее эффективны для того, чтобы ограничить ввоз некачественной и небезопасной продукции для детей на казахстанский рынок? (%)

	%
Привлечение к персональной уголовной ответственности руководителей органов и экспертов	27,9
Наложение высоких штрафов	27,3
Привлечение производителей к уголовной ответственности	23,0
Конфискация продукции и всего оборудования	20,0
Лишение права заниматься какой-либо предпринимательской деятельностью	18,2
Другое (усиление контроля при ввозе на границе, проводить регулярный контроль на стадии реализации уполномоченными государственными органами, повышенное внимание к временным поставщикам и не специализирующимся на данной продукции, донесение информации до продавцов и родителей)	3,6

Экспертный опрос показал, что ситуация сегодня уже созрела, чтобы вводить более строгие правила контроля за оборотом детской продукции. Абсолютное большинство опрошенных (77,6%) поддерживают введение маркировки на детские товары, чтобы защититься от некачественной и вредной продукции (таблица 15).

Подобные знаки соответствия присваиваются органами по сертификации или другими организациями, компетентными в области оценки и контроля качества продукции. Например, распространенным знаком этой группы в Германии является знак «СБ» («проверено на безопасность»), удостоверяющий безопасность продукции в соответствии с германскими нормами. В странах Европейского союза в качестве единого знака соответствия принят знак «СЕ». Этот знак подтверждает соответствие продукта всем соответствующим обязательным предписаниям Европейского союза по безопасности (например, основным

требованиям соответствующих директив ЕС). Директивы ЕС устанавливают объемы оценки или строгость оценки, которые необходимо заложить в основу процедуры оценки соответствия. Оценивание, аккредитация и сертификация основываются на Европейских нормах серии DIN EN 45000. Процедура оценки соответствия европейским нормам может проводиться как производителями продукции, так и организациями, уполномоченными ЕС. В последнем случае знак дополняется эмблемой организации, проводившей оценку соответствия.

Таблица 15

Распределение ответов на вопрос: Как Вы считаете, есть ли необходимость введения маркировки на некоторые детские товары (игры, игрушки, видеоигры), которые могут влиять на психическое, моральное здоровье детей? (%)

	%
Да, есть, т.к. маркировка детских товаров защитит детей от их вредного воздействия	77,6
Да, маркировка детских товаров нужна, но это слишком затратное мероприятие	6,7
Нет необходимости введения маркировки детских товаров, т.к. родители сознательно подходят к выбору товаров	12,7
Вообще не нужно выпускать вредные товары	2,4
Маркировка нужна, но она сделает и без того дорогие игрушки, детские вещи и книги дорогими	0,6

Между тем, 6,7% опрошенных экспертов, считают маркировку детских товаров слишком затратным мероприятием. В настоящее время дискуссии по поводу маркировки идут активно и преимущественно в части, касающейся системы легкой промышленности.

Наконец, около 12,7% участвовавших в опросе экспертов говорят, что маркировка не нужна, поскольку родители сознательно подходят к приобретению дешевого товара, пусть контрафактного, но доступного. Однако, отметим такой момент, что при низкой правовой культуре родители могут быть не информированы относительно качества и свойств детских товаров.

Необходимо развивать собственное производство игрушек, которое обеспечит нам надежный и качественный товар. Возможно, возникнет другая трудность – новые стандарты качества, маркировка, экспертиза – могут осилить только крупные производители и поставщики. Малый и средний бизнес будет испытывать затруднения, будут созданы условия для сокращения конкуренции между крупным бизнесом и МСБ, что негативно скажется на развитии казахстанского предпринимательства.

Требования к упаковке и маркировке товаров также относятся к нетарифным барьерам, которые в современных условиях приобретают широкое потребление. Во многих странах разработаны сложные системы

национальных требований к упаковке импортируемых товаров. Они касаются размеров, массы, формы, объема информации, которую должна содержать маркировка товаров. Из-за того, что упаковка и маркировка ввозимых товаров должно полностью соответствовать нормам и требованиям, которые приняты в стране-импортере, экспортеру необходимо дополнительно тратить средства и время для выполнения перечисленных условий. Расходы на выполнение национальных требований к упаковке и маркировке товаров повышают цену реализации товара.

Эти требования могут быть различными, например:

- обязательная маркировка на двух языках (пример, Канада, Финляндия);
- регулирование стандартов размера и расфасовки предварительно упакованных товаров (пример, Канада);
- дополнительные требования к упаковке фруктов, овощей, шоколада и других товаров (пример, Австрия).

2.4 Оценка позитивного и негативного влияния на психологическое здоровье и развитие детей

Аналогично система регулирования существует и для информационной сферы.

Вопрос о психологической экспертизе произведений для детей не сводится к наличию «вредных» действий героев и даже к их этической оценке (хотя она, безусловно, нужна). Эта проблема, с нашей точки зрения, значительно шире, поскольку включает целый круг вопросов, связанных с соответствием произведения возрастным особенностям детей. При этом речь идет не об оценке художественного уровня книги или фильма, а об оценке соответствия их формы и содержания *психологическим особенностям детей* того или иного возраста. Особенно актуальной такая экспертиза является для детей дошкольного возраста (3–7 лет). В этот период закладываются базовые представления о мире, первичные эстетические и этические инстанции, складывается отношение к себе и другим людям. Художественное впечатление оказывает серьезное влияние на становление этих основ личности. Кроме того, это период особенно интенсивного психического развития, когда каждый год отличается специфическими особенностями восприятия, мышления, самосознания и пр.

После трех лет, когда у ребенка достаточно развиты речь и общение, появляются воображение, игра и другие новообразования дошкольного возраста, возможно полноценное восприятие художественного текста. С этого периода мультфильмы, наряду с книгами, могут и должны войти в жизнь ребенка, поскольку восприятие художественного текста может оказывать развивающее, амплифицирующее воздействие.

Как показали эксперты, нынешняя информационная продукция для детей очень часто имеет неблагоприятное воздействие. 57% опрошенных экспертов отметили, что за последние 3 месяца им приходилось сталкиваться с таким информационным продуктом, который негативно влияет на психологическое здоровье детей. Соответственно меньшинство (43%) не сталкивались с продукцией, которая негативно влияет на психологическое здоровье и развитие детей (диаграмма 2).

Диаграмма 2

Распределение ответов на вопрос: Приходилось ли Вам за последние три месяца видеть информационный продукт, который, по Вашему мнению, негативно влияет на психологическое здоровье и развитие детей? (%)

Между тем, четких исследований, объясняющих на уровне психологии, эмоций, стереотипизации информационной продукции на сознание детей отсутствуют. Они зачастую политизированы и, однозначно, отрицательно относятся к западной продукции. По большому счету, исследования влияния информационной сферы на детское сознание – это междисциплинарная область и требует участия разных специалистов.

Надо сказать, что анимационная продукция позволяет детскому населению быстрее адаптироваться к современным тенденциям. Отрицательное воздействие мультфильмов во многом спорно, например, в части влияния агрессивных картин или картин с сексуальным подтекстом. Так, западные анимационные фильмы формируют сознание, при котором мужчины и женщины являются равными партнерами.

Исследования по психологии детей дошкольного и младшего возраста рассматривают становление самосознания, понимания мира, окружающей действительности, не заостряя внимания на воздействии телевидения и мультипликации.

Действительно, мультипликация объединяет реальность и вымысел, музыкальное сопровождение и саму «картинку», исходя из обобщающей природы анимации, и создает единый педагогический воспитательный комплекс. Однако, одни мультфильмы вызывают радостные эмоции, волну

подражания любимым героям и формируют позитивные установки личности ребенка, а другие наносят откровенный вред, делая детей агрессивными.

Очевидно, что существуют две точки зрения на влияние мультфильмов на формирование личности ребенка: оптимистическая (мультфильм – это обширная область для решения педагогических задач), и, пессимистическая (мультфильмы наносят вред личности ребенка). И решение в умелом и адекватном использовании мультипликации, несущей воспитательную идею и соответствующей формуле «не навреди», с целью формирования определенных качеств личности ребенка. В данном случае, каждый родитель должен понимать, что воздействие мультфильма может обмануть ожидания и взрослого, и ребенка. Поэтому родителю необходимо обращать внимание на следующее:

- на какой возраст рассчитан мультфильм?
- соответствует ли мультфильм кругу интересов и психологии конкретного ребенка?
- каково эстетическое и этическое наполнение мультфильма?

В ходе исследования, экспертов просили уточнить название информационного продукта, который они видели за последние три месяца и который, по их мнению, негативно влияет на развитие детей. Половина опрошенных (49,5%) называли зарубежные мультфильмы, такие как «Спанч Боб», «Симпсоны», «Южный парк» и т.д.

Отдельно отмечены мультфильмы про монстров – 20,9%.

Меньшинством были отмечены информационные продукты российского производства – 12,1% (таблица 16).

Таблица 16

Распределение ответов на вопрос: Если приходилось видеть за последние три месяца информационный продукт, который негативно влияет на психологическое здоровье и развитие детей, то укажите название телепередачи, видеоролика, мультфильмов?

	%
Зарубежные детские фильмы и мультфильмы («Хлебоутки», «Симпсоны», «Гриффины», «Спанч Боб», «Смурфики», «Том и Джерри», «Южный парк», «Футурама», «Дядя деда», «Тимон и пумба», «Котопес»)	49,5
Мультфильм про монстров («Пришельцы»)	20,9
Cartoon Network	18,7
Канал Nickelodeon	13,2
Российские мультфильмы и каналы («Маша и медведь», «Машины сказки», канал 2*2)	12,1
Мультфильм аниме («Бакуган», «Бен-10», InuYasha»)	9,9
Ролики на Youtube	9,9
Компьютерные игры («Warcraft», «GTA», «Counter Strike», «Слендермен», «Five Night At Freddy's»)	7,7
Мультфильм про роботов, трансформеров	5,5
Мультфильмы Worlddisney	3,3
Мультфильмы о феях («Винкс»)	3,3
Мультфильмы с применением оружия, убийства противника	2,2
Балапан	1,1
Книги-фэнтэзи	1,1

В западных мультфильмах чаще наблюдаются ориентации на то, чтобы не соглашаться с тем, как относится к ним окружающее мнение, чтобы быть вне стереотипов и самостоятельно искать дорогу в жизни и стремиться к успеху. Новое поколение предпочитает яркие, красочные и динамичные фильмы с очень хорошо отработанным вторым планом и другими деталями, которые делают мультфильм более правдоподобным, интересным. Современные мультфильмы отличаются своей отработанностью психологических типажей, мультфильмы фактически являются изнаночной стороной реальности.

Аудитория ждет именно этого, чтобы узнавать себя в создаваемых искусственно типажах, узнавать свою жизнь в том, что происходит на экране и через это находить ответы на вызовы действительности.

Согласно результатам экспертного опроса, сегодня необходимо обратить внимание на такие детские товары, как игрушки и игры, мультфильмы и видеоролики. Большинство опрошенных считают, что по отмеченной продукции экспертиза проводится не качественно или не проводится вовсе. Так, более половины опрошенных экспертов, считают, что экспертиза игрушек и игр проводится не качественно (54,1%) и еще четверть опрошенных сказали, что экспертизы не проводится (24,8%) (таблица 17).

Таблица 17

Распределение ответов на вопрос: Как Вы считаете, насколько качественно и эффективно сегодня в Казахстане проводят экспертизу товаров, продукции для детей? (%)

	Качественно	Некачественно	Не проводят экспертизу
Питание, соки	65,0	29,9	5,1
Игрушки, игры	21,0	54,1	24,8
Одежда	33,5	34,8	31,6
Мультфильмы, видеоролики	21,4	40,9	37,7
Школьные принадлежности, канцелярия	42,1	35,8	22,0
Книги, журналы, другие печатные издания	42,9	33,8	23,4

Таблица 18

Комментарии экспертов об эффективности и качестве проведения экспертизы по разным видам детской продукции*

Продукция	Комментарии
Питание, сок	<p>Проводят, но нет гарантии</p> <p>Проводят, но не всю продукцию</p> <p>Нужно проводить строгую экспертизу</p> <p>Удовлетворительно</p> <p>Просроченные сроки</p> <p>Детское питание производства России в составе имеют превышающее количество сахара</p>
Игрушки, игры	<p>Китайские игрушки некачественные</p> <p>У нас на рынках очень много некачественной продукции</p> <p>Зависит от производителя</p> <p>Не все подвергаются сертификации</p> <p>Очень много игрушек из других стран, мы не знаем их качества</p> <p>Ядовитые игрушки в магазинах и на базаре</p>
Одежда	<p>Зависит от производителя</p> <p>Контроль одежды по средней цене или ниже не проводится</p> <p>Одежду производят наши производители</p> <p>Не все подвергаются сертификации</p> <p>В магазинах и на рынках одежда некачественная</p> <p>Ядовитая обувь</p>

Продукция	Комментарии
Мультфильмы, видеоролики	<p>Мультфильмы Карусель</p> <p>Не проводят экспертизу мультфильмов</p> <p>Зарубежные мультфильмы</p> <p>Некоторые детские каналы нужно закрыть</p> <p>Их слишком много</p> <p>Возрастные ограничения нужны</p> <p>Мультфильмы и видеоигры беспрепятственно проникли ко всем</p>

	детям
Школьные принадлежности, канцелярия	Зависит от производителя Здесь не столько качество, а товарный вид Все товары привозят из Китая, которые даже не проходят экспертизу Не все подвергаются сертификации Не знаю, может внести в список товаров, подлежащих экспертизе Рынок сам производит экспертизу, выбирает лучшее из лучших, по цене Изображение ЭМО на всех школьных принадлежностях
Книги, журналы, другие печатные издания	Зависит от производителя Изображение ЭМО

* ответы записаны со слов экспертов

В ходе исследования, экспертов просили дать оценку проведения экспертизы по отдельным категориям детской продукции. Так, наиболее качественно, по мнению опрошенных экспертов, проводится экспертиза детского питания и соков (65,0%). Только 5,1% экспертов считают, что экспертиза по данной детской продукции не проводится.

Что касается экспертизы детской одежды, то 33,5% экспертов отмечают, что экспертиза проводится качественно и 34,8% - некачественно. 31,6% респондентов высказались, что оценка не проводится. Отметим, что в целом, спрос в детской одежде удовлетворяется. Важным вопросом, в данном случае, является введение и обеспечение школьной формы отечественного производства. Казахстанская легкая промышленность сегодня демонстрирует положительную динамику. По данным Министерства по инвестициям и развитию РК, объем рынка только школьной одежды составляет 30 млрд. тенге. Ежегодно импортируется школьная одежда на 4 млрд. тенге – это ресурсы, которые тратит бюджет и которые не получает отечественная легкая промышленность. Примерно 55 предприятий в Казахстане могли бы производить школьную форму по требуемым критериям качества.

Что касается экспертизы печатной детской продукции, то 22% опрошенных отметили, что никакой экспертизы не проводится. Например, учебники зачастую производятся в Китае, допускаются не только содержательные, но даже орфографические ошибки. По официальным данным, отклоняется примерно треть учебной литературы. При этом дефицит учебников сохраняется.

Справочно: По данным Председателя Комитета по социально-культурному развитию Г.Исхановой, основными проблемами учебной индустрии являются:

- несоответствие содержания государственным общеобязательным стандартам образования;
- множество ошибок и неточностей в содержании, наличие фактов подачи материалов, вообще не относящихся к данной теме;
- учебники по истории Казахстана вызывают особые нарекания. Разные авторы допускают собственную трактовку событий и фактов, часто встречаются фактологические ошибки в датах и событиях, жизни и деятельности исторических личностей. Они перенасыщены фактами, сложно изложены, в них недостаточно задач и упражнений для закрепления тем;
- имеются проблемы с различиями в представляемых данных;
- в целом учебники должны иметь фиксированный формат. Учителя казахского языка обращают внимание на то, в учебнике 11 класса не реализуется принцип четкого структурирования всех частей одной книги, все хаотично;
- не всегда соблюдается принцип преемственности материала – «от простого к сложному»;
- казахстанское содержание далеко не во всех учебниках соблюдено.

В действительности, Казахстан сегодня сталкивается с большой проблемой – это психологическая и контентная экспертиза художественной продукции. Отсутствуют службы и центры, которые бы анализировали анимационную продукцию. Между тем, в Казахстане предпринимаются меры по популяризации зарубежной анимационной продукции. В частности, благодаря Ассоциации «Болашак» мультфильмы переводятся на казахский язык, Министерством культуры и спорта РК проводится работа по изданию современных произведений, таких как «Гарри Потер», на казахском языке.

Между тем, как отмечают эксперты, именно информационная продукция (мультфильмы, реклама, видеоролики) в большей степени оказывает неблагоприятное воздействие на здоровье детей (67,1%). Кроме этого, было отмечено отрицательное влияние видеоигр и компьютерных игр – 66,5% опрошенных экспертов (таблица 19).

Таблица 19

Распределение ответов на вопрос: Какая продукция на сегодняшний день в большей степени оказывает неблагоприятное воздействие на физическое и психологическое здоровье детей, и в связи с этим требует срочного контроля? (%)

	%
Информационная продукция (мультфильмы, видеоролики, реклама и т.д.)	67,1
Видеоигры, компьютерные игры	66,5
Продукты питания (детское питание, соки, шоколад и т.д.)	20,1
Игрушки, игры	20,1
Детские площадки и игровые комплексы	6,1
Одежда для детей	3,0
Книги, журналы, брошюры и т.д.	2,4
Школьные товары, принадлежности, канцелярия	1,8

Для Казахстана сегодня важно сосредоточиться на контенте. Поскольку мы являемся в основном потребителями, импортерами, то содержание контролировать сложно. Можно либо запрещать, либо ограничивать импорт, но это практически невозможно. Если будут ужесточаться меры, то будет расширяться теневой рынок.

Необходимо повышать качество психологической работы с населением, в особенности детским и подростковым. Безусловно, возможны меры блокирования деструктивных сайтов, для чего нужен постоянный мониторинг.

Следует применять правильные подходы в противодействии информационным провокациям и слухам. В условиях слабой информационной работы не следует вести жесткую карательную политику в отношении тех, кто информирует о происходящем в социальных сетях. Для таких случаев должны действовать call-центры, которые бы отвечали на вопросы населения и давали правильную достоверную информацию. Эти службы должны быть хорошо известны как телефон полиции «102».

По данным исследований, компьютерные игры несут серьезную опасность для психики. Если взрослый человек в состоянии не поддаваться виртуальной зависимости, то детский, еще не окрепшие ум и психика, быстро попадают под негативное влияние компьютера.

Немецкие исследователи университета Charite провели эксперимент, в ходе которого группе из 20 человек показывали скриншоты из любимых игр. Их реакция оказалась сходной с той, что проявляют больные алкоголизмом и наркоманией, когда видят предмет своей патологической страсти. Исследования университета «Nottingham Trent University» под названием International Gaming Research Unit показали, что 12% от контрольной группы из 7000 человек имеют признаки зависимости от онлайн-игр. 19% из 250 миллионов пользователей Facebook

сознались, что чувствуют сильную игровую зависимость. Дуглас Джейнтал совместно с Американской академией педиатров провел исследование влияния игр на здоровье человека. Под наблюдение попали около 3 тысяч детей, зависимость отмечается у каждого десятого ребёнка.

Важный негативный момент компьютерных игр – это неуверенность в себе. Чувствуя себя супергероем в виртуальной жизни, ребенку кажется, что и в реальности все достаточно просто. Но возвращаясь в настоящий мир, подросток быстро понимает, что успехи достигаются не по одному лишь нажатию клавиши. Растет неуверенность к себе, злость к окружающим, депрессия – все это нередко приводит к суициду.

Молодежь уходит из жизни, поскольку виртуальная и реальная реальности, как правило, не совпадают. По информации международных организаций ВОЗ и ЮНИСЕФ, Казахстан уже 10 лет входит в тройку лидеров среди стран мира по числу самоубийств среди подростков. Пик подростковых суицидов пришелся на 2008 год. Тогда Казахстан оказался на первом месте по количеству самоубийств, совершенных юношами и девушками в возрасте 15-19 лет. В отчете ЮНИСЕФ за 2013-2014 год говорится, что Казахстан в течение нескольких лет входит в группу стран, в которых суицид является одной из основных причин смертности среди подростков и молодежи.

Самое тревожное, что человеческие отклонения, девиация срацивается с миром виртуальности. Интернет помогает сначала уходить от реальности, а потом и из жизни. Возникают сообщества самоубийц. Так, на конец 2015 года участниками страниц в социальных сетях, пропагандирующих культ суицида, являлись 1863 несовершеннолетних казахстанцев. Районным судом Алматы было признано содержание двух пабликов в социальной сети «ВКонтакте» незаконным и заблокировано его распространение на территории Казахстана, так как они содержали контент с подробными методами, способами и рекомендациями по совершению самоубийств.

В этой связи, в Казахстане обсуждается тема запрета на регистрацию в социальных сетях несовершеннолетних, как это делается в странах Европейского союза. В СМИ активно обсуждается постановление Европарламента о введении с 2017 года запрета на регистрацию и открытие личных страниц в социальных сетях для лиц младше 16 лет без согласия родителей. При этом озвучены исследования аналитической компании eMarket, в которых отмечают, что свой профиль в Facebook есть у каждого пятого ребенка младше 11 лет, хотя правила пользования социальной сети требуют, чтобы пользователю было не менее 13 лет. Согласно постановлению Европарламента компании должны разработать способ получения согласия родителей на регистрацию в социальной сети, либо отказа им в доступе.

Выводы по разделу

1. Казахстан – молодая и динамично развивающаяся страна со значительной долей детского населения. Численность детей в возрасте до 14 лет насчитывает 4,6 млн. чел. Всего же несовершеннолетних – 5,5 млн. человек. Реализация Стратегии «Казахстан-2050» и Концепции по вхождению в 30-ку развитых стран мира требуют качественной перестройки системы защиты прав детей. Главный принцип, что дети – самостоятельная категория, не объект, а субъект, сквозь призму интересов которого должны рассматриваться меры государственной политики.

2. Ключевой вопрос – это система контроля за качеством и оборотом детской продукции. Казахстан на 80% импортирует детские товары. Помимо вопроса прав детей, это также вопросы безопасности, новые резервы развития экономики. Только рынок школьной формы способен приносить до 4 млрд. тенге экономии в год. Общий же оборот на рынке детских товаров достигает 2,5 млрд. долларов в год, что составляет примерно 1% ВВП страны.

3. Более 40% опрошенных экспертов констатируют, что система контроля за качеством и оборотом детской продукции претерпевает улучшения. Много сделано по линии сертификации, стандартизации, санитарных служб. Однако, система нуждается в серьезном повышении качества контроля, мониторинга, переходе от поверхностного, визуального, экономического контроля к более прикладным и адаптированным видам, затрагивающим непосредственно методики и техники работы системы образования и науки. В частности, речь идет о психологической экспертизе продукции, качестве влияния на детское развитие, долгосрочный и отложенный эффект влияния на здоровье, развитие.

4. В стране уже внедряются методы маркировки, дифференциации товаров и продукции по возрастам. Рынок стал мене аморфным в этом отношении. Однако происходит дифференциация потребителей, общество структурируется по признаку достатка. Возникают риски, когда система защиты от недоброкачественной детской продукции действует для более благополучных групп. Группы населения с низким уровнем дохода продолжают пользоваться продукцией, несущей потенциальную опасность. Здесь необходимо обеспечить равные права и возможности на здоровую продукцию.

5. Эксперты склоняются к тому, что государство должно усиливать контроль за рынком детской продукции, качеством изделий, регулирование импорта. Однако предпочтительным выглядит сценарий мягкого контроля, то есть привлечения бизнеса и частных структур к обеспечению контроля за оборотом детской продукции, например, обеспечение маркировки. Усиление системы контроля не должно вредить инвестиционному климату и свободе предпринимательства. Есть и ценовой вопрос, чтобы меры контроля не вели к удорожанию детской продукции.

6. Государство должно способствовать развитию детской индустрии, в том числе производству игрушек, творческих материалов, созданию вспомогательных механизмов.

7. В Казахстане несколько смягчены процессы перехода, поскольку более упрощенное отношение к западным информационным продуктам, включая анимацию. В республике не сложился, как в ряде стран СНГ (Россия, Украина), широкий рынок отечественного анимационного и художественного продукта. Основную часть мы импортируем. Однако, при этом был взят ориентир на диверсификацию географии импорта продукции. Китайские товары доминируют и в детской продукции. Доля прямых эксклюзивных европейских товаров высокого качества с наличием экспертизы, маркировки неудовлетворительная. Поэтому необходима модернизация системы контроля, сейчас время комплексных решений, затрагивающих множество отраслей. Следует ориентироваться, в первую очередь, на поддержку отечественного производства, импортозамещение. Отечественная продукция пользуется спросом, однако, либо очень дорогая, либо имеет ограниченное производство. Слабо продвигается брендинг.

8. Западные мультфильмы зачастую вызывают отторжение и критику взрослого населения. Современные мультфильмы вызывают массу споров между родителями, педагогами и психологами. Тем не менее, мультфильмы пользуются спросом и популярностью среди детского населения. В этом противоречие нынешнего периода.

Одной из основных задач сегодня является – помогать детям отбирать только лучшее и качественное. Родители могут формировать ориентиры и ценности, но не должны быть менторами, контролирующими каждый шаг своих детей. Только безопасность остается константой в роли родителей. Остальное подвижно и меняется.

9. Большинство экспертов выступают за цензуры детской продукции (мультфильмы, игрушки, книги и т.д.).

10. Относительно более благоприятная ситуация в Казахстане с оценкой качества продовольственной продукции. Санитарно-эпидемиологическая ситуация находится под контролем. Однако, практически без контроля остаются игрушки, еще меньше анализируется оборот художественной продукции. В интернет практически нет качественного отечественного анализа, выступлений экспертов с подробным и всесторонним анализом мультфильмов. Есть только комментарии форумы родителей.

11. Порядка 70% экспертов отмечают, что основные риски сегодня кроются именно в психологическом воздействии на детей. То есть в мультфильмах и компьютерных играх.

Компьютерная зависимость становится весьма угрожающим трендом и влияет на психологию как взрослого населения, так детей и подростков. Компьютерная зависимость является причиной отклонений и необратимых процессов в психике. Тем не менее, эту проблему не решить только ограничением или введением в штат школ психологов. Требуется фронтальная работа от школы к дому, от дома к коллективам детей. Необходимо продвигать спорт, физическую культуру, культуру как таковую.

Важным моментом является качество контента.

12. Следует создавать такие правила, систему, чтобы производителям, дистрибьюторам было выгодно иметь дело с качественной продукцией, а не использовать дешевый товар для быстрой прибыли. Должна быть долгосрочная работа, поддержка производителя, система контроля, ценностная работа с детским населением.

Однако это не отрицает потребности усиления маркировки, наложения штрафов, применения некоторых карательных мер, в том числе изъятие товара, конфискация.

Главное – это формирование информационной грамотности среди детей, чтобы детское население могло видеть всю цепочку вредного или полезного воздействия. А для этого нужны иллюстративные материалы, слайды, инфографики, и другие материалы, которые легко воспринимаются населением.

Формат методических рекомендаций на 50 страницах, как показывает практика, сложно воспринимается населением. Необходим новый формат, новый дизайн для усвоения важного и сложного материала.

13. Вся работу по сертификации, экспертизе, маркировке следует соотносить с участием Казахстана в ВТО, ЕАЭС. Следует внимательно изучить опыт стран Европейского союза по маркировке продукции на предмет безопасности для детей разных возрастов. Есть еще виды экологической экспертизы, маркировка, показывающая отсутствие применения детского труда.

3. ОЦЕНКА ОТДЕЛЬНОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ ПРОДУКЦИИ ДЛЯ ДЕТЕЙ

3.1 Оценка мультипликационных фильмов и телепередач

В ходе опроса эксперты подробно остановились на анимационных фильмах, оказывающих отрицательное влияние на психологическое здоровье и развитие детей. Экспертам был предложен список наиболее популярных мультипликационных фильмов, состоящий из шести единиц, который также был дополнен экспертами самостоятельно.

Как показывают результаты экспертного опроса, такие детские мультфильмы как «Маша и Медведь» (44,5%), «Фиксики» (63,4%), «Лунтик» (45,7%) чаще оказывают позитивное влияние на психологическое здоровье и развитие детей, чем негативное. Кроме того, позитивное влияние на здоровье и развитие детей также оказывают советские мультфильмы (8,5%), мультфильмы на казахском языке (2,6%), а также классика зарубежных мультфильмов («Том и Джерри») (таблица 20).

Говоря о негативном влиянии на психологическое здоровье и развитие детей, эксперты отмечали мультфильмы «Клуб Винкс – Школа волшебниц» (20,0%), «Губка Боб Квадратные Штаны» (19,4%), аниме – мультфильмы (3,0%), мультфильмы про монстров и несуществующих зверей (4,8%).

Таблица 20

Позитивное и негативное влияние некоторых игрушек на психологическое здоровье и развитие детей (%)

	Негативное влияние	Положительное влияние
Мультсериал «Маша и Медведь»	23,0	44,5
Мультсериал «Фиксики»	27,9	63,4
Мультсериал «Лунтик»	27,3	45,7
Мультсериал «Клуб Винкс – Школа волшебниц»	20,0	6,1
Мультсериал «Губка Боб Квадратные Штаны»	19,4	11,0
Аниме-мультфильм	3,0	1,2
Мультфильмы про роботов	1,2	-
Зарубежные мультфильмы (<i>Черепашки Ниндзя, Симпсоны, Семейка Адамс, Шрек, Южный парт и др.</i>)	6,0	-
Мультфильмы про монстров, несуществующих зверей	4,8	-
Советские мультфильмы (<i>«Ну, погоди», Простоквашино, «Винни Пух»</i>)	-	8,5
Зарубежные мультфильмы (Том и Джерри, Робокар, Даша и Диго и др.)	-	6,6
Мультфильмы о приключениях	-	2,4
Мультфильмы на казахском языке	-	2,6

Сегодня очень часто можно услышать споры родителей, экспертов, психологов, представителей государственных органов относительно вреда

или пользы некоторых детских мультфильмов. Представляем оценки экспертов в виде положительных и отрицательных комментариев по ряду популярных мультфильмов

Таблица 21

Оценки экспертов и комментарии населения (пользователей социальных сетей) в форумах

Мультфильм	Положительные комментарии	Отрицательные комментарии
Маша и медведь	<p>Медведь – это образцовый пример поведения взрослого с ребёнком, невзирая на все его шалости и шкоды. Пример терпения, любви. А Маша – это собирательный образ деток в возрасте от 3 до 7 лет.</p> <p>Маша и в углу стояла, когда нашкодничала, и убрала за собой, когда вся кухня у Мишки была в каше, и варенье сварила, когда разлила, и Мишу накормила. И читать писать она училась. А серия про ёлочку и Новый год, где Маша сперва хотела забрать все подарки себе, но уже в конце серии она поёт о том, что подарки гораздо приятнее не получать, а дарить. Чем не положительный пример для подражания? И таких примеров можно привести ещё много.</p> <p>Я не увидела ни в одном ребёнке копирования поведения Маши, но я вижу в Маше современных детей</p>	<p>После его просмотра дети становятся более капризными, вредничать начинают, грубо говоря копируют поведение Маши, т.к. «положительный» герой для них – образец для подражания в таком возрасте, а она только хулиганит, обижает Медведя, скачет как сумасшедшая. Я посмотрела несколько серий и решила, что нельзя показывать ребенку (лет до 7-8 точно)</p>
Шрек	<p>Просто перевернутый сюжет и использование мотивов разных диснеевских фильмов.</p> <p>При любом раскладе добро побеждает зло. Главное – дружба. Злой Огр трансформировался в порядочного семьянина и друга.</p> <p>Из социального изгоя сделал хорошо адаптированного к жизни героя.</p> <p>Как и положено в фильмах Диснея новая интерпретация окружающей реальности.</p> <p>Преодолевается стереотипное мышление. Положительные персонажи могут и не быть таковыми, также как и привычные отрицательные. Все в индивидуальности.</p> <p>Люди приходят к телевизору, чтобы отдохнуть, а не получить новую порцию нотаций и нравоучений</p>	<p>Очень смущает странный персонаж, которого можно увидеть во всех фильмах про Шрека – крупный мужчина-трансвестит. Вероятно, тем самым авторы хотели отразить чувство толерантности к секс-меньшинствам, которым, судя по всему, американцы очень гордятся. И эту ценную установку Голливуд хочет привить детям всего мира!</p> <p>Главный герой фильма Шрек – злой и грубый великан-огр, мизантроп, ненавидящий также животных, живущий на болоте. Мотивацией его подвигов становится не зов сердца, не благородные побуждения – нет, а типичная рыночная проблема – земельный вопрос, возникший в связи с притязаниями короля на его</p>

		участок
Смешарики	<p>В 2007 году «Смешарики» подписали с ЮНИСЕФ «Соглашение о сотрудничестве для осуществления совместных программ в интересах детей».</p> <p>Спор о мультфильмах – это два лагеря: консерваторы и модернисты.</p> <p>Новая диснеевская культура – это постмодернити</p>	<p>Я очень отрицательно отношусь к «Смешарикам», у меня «это» вызывает крайне отрицательную реакцию, там нет эстетического вкуса. Простые шарик, которым пририсовали ручки, ножки, клювик в одном случае, в другом случае рожки и все, а где прививка к прекрасному, к красивому. Да и содержание, на мой вкус, очень примитивное</p>
Губка Боб Квадратные Штаны	<p>С одной стороны, мы имеем весьма жесткие критические выпады консерваторов и взрослых. Однако дети и подростки видят в мультфильме меньше, чем последовательность неких смыслов или их отсутствие. Они видят яркие, задорные картинки, которые повышают настроение, наконец, просто отвлекают. Можно посмотреть фильм 20 минут не отрываясь.</p> <p>Ну как можно не любить Боба? Я думаю, его не любит только тот, кто его не смотрел. Мультик просто потрясающий, очень добрый и с юмором, поучительный</p>	<p>Сериал поражает своими примитивными шутками наподобие таких: постучали друг другу по голове, бросили мороженым в стекло. Или другое: Губка и его друг десять раз не могли влезть в автобус, потому что в очереди Губка то заснул, то конфетку себе в ухо засунул, то съел фонарик. Так что не удивляйтесь, если вашему ребенку после просмотра мультфильма придет в голову засунуть себе что-нибудь в ухо. А это, согласитесь, довольно опасно.</p> <p>Психолог-консультант Ольга Сташук считает этот мультфильм очень примитивным и указывает, что мир аутистов более богат и логичен, чем мир Губки Боба. А если целью родителей является отупление ребенка, то «Губка Боб» – это наилучший помощник.</p> <p>Кстати, в штате Виржиния (США) проводили такой эксперимент: группе дошкольников показывали несколько серий одного мультфильма, а потом проверяли их на концентрацию внимания, агрессивность, гиперактивность. Оказалось, что после просмотра «Губки Боба» дети показали самые плохие результаты</p>

Несмотря на существующие споры относительно вреда некоторых информационных продуктов на психологическое здоровье и развитие детей, именно мультфильмы создают основу для развития инновационной культуры, культуры творчества, для того, чтобы строить и изменять.

Родители, школа, учителя должны помогать творчеству, оценивать его успехи и даже поддерживать в случае промахов.

Исходя из этого, нужно менять подходы в дошкольном образовании – уходить от запретительной, ограничительной методики к поощрительно-мотивационной.

Также следует изменить подходы к информационной политике. Безусловно, очень важно развивать собственный контент передач для детей. В этом отношении телеканалы «Балапан» (казахстанский) и «Карусель» (русский) получили наиболее высокую оценку как положительно влияющие на детскую аудиторию – 72,6% и 70,1% соответственно (таблица 22).

Вредность телеканалов Cartoon Network или Nickelodeon сомнительна, большинство опрошенных экспертов назвали негативно влияющими на детское развитие – 64,6% и 64,0% соответственно. Между тем, чем быстрее дети освоят западную культуру, тем легче им будет адаптироваться в современном мире. Одновременно можно не спорить о пользе российского детского канала «Карусель» или «Детский мир».

Таблица 22

Позитивное и негативное влияние некоторых телеканалов, транслирующих детские передачи, на психологическое здоровье и развитие детей (%)

	Негативное влияние	Положительное влияние
Телеканал «Карусель»	4,3	70,1
Телеканал «Никелодeon» (Nickelodeon)	64,0	4,3
Детский мир (Телеклуб)	3,0	32,9
Телеканал Балапан	2,4	72,6
Телеканал Cartoon Network	64,6	2,4
Телеканал 2*2	1,2	-
Нет таких каналов	3,0	-
Затрудняюсь ответить	8,5	-
Российские телеканалы («Мульт», «Радость моя»)	-	4,9
Телеканал «TiJi»	-	1,2

Информационному рынку Казахстана нецелесообразно отказываться от зарубежных информационных источников, телеканалов. Вся информационная сфера страны строится на балансе, чтобы ни одно из страновых направлений не заняло доминирующего положения. Детям нравятся зарубежные каналы. Необходимо предоставлять выбор, тем более, что дети помимо традиционного телевидения пользуются и другими информационными источниками, например гаджетами и интернет-телевидением, таким образом, минуя контроль взрослых.

Ни один из экспертов не сказал, что компьютерные игры не вредны.

При определенных обстоятельствах компьютерные игры способны наносить вред психике детей, в особенности, если этими играми заниматься без отрыва часами, сутками, а то и неделями.

Компьютерная зависимость в Америке и Европе уже давно признана серьезной проблемой. Несколько фактов, связанных с игровой зависимостью. Французский студент на третьи сутки бессонной игры и учёбы (из-за компьютерной игры ехал в институт, оттуда сразу обратно к монитору) вышел в окно. В Тайване фанат сети в результате непрерывного 40- часового общения скончался прямо за компьютером.

3.2 Оценка компьютерной продукции

Согласно результатам экспертного опроса, ни один из опрошенных экспертов не отметил вариант ответа «компьютерные игры не могут навредить детской психике». 66,1% опрошенных сказали, что компьютерная игра сама по себе не вредна в умеренных количествах, и, что большую роль играет контент игры.

Треть опрошенных экспертов выразили крайне негативную оценку – любая компьютерная игра вредна для детей – 31,5% (таблица 23).

Таблица 23

Распределение ответов на вопрос: Большой популярностью среди детей в настоящее время пользуются компьютерные игры. Мнения относительно использования компьютерных игр разделились. Скажите, какой точки зрения придерживаетесь Вы? (%)

	%
Компьютерные игры не могут навредить детской психике, и, современный мир высоких технологий предполагает компьютеризацию нашего общества	-
Компьютерная игра сама по себе не вредна в умеренных количествах. Кроме того, большую роль играет контент компьютерной игры, например, развивающие игры могут быть полезными	66,1
Любая компьютерная игра вредна для детей, как для их физического, так и для психического здоровья	31,5
Другое	0,6
Важно играть в развивающие компьютерные игры, но она должна быть отфильтрована родителями	1,8

Если говорить об оценке игр из предложенного списка, то эксперты наиболее отрицательно оценили Counter-Strike (61,8%) и GTA (68,5%). В тоже время по таким играм как My Talking Tom и Minecraft преобладают положительные оценки – соответственно 54,4% и 39,4% (таблица 24).

Позитивное и негативное влияние некоторых компьютерных игр на психологическое здоровье и развитие детей (%)

	Негативное влияние	Положительное влияние
GTA	68,5	2,5
Minecraft	18,8	39,4
My Talking Tom	2,4	54,4
Counter-Strike	61,8	3,1
Игры, где много крови и стрельбы	2,4	
Все игры негативно влияют, нет положительного влияния	3,6	3,8
Зависит от возраста	0,6	-
Затрудняюсь ответить	3,0	5,0
Интерактивные игры	-	9,7
Другое (аркады, Маша и медведь и др.)	-	5,6

Суть игр – в максимальном приближении к реальности, современный мир выглядит как на картинке, как «игрушечный». Молодежь находится в воображаемом мире, теряя связь с реальным миром.

Ученые из PsychCentral в результате лонгитюдных исследований пришли к выводу, что насилие в фильмах и количество убийств не связаны между собой. В середине XX века небольшая корреляция существовала. Однако до 1940-х годов и после 1990 года она была обратной, то есть жестокие фильмы были связаны с меньшим количеством убийств. Второе исследование показало, что жестокие видеоигры снижали уровень насилия в молодежной среде в 1996-2011 годы. Тем не менее, ученые отметили: такая корреляция случайна, и нельзя говорить о том, что подобные видеоигры снижают уровень агрессии.

Ученые отмечают, что фильмы становятся все более жестокими, но до этого момента никто не изучал, является ли это проблемой для общества. Ученые сделали вывод, что жестоких фильмов и видеоигр действительно все больше, но это не приводит к негативным последствиям для реальной жизни.

В 1992 г. Алтея Хастон и ее коллеги подсчитали, что среднестатистический американский ребенок до достижения 18 лет просматривает в среднем 200 тыс. сцен насилия по телевизору — изнасилований, оскорблений и убийств. По мнению, Слэйтер фильмы ужасов удовлетворяют потребность человека в острых ощущениях, а Спаркс утверждает, что просмотр фильмов ужасов помогает временно забыть о повседневных проблемах. Кантор называет ужастики «запретным плодом», считая, что их привлекательность именно в том, что они не всеми одобряются. Голдштейн утверждает, что такие фильмы смотрятся «за компанию», так как чаще всего для их просмотра люди собираются вместе.

Многие считают, что, смотря на смерть и увечья на экране, люди компенсируют потребность в агрессии.

Выводы по разделу

1. Как показал анализ, мультфильмы и иная художественная продукция для детей могут иметь как отрицательные, так и положительные оценки. Как показывают результаты исследования, большинство экспертов считают «советские» мультфильмы эталонными. Тем не менее, современные психологи нашли отрицательное влияние и в советских мультфильмах. Например, «Ну, погоди!» сегодня критикуется за чрезмерную жестокость к волку, ничем не уступая американскому мультфильму «Том и Джерри». Нынешние мультфильмы про Барби или о феях могут иметь гораздо больше эстетического заряда и ориентира на добро, чем мультфильмы снятые 30-40 лет назад. А некоторые мультфильмы советской эпохи, такие как «Ежик в тумане» до сих пор вызывает иронию в силу своей т.н. «недетскости».

В этой связи, вопрос о мультфильмах, как минимум спорный и на него нет однозначного ответа. Старшее поколение, пусть даже называющее себя экспертами, может проявлять чрезмерный консерватизм и противодействие новому.

Очень важно понимать, что нынешнее поколение развивается гораздо быстрее своих предшественников из-за широты информационных и цифровых технологий.

2. После тщательного анализа каждого из мультфильмов, который вызывает критику экспертов, например, «Спанч боб», «Клуб Винкс», «Маша и Медведь», можно заключить, что каждый из данных художественных продуктов не пропагандирует зло, насилие, экстремизм, убийство. В них скорее присутствует комичность ситуаций, некоторые упрощенные сценарии, а также типажи, предельно приближенные к человеческим.

3. Детское сознание нуждается в реалистичности, красочности, которые формируют у него эстетические задатки. Западная анимационная продукция, в особенности диснеевская, отвечает на запросы детской аудитории. Важным достоинством продукта Уолта Диснея является его ориентированность не только на детскую аудиторию, но и на семейную. Каждый из членов семьи в мультфильме может увидеть свое. Поэтому просмотр диснеевских фильмов интересен всем и их могут смотреть как родители, так и дети. При этом для детей некоторые вещи не расшифровываются, не понятны, но по мере взросления они видят мультфильмы с новой позиции. Это происходит даже у взрослых. Даже старые фильмы на каком-то этапе могут дать новую информацию, смыслы.

4. Новый феномен компьютерных игр, с которым приходится сталкиваться, действительно впечатляет. Впечатляет тем, как с легкостью он может поглощать внимание детей, которые не могут спокойно просидеть 40 минут на уроке, даже в течение ни одних суток. Эта феноменология – то, что нужно понять современной педагогике. Возможно, это и есть путь, как

можно передавать знания, навыки без напряжения сил, хождения в школы, сидение за партой.

4. ПРОФИЛАКТИКА РИСКОВ

4.1 Роль родителей в профилактике рисков для здоровья и развития ребенка при выборе детской продукции

Как показывают результаты опроса экспертов, большинство отмечают негативное влияние современных кукол на восприятие реальности – 60,0%. Менее трети опрошенных считают, что новые игрушки и куклы являются неотъемлемой частью современного мира (28,5%).

Споры о влиянии куклы Барби на развитие и психику девочек до сих пор продолжаются, в том числе стремление современных девушек и женщин к изматывающим диетам, приводящим зачастую к анорексии. Сегодня кукольная промышленность изменилась.

Таблица 25

Распределение ответов на вопрос: Существует мнение, что, если раньше детские куклы развивали в детях материнские чувства, воспитывали чувство заботы, то сегодня, современные куклы выступают в роли подруг, наставников, ориентируют детей на красивый внешний вид, что может, в перспективе, негативно сказаться на их психическом и физическом здоровье, в частности девочек, а как считаете Вы? (%)

	%
Современные куклы, действительно, негативно влияют на восприятие реальности	60,0
Новые игрушки, куклы являются неотъемлемой частью современного мира	28,5
Другое (<i>не все игрушки пропагандируют здоровый образ жизни: многие куклы пропандируют нездоровую худобу («Barbie», «Bratz»), паталогичный (не соответствующий возрасту) интерес к смерти («Monster High»), паталогичное (не соответствующее возрасту) раннее сексуальное развитие («Barbie», «Bratz»), зависит от психики ребенка, зависит от воспитания</i>)	2,4
Зависит от вида кукол	7,3
Хотелось бы, чтобы были современные куклы, одетые в национальную казахскую одежду	0,6
Современные куклы продолжают формировать у детей поучительные формы поведения (мать, доктор, подруга)	0,6

В Казахстане культура питания и тела другая, однако уже прослеживаются тенденции возникновения местных Барби на фоне подъема конкурсов красоты.

Тем не менее, куклы, символическая продукция и является весьма важной в формировании эстетического вкуса у молодежи, детей, подростков. В Казахстане спрос на куклы растет. Например, куклы Бал-бала имеют объем производства 25-30 тыс. в год и пользуются большой популярностью из-за своего национального дизайна, использования казахского языка.

Сейчас мир быстро меняется и необходимо просто работать над альтернативой. Вместо кукол Эбби, «вампиры в гробиках» предлагать свои варианты. Необходимо поддерживать индустрию детских игрушек. Так, кукла Бал Бала стоит от 2,5 тыс. до 90 тыс. тенге. Нужно разнообразие предложений, в том числе и по ценовой категории.

Эксперты отмечают, что родители должны выступать цензорами, в первую очередь, для своих детей, так как они лучше знают их вкусы, предпочтения и желания (58,8%). Для 27,3% опрошенных экспертов важно, чтобы родители прислушивались к мнению компетентных специалистов (таблица 26).

13,3% участвовавших в опросе экспертов ответили, что следуя модным тенденциям, родители не осознают своей роли в профилактике рисков и не могут быть цензорами.

Таблица 26

Распределение ответов на вопрос: Как Вы считаете, какую роль занимают родители в профилактике рисков для физического и психического здоровья ребенка при выборе игрушек и другой детской продукции? (%)

	%
Родители должны быть цензорами в первую очередь, так как они лучше знают своего ребенка и его потребности	58,8
Родители при выборе продукции должны прислушиваться к мнениям компетентных лиц	27,3
Следуя модным тенденциям, родители не осознают своей роли в профилактике рисков, поэтому не могут выступать цензорами	13,3
Другое (статья 27 Конституции РК обязывает родителей заботиться о детях, но в то же время считаться с мнением ребенка)	0,7

Мировая тенденция – это прямая маркетинговая работа с детским населением. Зарубежные маркетологи пользуются более простой моделью сегментации – это Kids (от 4 до 8 лет), Twins (от 8 до 12 лет) и Teens (от 13 до 16 лет).

Удобным инструментом сегментирования целевой аудитории служит теория поколений, сформулированная Нейлом Хоувом и Уильямом Штраусом. Согласно американским ученым, поколенческие ценности формируются у ребенка под влиянием общественных событий, а также воспитания. Формирование этих ценностей происходит еще до того, как ребенок начнет оценивать события с позиций «хорошо» и «плохо». Ценности, сформированные до 12–14 лет, являются «глубинными» и оказывают влияние на поведение на протяжении всей жизни. Сегментация посредством теории поколений позволяет проанализировать потребителей разных возрастных групп.

Как показывают исследования, родители действительно могут уже и не сыграть роли цензоров, как это было раньше. Сегодня основными потребителями рынка детских товаров являются те, кто родился в

двухтысячные — «поколение Z» (Generation Z). Это 1,4 млрд. человек, или 21% мирового населения.

Основными ценностями поколения Z являются индивидуальность, свобода, чувство собственного достоинства, ответственность и гражданский долг.

Отличительной чертой поколения Z стала приверженность новым технологиям, поскольку оно появилось в эпоху повсеместного распространения широкополосного интернета и тотальной «оцифровки» окружающего пространства. Новое поколение покупателей требует полноты информации и круглосуточного сервиса, поэтому приоритетной точкой совершения покупок для «Зетов» стал интернет. Уже сейчас 63% американских подростков выходят в интернет каждый день.

Воспитанное на просторах всемирной сети, поколение стремится к бесплатному контенту, в то же время подростки лояльны брендам. Они предпочитают надежные марки, соответствующие их образу жизни.

Новое поколение уделяет внимание тому, как продукт воздействует на окружающую среду. Поколение Z можно по праву назвать «зеленым». Экотовары и услуги — то, что хотят потреблять «Зеты». Важно отметить, что выбор экологически чистых товаров не является слепым следованием модным тенденциям. В целом, данное поколение социально ориентировано и активно занимается волонтерской деятельностью. При этом 60% хотят выбрать профессию, которая бы позволила им сделать мир лучше. Бережное отношение к миру и окружающей среде будет оказывать влияние на потребительское поведение поколения Z.

Дети — самые активные потребители лицензионной продукции. Доля детских товаров — более 50% от объема современного лицензионного рынка. По данным маркетинговой компании Synovate Comcon, 77% детей в возрасте от 4 лет инициируют покупку товара, на упаковке которого изображен их любимый персонаж. Одежду с любимыми героями предпочитают носить более 50% детей в возрасте до 15 лет. Примерно 20% детей выбирают средства гигиены, продукты питания, игрушки, косметику и парфюмерию с изображением любимых персонажей.

Если для старшего поколения интернет, мобильная связь — приобретенные блага, то для нынешнего поколения это норма. 39,3% опрошенных экспертов считают, что переизбыток игрушек это плохо для детей. Так как, когда ребенок получает, все, что хочется, он перестает ценить и понимать назначение игрушек.

При этом четверть опрошенных (24,5%) придерживается противоположного мнения — игрушек много не бывает, они являются необходимостью и предназначены для развития детей (таблица 27).

Отметим еще два противоположных мнения среди экспертов, которые были выявлены в ходе исследования. 17,2% опрошенных считают, что избыток игрушек препятствует развитию воображения и развивает эгоистические настроения и такой же процент опрошенных (17,2%) отметили, избыток, препятствует формированию стойких привязанностей.

Таблица 27

Распределение ответов на вопрос: По мнению психологов, переизбыток игрушек также может негативно сказываться на развитии ребенка, как и их недостаток – наборы игрушек учат не умению играть, фантазировать и общаться, а элементарному коллекционированию симпатичных вещей. Как Вы считаете? (%)

	%
Избыток игрушек препятствует развитию воображения и развивает эгоистические настроения	17,2
Получая все, что хочется, по первому требованию, ребенок перестает понимать ценность и назначение игрушек	39,3
Избыток игрушек препятствует формированию стойких привязанностей	17,2
Недостаток игрушек приводит к зависти, обидам, замкнутости	6,1
Игрушки предназначены для развития ребенка, они являются необходимостью, поэтому их не бывает много	24,5
Как избыток, так и недостаток – это плохо, все должно быть в меру, родители должны сами контролировать количество игрушек, которые необходимы их ребенку	1,8
Игрушки ребенку надо не только покупать, но и играть с ним в эти игрушки. Для ребенка важнее всего контакт с родителями, а количество игрушек не имеет такого значения. Если ребенку достаточно внимания, то можно обойтись и небольшим количеством игрушек	1,2

Таким образом, мы наблюдаем еще одну проблему – это воспроизводство социальной поляризации общества. Большинство обращают внимание на переизбыток, чем недостаток. Между тем, проблема не в переизбытке игрушек и влиянии этого факта на ребенка, а на дистанции между социальными группами, детьми, которые учатся в разных заведениях или даже если в одном, то имеющие разный материальный достаток. Взрослые с различным уровнем дохода по-разному подходят к выбору игрушек. Например, родителям с более высоким уровнем достатка, достаточно привезти ребенка в респектабельный игровой магазин, который, как правило работает на свою репутацию, в том числе, и не будет рисковать закупая некачественный и небезопасный товар. Другие родители не имеют этой возможности, а значит поедут приобретать игрушки, например, на рынки. Как бытует мнение, покупая детские товары на рынках, велик риск приобрести некачественный, и, даже небезопасный товар. В частности, считается, что на рынке, как правило, китайская некачественная продукция.

Тогда как, в специализированных маркетах и мегамаркетах, представлен ассортимент из европейских детских товаров.

Унификация школьной формы в средних общеобразовательных учреждениях отчасти способна повлиять на ситуацию и решить проблему социального равенства среди учащихся. Кроме того, Министерство по инвестициям и развитию РК обсуждают вопросы развития с ассоциацией легкой промышленности. «Мы планируем ужесточить требования к качеству импортируемых детских товаров. Есть очень много вопросов, которые дают потенциал для увеличения производства внутри страны. Например, детская форма. Здесь большой объем. Мы бы хотели обратиться ко всем предпринимателям и государственным служащим, чтобы все заказы размещать в Казахстане...»¹⁰. Такие меры, во-первых, способствуют развитию собственной экономики в стране, а во-вторых, обеспечивают безопасность детской продукции.

В ходе опроса, экспертов просили дать совет родителям и взрослым, на что стоит обращать внимание в первую очередь, при выборе детской продукции, в частности детской игрушки. 39,4% опрошенных экспертов, считают, что в первую очередь необходимо обратить внимание на возрастную маркировку, т.е. изначально взрослому необходимо задуматься о влиянии продукции на психологическое здоровье ребенка, на то, как эта игрушка может повлиять на психику ребенка и его дальнейшее психическое здоровье.

Еще 37,0% опрошенных считают, что родитель должен ориентироваться на свои собственные ощущения (а не на желания и предпочтения ребенка) какие эмоции продукция (игрушка) вызывает у родителя и почему родитель хочет, чтобы ребенок играл с ней (таблица 28).

Более трети опрошенных экспертов (33,9%) посоветовали обратить внимание на т.н. технические характеристики игрушки – цвет и запах. Т.к. «ядовитые» цвета могут не только раздражать ребенка, но и содержать токсичные красители.

В этих условиях мы можем видеть, что функция и роль родителей меняются. Наше привычное сознание говорит о том, что родители должны воспитывать, что подразумевает учение и наказание. Однако новые времена требуют, чтобы родители становились партнерами, спутниками. Интенсивная ответственность родителей заключается только в вопросах безопасности, то есть ограничения ребенка от опасностей. Во всем остальном ребенок должен действовать самостоятельно.

Таблица 28

¹⁰ https://vlast.kz/novosti/kazahstan_hochet_uzhestochit_trebovaniya_k_kachestvu_importiruemyh_detskih_tovarov-11231.html

Распределение ответов на вопрос: Что Вы можете посоветовать родителям при выборе детской продукции, на что обращать внимание в первую очередь? (%)

	%
Обратите внимание на цвет игрушки. «Ядовитые» (неестественные) цвета могут не только раздражать ребенка, но и содержать «токсичные» красители	33,9
Не покупайте игрушки, которые не соответствуют возрасту и потребностям ребенка. При выборе игрушки обязательно обратите внимание на возрастную маркировку, указанную на упаковке	39,4
При выборе игрушки задавайтесь вопросами: почему я покупаю именно эту игрушку? Какие чувства она вызывает у меня? Почему моему ребенку важна эта игрушка сейчас?	37,0
<i>Другое (срок годности, не была опасной для ребенка, не была из вредного материала, не должна наносить вред психике ребенка, при выборе мягких игрушек обратите внимание на ткань, чтобы не ли, требовать на данную продукцию сертификат соответствия, обратите внимание на запах игрушек, важно совместно с ребенком показать «правильное» использование этой игрушки, знать из какого фильма игрушка)</i>	8,3

4.2 Влияние страны производителя на качество детской продукции

В ходе исследования экспертам был задан вопрос, зависит ли качество детской продукции от страны-производителя. Так, 44,2% опрошенных экспертов, и это большинство, считают, что качество детской продукции не зависит от страны-производителя, а зависит от самого производителя. Т.е. в специализированных детских магазинах, могут быть не только дорогие европейские товары, но и товары, которые производятся в Китае. Кроме того, большинство детских брендов производят свою продукцию в Китае.

Более трети опрошенных экспертов (32,1%) считают, что на казахстанский рынок попадают разные детские товары, как дешевые и не очень качественные, так и дорогие. В данном случае, родитель выступает в качестве эксперта и органа экспертизы, от решения родителей зависит, будет ребенок играть с небезопасной игрушкой или нет (таблица 29).

Еще 23,0% участвовавших в опросе экспертов согласны с мнением, что китайская продукция не качественная и необходимо ограничить ее ввоз на казахстанский рынок.

Таблица 29

Распределение ответов на вопрос: Как Вы считаете, зависит ли качество детской продукции, товаров от страны-производителя? Например, существует мнение, если товар из Китая, то он может быть некачественным и, даже небезопасным, тогда, как европейские производители ассоциируются с гарантией качества (%)

	%
Качество детской продукции не зависит от страны-производителя, качество зависит от самого производителя и его добросовестности и честности. Некачественный товар могут производить в любой стране	44,2
На казахстанский рынок попадают как дешевые заводские игрушки, так и дорогие. Здесь решение принимают родители, приобретать более дешевый товар из недорогого и не очень качественного сырья, или дорогой и более качественный	32,1
Китайская продукция действительно некачественная и опасная. Необходимо ограничить ввоз китайской детской продукции на казахстанский рынок	23,0
Другое (зависит от страны-производителя, только европейская – дорогая, поэтому и приобретают китайскую)	0,6

4.3 Оценка отдельных популярных игрушек психолого-педагогическим требованиям безопасности

Экспертам были предложены фото отдельных, наиболее популярных игрушек, чтобы они могли дать оценку по двенадцати критериям:

- 1) соответствие интересам и потребностям ребенка (увлекательность и привлекательность);
- 2) возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка;
- 3) усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье;
- 4) дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка);
- 5) отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения;
- 6) связь с культурными традициями народа Казахстана;
- 7) адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей);
- 8) наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков);
- 9) провоцирование ребенка на агрессию и насилие;
- 10) формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей;
- 11) эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок в конструкции игрушки, логике игры и в их описании;
- 12) вызывание развития интереса к азартным играм взрослых.

Игрушки включали такие образцы, как Сказочные пони, Монстры, популярные для девочек – Барби и ее друзья и мальчиков – Трансформеры, а также национальные игрушки – Бал Бала. Оценку необходимо было дать по стандартной шкале от 1 балла – полное несоответствие психолого-педагогическим требованиям безопасности до 5 баллов – полное соответствие. В результате вычисления среднего значения получилась следующая картина.

Очевидно, что симпатии экспертов на игрушках Бал Бала. Средний балл по ним составил 3,46. Менее всего симпатичны для экспертов игрушки Монстры – 1,97 баллов (таблица 30).

Самые высокие баллы среди всех игрушек получили национальные игрушки Бал Бала по следующим критериям:

- соответствие интересам и потребностям ребенка (**4,25 балла**);
- возможности многофункционального использования для развития способностей ребенка (**4,1 балла**);
- усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье (4,07 баллов), дидактическая ценность (**4,04 балла**).

Рекордным значением соответствия стал критерий связи игрушек Бал Бала с культурными традициями народа Казахстана – **4,59 балла**.

По другим критериям превосходство игрушек Бал Бала не столь внушительное. Например, по наличию сексуального контекст у игрушек Бал Бала оценка даже хуже (2,25), чем у Барби (2,81). Относительно низкий балл по критерию формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей (2,15). Например, игрушки Барби задают некий стандарт женской красоты, который сегодня дифференцирован по классам. То есть, отсутствует один стандарт – их несколько. Игрушки Бал Бала проявляют внешнюю эстетическую форму, но не задают стандарты. При этом акцент идет на этничности – моноэтничности. Поэтому у игрушек Бал Бала – узкий профиль, это игрушки не для игры, а для эстетики, символика этничности.

Между тем, наиболее негативно эксперты оценивают игрушки «Монстры», которые в среднем получили менее 2 баллов. Хуже всего эксперты оценили связь игрушек с традициями народа, семейными ценностями и возможностями дидактики как средства развития и обучения ребенка. По рискам провоцирования девиации среди детей игрушки «Монстры» превзошли даже игрушку «Трансформеры».

Действительно, как «Монстры», так и «Трансформеры» зачастую не обладают эстетическим видом или даже просто привычным для нашего сознания видом. Поскольку это выдуманные образцы. Однако, именно такие игрушки показывают неконформистское поведение и предрасположенность детей к творчеству. Они узнают возможности создания новых идей, что могут быть иные формы, пусть и искусственные.

Среднее значение критериев соответствия детских игрушек психолого-педагогическим требованиям безопасности (средний балл)

	<i>Игрушка «Пони»</i>	<i>Игрушка Монстры</i>	<i>Игрушка Барби</i>	<i>Игрушки Бал Бала</i>	<i>Игрушка «Трансформеры»</i>
Соответствие интересам и потребностям ребенка (увлекательность и привлекательность)	3,90	2,22	3,83	4,25	3,67
Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	3,18	1,91	3,52	4,10	3,62
Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	2,66	1,64	3,46	4,07	2,05
Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	2,83	1,65	3,11	4,04	2,85
Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	3,16	2,22	3,09	3,99	2,72
Связь с культурными традициями народа Казахстана	2,55	1,23	1,72	4,59	1,59
Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их особенностей)	3,18	1,86	3,12	3,97	3,00
Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	2,08	1,94	2,81	2,25	1,93
Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	2,03	2,72	2,26	2,08	2,94
Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	2,08	2,32	2,38	2,15	2,39
Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок в конструкции игрушки, логике игры и в их описании	3,50	1,90	3,42	3,84	2,78
Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	2,10	2,07	2,33	2,15	2,40
Среднее значение	2,77	1,97	2,92	3,46	2,66

Ряд психологов по поводу таких игрушек говорят следующее. «Игра с монстрами — это нормально, так как для ребёнка это способ преодоления страха смерти. Родители избегают говорить с детьми об этом, часто не зная, как и что говорить, но ребёнок так или иначе сталкивается со смертью

(животных, близких людей), его тревога возрастает, и если вовремя не дать ей выхода, то страх смерти может серьезно затормозить нормальное развитие личности ребёнка. А мультфильмы и игрушки на эту тему позволяют справиться со своими страхами. Через игру с куклами-монстрами ребёнок может также обыграть негативные события из своей жизни. Отражая в них свою агрессию и страх, дети учатся их распознавать и контролировать, переносить свой негатив не на объект, причинивший ему боль, а на страшную игрушку. Но не стоит оставлять детей с такими игрушками наедине, лучше, если он будет под присмотром взрослых. Игрушки-монстры могут оказывать и положительное влияние на ребёнка. Такие игрушки развивают у малышек фантазию, воображение, учат ребёнка настойчивости, храбрости».

Игрушки монстры привлекают больше девочек, а трансформеры – мальчиков. И этому есть свои объяснения. Куклы-монстры – это элемент формирования индивидуальности у девочек, стремление чем-то выделиться. Куклы-барби и правильные куклы в основном «для правильных игр» и «правильного возраста». А монстры – это стремление найти себя и свою индивидуальность. Идем от обратного, от страшного к прекрасному, от золушки к принцессе, от гадкого утенка к прекрасному лебедю. В современном мире очень много информации. Сознание устает от простых линейных маршрутов и ищет новые, неизведанные пути, потому что человек – существо творческое. Без творчества не состоится интеллектуальная нация.

Выводы по разделу

1. В век современных технологий, взрослому, родителю все сложнее становится контролировать информацию, которую получает ребенок.

Телевидение уже не является основным информационным каналом. Сегодня дети имеют возможность смотреть развлекательные передачи, мультфильмы во Всемирной сети – Интернет, с помощью современных компьютерных устройств.

В таких условиях сложно выдерживать цензуру и контролировать весь информационный поток. Взрослым, родителям остается во время реагировать на получаемую ребенком информацию, отвечать на вопросы, давать «правильные» комментарии, обсуждать полученную, увиденную информацию.

2. Современные новые мультфильмы, игры, развивающие игрушки ничто иное, как поиск детей собственной идентичности. Новая детская индустрия должна ориентировать ребенка на инновации, а не на один заданный образец, моноцентричность сознания. Мир широк и возможности велики, но в них должен разбираться каждый индивидуально. Родители должны просто помогать и быть рядом, отвечать на вопросы, советовать, помогать.

3. К сожалению, отечественный детский информационный продукт еще не достаточно развит. Спрос на отечественный детский продукт не покрывается предложением. Поэтому существует необходимость в зарубежных каналах. При этом, Казахстан не должен копировать ситуацию в России и других странах СНГ, где сложилась своя индустрия конкурентного детского телевидения. Не следует ограничивать вещание американских и зарубежных детских каналов (Nickelodeon, Cartoon Network, и др.). Скорее это преимущество, что детское сознание имеет выход на западные каналы. Так дети быстрее освоят глобальные ценности и не будут беспомощными в условиях глобализации.

4. Очевидно, что должно быть сильное гуманитарное образование, качественные гуманитарные исследования, хорошо поставленная психологическая служба. Наряду с медицинской помощью должна быть развита психологическая. Как констатируют медики в 80% вызовов скорой помощи было достаточно психологической помощи.

5. В отечественной индустрии игрушек основная проблема – это элитарность и слабая ориентация на массовый спрос. Если посмотреть маркетинг куклы Барби и кукол Бал Бала, то можно увидеть, что в первом случае идет ориентация на широкую аудиторию над культурными границами, а во втором – ограничение по национальному признаку. Этничность – это важная характеристика, однако куклы Бал Бала из прошлого, не совсем настоящие и не отвечающие требованиям детской игрушки для игры. Кукла Барби живет сегодняшним днем. У нее одежда, прическа по последней моде. Так должна действовать и отечественная индустрия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Для того, чтобы усилить контроль за качеством детской продукции, нужна четкая методика и техника, которая будет прописана до деталей, которая будет отработана с общественностью. Необходимо, чтобы каждый эксперт знал и понимал весь алгоритм оценки того или иного детского товара, продукции.

Необходимо, чтобы каждая кафедра психологии, социологическая служба ежедневно давали рекомендации, статьи, комментарии по актуальным тематикам.

Проблемы детей требуют профессионального подхода. Следует поменять ценностные ориентиры, скорректировать стратегические и программные документы, индикаторы, целевые показатели.

Детское население должно занять равнозначное положение с другими группами. Наряду с этим, должна меняться в целом методология политики – помимо детской политики, это изменение гендерной и семейно-демографической политики, антиэйджинговая стратегия (против дискриминации пожилого населения).

Анкета экспертного опроса

Уважаемый эксперт! Приглашаем Вас принять участие в нашем исследовании, посвященном оценке влияния продукции, товаров на психологическое здоровье и развитие детей. Нам очень важно Ваше мнение! По итогам исследования будут подготовлены рекомендации для выработки механизмов, ограничивающих ввод некачественной и небезопасной детской продукции на республиканский рынок.

Заранее благодарим за участие!

1. Как известно, в годы существования СССР, детская литература, периодика, фильмы, игры и игрушки строго контролировались и оценивались. Скажите, пожалуйста, какая ситуация с контролем детской продукции и товаров в Казахстане отмечена сегодня?

1. Казахстан продолжает опыт советских времен по контролю и оценке детской продукции. Работа в данном направлении ведется очень строго
 2. Сегодня в стране нет строгих требований к оценке и контролю детской продукции
 3. В Казахстане делаются попытки контроля и оценки детской продукции, однако это постепенный процесс, требующий дальнейшего совершенства
 4. В стране нет никаких ограничений по производству и вводу детской продукции на казахстанский рынок. Все зависит от ответственности самих производителей и поставщиков детской продукции
 5. Другое (*напишите, пожалуйста*) _____
-
-

2. Как Вы считаете, кто должен проводить экспертизу детских товаров, продукции?

1. Производитель детской продукции
 2. Реализатор, представитель торговой сети
 3. Государственный орган
 4. Экспертизу должен проводить сам покупатель
 5. Другое (*укажите, пожалуйста*) _____
-
-

3. Скажите, пожалуйста, приходилось ли Вам за последние три месяца видеть информационный продукт (например, телепередача, мультфильм, видеоролик и т.д.), который, по Вашему мнению, негативно влияет на психологическое здоровье развитие детей?

1. Да (*пожалуйста, укажите название телепередачи, видеоролика, мультфильма и т.д.*) _____
 2. Нет
 3. Другое (*напишите, пожалуйста*) _____
-
-

4. Как Вы считаете, существует ли сегодня необходимость цензуры детской продукции (игрушка, мультфильм, книга и т.д.)?

1. Да (*поясните пожалуйста, почему и какой именно продукции?*) _____
-

2. Нет (почему Вы считаете, что такой необходимости нет)

5. Скажите, какие Вам известны аккредитованные организации, имеющие право проводить экспертизу детских товаров и продукции (игры, игрушки, мультфильмы) в Казахстане?

Пожалуйста, укажите полное название организации

98. Таких организаций в Казахстане нет

99. Ни одна подобная организация мне неизвестна

6. Как Вы считаете, насколько качественно и эффективно сегодня в Казахстане проводят экспертизу товаров, продукции для детей? Пожалуйста, дайте ответ по каждой строке, если Вы хотите что-то добавить по данному вопросу, допишите в графе «Другое».

	Качественно	Некачественно	Не проводят экспертизу	Другое (укажите)
1) Питание, соки	1	2	3	
2) Игрушки, игры	1	2	3	
3) Одежда	1	2	3	
4) Мультфильмы, видеоролики	1	2	3	
5) Школьные принадлежности, канцелярия	1	2	3	
6) Книги, журналы, другие печатные издания	1	2	3	

7. Какая продукция на сегодняшний день в большей степени оказывает неблагоприятное воздействие на физическое и психологическое здоровье детей, и в связи с этим требует срочного контроля? Пожалуйста, отметьте не более двух вариантов ответа

1. Информационная продукция (мультфильмы, видеоролики, реклама и т.д.)
2. Продукты питания (детское питание, соки, шоколад и т.д.)
3. Одежда для детей
4. Игрушки, игры
5. Видеоигры, компьютерные игры

6. Школьные товары, принадлежности, канцелярия

7. Книги, журналы, брошюры и т.д.

8. Детские площадки и игровые комплексы

9. Другое (*напишите, пожалуйста*) _____

8. Скажите, пожалуйста, по Вашему мнению, какие организации по оценке и контролю справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее? И почему?

1. Государственные органы экспертизы и сертификации

2. Коммерческие, частные органы экспертизы и сертификации

3. Коммерческие органы с участием государства

4. Другое (*укажите*) _____

98. Тип организации не влияет на эффективность экспертизы

9. Как по Вашему мнению, может ли нарушить права граждан запрет на продажу некоторой детской продукции, например, право выбирать или право заниматься предпринимательской деятельностью?

1. Да

2. Нет

3. Другое (*укажите*) _____

10. Как Вы считаете, есть ли необходимость обязывать производителей детской продукции проводить экспертизу за свой счет?

1. Да, иначе производители будут выпускать на рынок некачественный и небезопасный продукт

2. Да, это в интересах самих производителей, от этого зависят их продажи и узнаваемость на рынке

3. Нет, экспертизу должны делать независимые органы

4. Нет, экспертизу должны делать только государственные органы

5. Другое (*укажите*) _____

11. Какие меры, по Вашему мнению, наиболее эффективны для того, чтобы ограничить ввоз некачественной и небезопасной продукции для детей на казахстанский рынок?

1. Привлечение производителей к уголовной ответственности

2. Привлечение к персональной уголовной ответственности руководителей органов и экспертов по подтверждению соответствия психолого-педагогическим требованиям

3. Наложение высоких штрафов

4. Конфискация продукции и всего оборудования

5. Лишение права заниматься какой-либо предпринимательской деятельностью

6. Другое (*напишите, пожалуйста*) _____

12. Как Вы считаете, есть ли необходимость введения маркировки на некоторые детские товары (игры, игрушки, видеоигры), которые могут влиять на психическое, моральное здоровье детей?

1. Да, есть, т.к. маркировка детских товаров защитит детей от их вредного воздействия
 2. Да, маркировка детских товаров нужна, но это слишком затратное мероприятие
 3. Нет необходимости введения маркировки детских товаров, т.к. родители сознательно и рационально подходят к выбору товаров для своего ребенка
 4. Другое (укажите, пожалуйста) _____
-
-

13. Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке мультфильмов, по Вашему мнению негативно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка, дают ему ошибочное представление о реальном мире? (отметьте не более трех вариантов ответа) Используйте, пожалуйста, карточку №1

1. Мультсериал «Маша и Медведь»
 2. Мультсериал «Фиксики»
 3. Мультсериал «Лунтик»
 4. Мультсериал «Клуб Винкс — Школа волшебниц»
 5. Мультсериал «Губка Боб Квадратные Штаны»
 6. Аниме-мультфильм
 7. Другое (укажите, пожалуйста) _____
-
-

14. Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке мультфильмов, по Вашему мнению, положительно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка? (отметьте не более трех вариантов ответа) Используйте карточку №1

1. Мультсериал «Маша и Медведь»
 2. Мультсериал «Фиксики»
 3. Мультсериал «Лунтик»
 4. Мультсериал «Клуб Винкс — Школа волшебниц»
 5. Мультсериал «Губка Боб Квадратные Штаны»
 6. Аниме-мультфильм
 7. Другое (укажите, пожалуйста) _____
-
-

15. Как Вы считаете, какие из предложенных телеканалов чаще всего транслируют передачи, которые негативно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка, а также на восприятие реального мира? (отметьте не более трех вариантов ответа) Используйте карточку №2

1. Телеканал «Карусель»
2. Телеканал «Никелодеон» (Nickelodeon)
3. Детский мир (Телеклуб)
4. Телеканал Балапан
5. Телеканал Cartoon Network
6. Другое (укажите) _____

16. Как Вы считаете, какие из предложенных телеканалов чаще всего транслируют передачи, которые положительно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка? (отметьте не более трех вариантов ответа) Используйте карточку №2

1. Телеканал «Карусель»
2. Телеканал «Никелодеон» (Nickelodeon)
3. Детский мир (Телеклуб)
4. Телеканал Балапан
5. Телеканал Cartoon Network
6. Другое (укажите) _____

17. Большой популярностью среди детей в настоящее время пользуются компьютерные игры. Мнения относительно использования компьютерных игр разделились. Скажите, какой точки зрения придерживаетесь Вы?

1. Компьютерные игры не могут навредить детской психике, и современный мир высоких технологий предполагает компьютеризацию нашего общества
2. Компьютерная игра сама по себе не вредна в умеренных количествах. Кроме того, большую роль играет контент компьютерной игры, например, развивающие игры могут быть полезными
3. Любая компьютерная игра вредна для детей, как для их физического, так и для психического здоровья
4. Другое (напишите, пожалуйста) _____

18. Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке компьютерных игр, по Вашему мнению, негативно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка, дают ему ошибочное представление о реальном мире? (отметьте не более двух вариантов ответа) Используйте карточку №3

1. GTA (*Grand Theft Auto*, дословно «Великая кража машин». Компьютерная игра, в которой игроку дается возможность побыть преступником, который желает подняться вверх в преступной организации)
2. Minecraft (*Компьютерная игра «Майнкрафт» в жанре песочницы с элементами симулятора выживания и открытым миром. Это игра, где можно своими руками делать предметы и воплощать в жизнь невероятные архитектурные фантазии, а потом и жить в них. Эдакий мир конструктора Lego, только в виртуальной реальности*)
3. My Talking Tom (*Игра в жанре симулятор питомца. Суть игры в выращивании и вскармливании маленького бездомного серого котёнка — Тома. Том может повторять синтезированным голосом, слова, произнесённые в течение до 25 секунд на расстоянии до 10 метров от него. Если поводить по экрану пальцем, он будет следить за движениями игрока, крутя и поднимая голову,водя глазами туда-сюда*)
4. Counter-Strike (*Основная идея игры — противостояние двух команд — террористов и контр террористов. Каждый игрок при входе в игру выбирает команду, за которую он хочет играть*)
5. Другое (напишите, пожалуйста) _____

19. Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке компьютерных игр, по Вашему мнению положительно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка? (отметьте не более двух вариантов ответа) Используйте карточку №3

1. GTA (*Grand Theft Auto*, дословно «Великая кража машин». Компьютерная игра, в которой игроку дается возможность побыть преступником, который желает подняться вверх в преступной организации)
2. Minecraft (*Компьютерная игра «Майнкрафт» в жанре песочницы с элементами симулятора выживания и открытым миром. Это игра, где можно своими руками делать предметы и воплощать в жизнь невероятные архитектурные фантазии, а потом и жить в них. Эдакий мир конструктора Lego, только в виртуальной реальности*)
3. My Talking Tom (*Игра в жанре симулятор питомца. Суть игры в выращивании и вскармливании маленького бездомного серого котёнка — Тома. Том может повторять синтезированным*

голосом, слова, произнесённые в течение до 25 секунд на расстоянии до 10 метров от него, «вслушиваясь» в них — «прислоняя» ухо к экрану. Если поводить по экрану пальцем, он будет следить за движениями игрока, крутя и поднимая голову,водя глазами туда-сюда)

4. Counter-Strike (Основная идея игры — противостояние двух команд — террористов и контр террористов. Каждый игрок при входе в игру выбирает команду, за которую он хочет играть)

5. Другое (напишите, пожалуйста) _____

20. Существует мнение, что, если раньше детские куклы развивали в детях материнские чувства, воспитывали чувство заботы, то сегодня, современные куклы выступают в роли подруг, наставников, ориентируют детей на красивый внешний вид, что может, в перспективе, негативно сказаться на их психическом и физическом здоровье, в частности девочек, а как считаете Вы?

1. Современные куклы, действительно, негативно влияют на восприятие реальности, девочки стремятся быть похожими на модельную внешность кукол, что негативно влияет на физическое и психическое здоровье

2. Новые игрушки, куклы являются неотъемлемой частью современного мира. Новые куклы пропагандируют спортивный образ жизни, здоровое питание и т.д.

3. Другое (напишите) _____

21. Как Вы считаете, какую роль занимают родители в профилактике рисков для физического и психического здоровья ребенка при выборе игрушек и другой детской продукции?

1. Родители должны быть цензорами в первую очередь, так как они лучше знают своего ребенка и его потребности

2. Родители при выборе продукции должны прислушиваться к мнениям компетентных лиц (воспитатели, педагоги, психологи)

3. Следуя модным тенденциям, родители не осознают своей роли в профилактике рисков, поэтому не могут выступать цензорами

4. Другое (напишите, пожалуйста) _____

22. По мнению психологов, переизбыток игрушек также может негативно сказываться на развитии ребенка, как и их недостаток –наборы игрушек учат не умению играть, фантазировать и общаться, а элементарному коллекционированию симпатичных вещей. Как Вы считаете?

1. Избыток игрушек препятствует развитию воображения и развивает эгоистические настроения
 2. Получая все, что хочется, по первому требованию, ребенок перестает понимать ценность и назначение игрушек
 3. Избыток игрушек препятствует формированию стойких привязанностей. Внимание ребенка рассеивается, он не может сосредоточиться на чем-то конкретном, изучить его и увлечься им
 4. Недостаток игрушек приводит к зависти, обидам, замкнутости
 5. Игрушки предназначены для развития ребенка, они являются необходимостью, поэтому их не бывает много
 6. Другое (*напишите, пожалуйста*) _____
-
-

23. Как Вы считаете, зависит ли качество детской продукции, товаров от страны-производителя? Например, существует мнение, если товар из Китая, то он может быть некачественным и, даже небезопасным, тогда, как европейские производители ассоциируются с гарантией качества.

1. Качество детской продукции не зависит от страны-производителя, качество зависит от самого производителя и его добросовестности и честности. Некачественный товар могут производить в любой стране
 2. На казахстанский рынок попадают как дешевые заводские игрушки, так и дорогие. Здесь решение принимают родители, приобретать более дешевый товар из недорогого и не очень качественного сырья, или дорогой и более качественный
 3. Китайская продукция действительно некачественная и опасная. Необходимо ограничить ввоз китайской детской продукции на казахстанский рынок
 4. Другое (*напишите, пожалуйста*) _____
-
-

Мы предложим Вам список некоторых известных игрушек, которые пользуются большим спросом среди маленьких потребителей, пожалуйста, дайте свою оценку.

24. Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка Пони» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? Используйте карточку №4

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
1) Соответствие интересам и потребностям ребенка (увлекательность и привлекательность)	1	2	3	4	5
2) Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	1	2	3	4	5
3) Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	1	2	3	4	5

4) Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	1	2	3	4	5
5) Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	1	2	3	4	5
6) Связь с культурными традициями народа Казахстана	1	2	3	4	5
7) Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	1	2	3	4	5
8) Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	1	2	3	4	5
9) Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	1	2	3	4	5
10) Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	1	2	3	4	5
11) Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок в конструкции игрушки, логике игры и в их описании	1	2	3	4	5
12) Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	1	2	3	4	5

25. Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка Монстры (и другие несуществующие существа)» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? Используйте карточку №5

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
1) Соответствие интересам и потребностям ребенка (увлекательность и привлекательность)	1	2	3	4	5
2) Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	1	2	3	4	5
3) Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	1	2	3	4	5
4) Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	1	2	3	4	5

5) Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	1	2	3	4	5
6) Связь с культурными традициями народа Казахстана	1	2	3	4	5
7) Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	1	2	3	4	5
8) Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	1	2	3	4	5
9) Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	1	2	3	4	5
10) Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	1	2	3	4	5
11) Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок в конструкции игрушки, логике игры и в их описании	1	2	3	4	5
12) Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	1	2	3	4	5

26. Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка Барби и друзья, подружки Барби» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? Используйте карточку №6

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
1) Соответствие интересам и потребностям ребенка (увлекательность и привлекательность)	1	2	3	4	5
2) Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	1	2	3	4	5
3) Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	1	2	3	4	5
4) Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	1	2	3	4	5
5) Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	1	2	3	4	5

6) Связь с культурными традициями народа Казахстана	1	2	3	4	5
7) Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	1	2	3	4	5
8) Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	1	2	3	4	5
9) Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	1	2	3	4	5
10) Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	1	2	3	4	5
11) Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок в конструкции игрушки, логике игры и в их описании	1	2	3	4	5
12) Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	1	2	3	4	5

27. Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушки Бал Бала» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? Используйте карточку №7

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
1) Соответствие интересам и потребностям ребенка (увлекательность и привлекательность)	1	2	3	4	5
2) Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	1	2	3	4	5
3) Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	1	2	3	4	5
4) Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	1	2	3	4	5
5) Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	1	2	3	4	5
6) Связь с культурными традициями народа Казахстана	1	2	3	4	5
7) Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми	1	2	3	4	5

разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)					
8) Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	1	2	3	4	5
9) Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	1	2	3	4	5
10) Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	1	2	3	4	5
11) Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок в конструкции игрушки, логике игры и в их описании	1	2	3	4	5
12) Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	1	2	3	4	5

28. Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка «Трансформеры» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? Используйте карточку №8

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
1) Соответствие интересам и потребностям ребенка (увлекательность и привлекательность)	1	2	3	4	5
2) Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	1	2	3	4	5
3) Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	1	2	3	4	5
4) Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	1	2	3	4	5
5) Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	1	2	3	4	5
6) Связь с культурными традициями народа Казахстана	1	2	3	4	5
7) Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	1	2	3	4	5
8) Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	1	2	3	4	5

9) Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	1	2	3	4	5
10) Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	1	2	3	4	5
11) Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок в конструкции игрушки, логике игры и в их описании	1	2	3	4	5
12) Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	1	2	3	4	5

29. Скажите, пожалуйста, что Вы можете посоветовать родителям при выборе детской продукции? На что обращать внимание в первую очередь?

1. Обратите внимание на цвет игрушки. «Ядовитые» (неестественные) цвета могут не только раздражать ребенка, но и содержать «токсичные» красители

2. Не покупайте игрушки, которые не соответствуют возрасту и потребностям ребенка. При выборе игрушки обязательно обратите внимание на возрастную маркировку, указанную на упаковке.

3. При выборе игрушки задавайтесь вопросами: почему я покупаю именно эту игрушку? Какие чувства она вызывает у меня? Почему моему ребенку важна эта игрушка сейчас?

4. Другое (*напишите, пожалуйста*) _____

И еще несколько вопросов о Вас

30. Пожалуйста, отметьте, какое у Вас образование?

1. Гуманитарное
2. Юридическое
3. Педагогическое
4. Техническое
5. Другое (*укажите*) _____

31. К какой категории экспертов Вы относитесь?

1. Представители НПО, международных организаций
2. Представители родительского сообщества
3. Профессиональные психологи, педагоги, социальные работники
4. Представители Национального центра экспертизы и сертификации
5. Представители государственных органов, защищающие права потребителей
6. Представители государственных органов по охране прав детей
7. Другое (*укажите*) _____

Благодарим Вас за участие! Ваше мнение очень важно для нас!

Линейные распределения по проекту

Как известно, в годы существования СССР, детская литература, периодика, фильмы, игры и игрушки строго контролировались и оценивались. Скажите, пожалуйста, какая ситуация с контролем детской продукции и товаров в Казахстане отмечена сегодня?

	%
Казахстан продолжает опыт советских времен по контролю и оценке детской продукции. Работа в данном направлении ведется очень строго	7,3
Сегодня в стране нет строгих требований к оценке и контролю детской продукции	20,0
В Казахстане делаются попытки контроля и оценки детской продукции, однако это постепенный процесс, требующий дальнейшего совершенства	50,3
В стране нет никаких ограничений по производству и вводу детской продукции на казахстанский рынок. Все зависит от ответственности самих производителей и поставщиков детской продукции	20,6
Другое	1,8
Затрудняюсь ответить	1,2

Как Вы считаете, кто должен проводить экспертизу детских товаров, продукции?

	%
Производитель детской продукции	30,5
Реализатор, представитель торговой сети	4,3
Государственный орган	59,1
Экспертизу должен проводить сам покупатель	2,4
Орган, специализирующийся в этой области	2,4
Независимые эксперты	1,8
Специально созданная Ассоциация предприятий индустрии детских товаров и продуктов	0,6
Государственные органы с привлечением узких специалистов	1,2
Аккредитованные испытательные лаборатории, аккредитованные органы по сертификации	1,8
Затрудняюсь ответить	0,6
Необходимо выполнять требования действующих технических регламентов Таможенного союза, а именно не экспертизу, а сертификацию	0,6

Скажите, пожалуйста, приходилось ли Вам за последние три месяца видеть информационный продукт (например, телепередача, мультфильм, видеоролик и т.д.), который, по Вашему мнению, негативно влияет на психологическое здоровье и развитие детей?

	%
Да	56,4
Нет	43,0
В настоящее время по ТВ существует возрастной ценз, но нет гарантии, что взрослые контролируют данный процесс	0,6

Укажите название телепередачи, видеоролика, мультфильмов?

	%
Мультфильм про роботов, трансформеров	5,5
Мультфильм аниме («Бакуган», «Бен-10», InuYasha»)	9,9
Мультфильм про монстров («Пришельцы»)	20,9
Канал Nickelodeon	13,2
Российские мультфильмы и каналы («Маша и медведь», «Машины сказки», канал 2*2)	12,1
Мультфильмы WorldDisney	3,3
Мультфильмы о феях («Винкс»)	3,3
Зарубежные детские фильмы и мультфильмы («Хлебоутки», «Симпсоны», «Гриффины», «Спанч Боб», «Смурфики», «Том и Джерри», «Южный парк», «Футурама», «Дядя деда», «Тимон и пумба»)	49,5
Cartoon Network	18,7
Балапан	1,1
Ролики на ютубе	9,9
Мультфильмы с применением оружия, убийства противника	2,2
Компьютерные игры («Warcraft», «GTA», «Counter Strike», «Слендермен», «Five Night At Freddy's»)	7,7
Книги-фэнтэзи	1,1

Как Вы считаете, существует ли сегодня необходимость цензуры детской продукции (игрушка, мультфильм, книга и т.д.)?

	%
Да	90,2
Нет	9,8

Какой именно продукции?

	%
Вся детская продукция	40,0
Игрушки	31,4
Зарубежные мультфильмы	7,7
Мультфильмы	35,2
Книги и журналы	23,0
Компьютерные игры	3,8
Детские передачи	3,8
Детские каналы и игры в интернете	3,8

Если да, то почему?

	%
Производители могут вложить в продукцию сексуальный подтекст	2,5
Вызывание агрессии	8,3
Разжигание межнациональной розни	0,8
Неэстетичный, вульгарный вид	5,8
Вредность для здоровья	23,2
Для формирования правильных моральных ценностей	14,1
Изобилие американских страшилок	7,5
Несоответствующая лексика	5
Негативное влияние на отношение к жизни	48,7
От контроля качества зависит будущее поколения	19,8

Для информационной безопасности	5
Предотвратить поток некачественной продукции	2,5
Существует потребность «мягкой цензуры», которая позволяла бы точечно применять те или иные меры в зависимости от самой продукции и степени ее отклонений	0,8

Если нет, то почему?

	%
Нет возможности за ними уследить	15,4
Каждый взрослый должен и может сам решить, что нужно его ребенку	46,2
Заинтересованность ребенка	7,7
Цензура запрещена в Казахстане, нужна экспертиза	7,7
Сейчас вся детская продукция проходит контроль, прежде чем запустить в производство	38,5
Продавцы всегда могут договориться с проверяющим	7,7

Скажите, какие Вам известны аккредитованные организации, имеющие право проводить экспертизу детских товаров и продукции (игры, игрушки, мультфильмы) в Казахстане?

	%
Национальный центр экспертизы и сертификации	12,1
Департамент по защите прав потребителей	3,6
Министерство Здравоохранения	0,6
Представители государственных органов по охране прав детей	0,6
Институт питания	0,6
Казахстанская ассоциация индустрии детских товаров	2,4
Астана тест	1,2
Санитарно-эпидемиологические станции	3,0
Министерство национальной экономики	0,6
Аккредитованные организации по подтверждению соответствия	3,6
Таких организаций в Казахстане нет	4,2
Ни одна подобная организация мне неизвестна	65,5

Как Вы считаете, насколько качественно и эффективно сегодня в Казахстане проводят экспертизу товаров, продукции для детей? (%)

	Качественно	Некачественно	Не проводят экспертизу
Питание, соки	65,0	29,9	5,1
<i>Проводят, но нет гарантии</i> <i>Проводят, но не всю продукцию</i> <i>Нужно проводить строгую экспертизу</i> <i>Удовлетворительно</i> <i>Часто встречаются товары с просроченными сроками</i> <i>Мне неизвестно, нет сведений об организации проводящих экспертиз</i> <i>Детское питание производства России в составе имеют превышающее количество сахара</i>			
Игрушки, игры	21,0	54,1	24,8
<i>У нас на рынках очень много некачественной продукции, особенно китайской</i> <i>Зависит от производителя</i> <i>Не все подвергаются сертификации</i> <i>Очень много игрушек из других стран, мы не знаем их качества</i> <i>Ядовитые игрушки в магазинах и на базаре</i> <i>В магазинах - качественно, на рынках - нет</i>			

Одежда	33,5	34,8	31,6
<i>Зависит от производителя Контроль одежды по средней цене или ниже не проводится Не все подвергаются сертификации В магазинах и на рынках одежда некачественная Ядовитая обувь Обязательную проверку должна проходить только одежда первого слоя</i>			
Мультфильмы, видеоролики	21,4	40,9	37,7
<i>Не проводят экспертизу мультфильмов Не все проходят экспертизу Некоторые детские каналы нужно закрыть Слишком много некачественной продукции Возрастные ограничения нужны Мультфильмы и видеоигры беспрепятственно проникли ко всем детям</i>			
Школьные принадлежности, канцелярия	42,1	35,8	22,0
<i>Зависит от производителя Здесь не столько качество, а товарный вид Все товары привозят из Китая, которые даже не проходят экспертизу Не все подвергаются сертификации Рынок сам производит экспертизу, выбирает лучшее из лучших, по цене Изображение эмо на всех школьных принадлежностях</i>			
Книги, журналы, другие печатные товары	42,9	33,8	23,4
<i>Зависит от производителя Изображение ЭМО нужно устранить</i>			

Какая продукция на сегодняшний день в большей степени оказывает неблагоприятное воздействие на физическое и психологическое здоровье детей, и в связи с этим требует срочного контроля?

	%
Информационная продукция (мультфильмы, видеоролики, рекламы и т.д.)	67,1
Продукты питания (детское питание, соки, шоколад и т.д.)	20,1
Одежда для детей	3,0
Игрушки, игры	20,1
Видеоигры, компьютерные игры	66,5
Школьные товары, принадлежности, канцелярия	1,8
Книги, журналы, брошюры и т.д.	2,4
Детские площадки и игровые комплексы	6,1

Скажите, пожалуйста, по Вашему мнению, какие организации по оценке и контролю справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее?

	%
Государственные органы экспертизы и сертификации	52,1
Коммерческие, частные органы экспертизы и сертификации	9,1
Коммерческие органы с участием государства	21,2
Независимые эксперты	1,8
Государственные с вовлечением экспертов из НПО и гражданского общества	2,4
Тип организации не влияет на эффективность экспертизы	10,9

Почему государственные органы экспертизы и сертификации справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее?

	%
Наличие контроля	25,7
Материальная поддержка	14,5
Это обязанность государства (государство в большей мере должно быть заинтересовано в эффективности и качестве экспертизы, заинтересовано в здоровой нации)	18,0
Знак качества	16,7
Больше доверия государственным органам	12,2
Государственные органы более компетентны	12,2
Так как они являются третьей независимой стороной	8,1
У них есть лаборатории и специалисты	10,9
Чтобы не допустить лоббирования чьих-то интересов и коррупции	10,9
Есть опыт работы	9,5

Почему коммерческие, частные органы экспертизы и сертификации справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее?

	%
Заинтересованы в получении дохода	28,9
Независимые	41,7
У них есть специалисты	25,0
Другое (коммерческие организации делают оценку быстро и качественно, др.)	8,3

Почему коммерческие органы с участием государства справятся с экспертизой быстрее, качественней и надежнее?

	%
Личная заинтересованность коммерческих органов	30,8
Активное влияние государства	7,7
Эффективность совместной работы	38,5
Коммерческие будут выполнять, а государство контролировать	30,8
Исключен коррупционный момент	7,7
Конкурентоспособная оснащенность коммерческих органов, а государство контролировать	7,7
Государство заинтересовано в качестве	3,8
Оценка осуществляется при приеме на склад готовой продукции, при отправке продукции конечному потребителю	3,8

Как по Вашему мнению, может ли нарушить права граждан запрет на продажу некоторой детской продукции, например, право выбирать или право заниматься предпринимательской деятельностью?

	%
Да	30,9
Нет	62,4
Другое (возможно, можно найти компромисс, по закону да, но если продукция не соответствует стандарту, то нужно ставить запрет, если организации по контролю посчитают, что продукция не соответствует стандартам, процедура и решение о запрете должны быть максимально открытой, затрудняюсь ответить)	6,9

Как Вы считаете, есть ли необходимость обязывать производителей детской продукции проводить экспертизу за свой счет?

	%
Да, иначе производители будут выпускать на рынок некачественный и небезопасный продукт	44,2
Да, это в интересах самих производителей, от этого зависят их продажи и узнаваемость на рынке	26,1
Нет, экспертизу должны делать независимые органы	12,1
Нет, экспертизу должны делать только государственные органы	18,8
Многоступенчатая сначала сами производители потом независимые органы и государство	1,8
С вовлечением экспертов из НПО и гражданского общества в целом	3

Какие меры, по Вашему мнению, наиболее эффективны для того, чтобы ограничить ввоз некачественной и небезопасной продукции для детей на казахстанский рынок?

	%
Привлечение производителей к уголовной ответственности	23,0
Привлечение к персональной уголовной ответственности руководителей органов и экспертов по подтверждению соответствия психолого-педагогическим требованиям	27,9
Наложение высоких штрафов	27,3
Конфискация продукции и всего оборудования	20,0
Лишение права заниматься какой-либо предпринимательской деятельностью	18,2
Усиление контроля при ввозе на границе	1,8
Проводить регулярный контроль на стадии реализации уполномоченными государственными органами	1,8

Как Вы считаете, есть ли необходимость введения маркировки на некоторые детские товары (игры, игрушки, видеоигры), которые могут влиять на психическое, моральное здоровье детей?

	%
Да, есть, т.к. маркировка детских товаров защитит детей от их вредного воздействия	77,6
Да, маркировка детских товаров нужна, но это слишком затратное мероприятие	6,7
Нет необходимости введения маркировки детских товаров, т.к. родители сознательно и рационально подходят к выбору товаров для своего ребенка	12,7
Другое (вообще не надо впускать вредные товары, маркировка нужна, но она сделает и без того дорогие товары, дорогими)	0,6

Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке мультфильмов, по Вашему мнению негативно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка, дают ему ошибочное представление о реальном мире?

	%
Мультсериал «Маша и Медведь»	23,0
Мультсериал «Фиксики»	27,9
Мультсериал «Лунтик»	27,3
Мультсериал «Клуб Винкс — Школа волшебниц»	20,0
Мультсериал «Губка Боб Квадратные Штаны»	19,4
Аниме-мультфильм	3,0
Мультфильмы про роботов	1,2
Зарубежные мультфильмы	6
Мультфильмы про монстров, несуществующих зверей	4,8

Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке мультфильмов, по Вашему мнению, положительно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка?

	%
Мультсериал «Маша и Медведь»	44,5
Мультсериал «Фиксики»	63,4
Мультсериал «Лунтик»	45,7
Мультсериал «Клуб Винкс — Школа волшебниц»	6,1
Мультсериал «Губка Боб Квадратные Штаны»	11,0
Аниме-мультфильм	1,2
Советские мультфильмы («Ну, погоди», Простоквашино, «Винни Пух»)	8,5
Зарубежные мультфильмы	0,6
Мультфильмы о приключениях	2,4
Мультфильмы на казахском языке	2,6

Как Вы считаете, какие из предложенных телеканалов чаще всего транслируют передачи, которые негативно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка, а также на восприятие реального мира?

	%
Телеканал «Карусель»	4,3
Телеканал «Никелодеон» (Nickelodeon)	64,0
Детский мир (Телеклуб)	3,0
Телеканал Балапан	2,4
Телеканал Cartoon Network	63,4
Телеканал 2*2	1,2
Нет таких каналов	3,0
Затрудняюсь ответить	8,5

Как Вы считаете, какие из предложенных телеканалов чаще всего транслируют передачи, которые положительно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка?

	%
Телеканал «Карусель»	70,1
Телеканал «Никелодеон» (Nickelodeon)	4,3
Детский мир (Телеклуб)	32,9
Телеканал Балапан	72,6
Телеканал Cartoon Network	2,4
Российские телеканалы («Мульт», «Радость моя»)	4,9
Телеканал «TiJi»	1,2

Большой популярностью среди детей в настоящее время пользуются компьютерные игры. Мнения, относительно использования компьютерных игр, разделились. Скажите, какой точки зрения придерживаетесь Вы?

	%
Компьютерные игры не могут навредить детской психике, и, современный мир высоких технологий предполагает компьютеризацию нашего общества	0,0
Компьютерная игра сама по себе не вредна в умеренных количествах. Кроме того, большую роль играет контент компьютерной игры, например, развивающие игры могут быть полезными	66,1
Любая компьютерная игра вредна для детей, как для их физического, так и для психического здоровья	31,5
Важно играть в развивающие компьютерные игры, но она должна быть отфильтрована родителями	1,8

Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке компьютерных игр, по Вашему мнению негативно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка, дают ему ошибочное представление о реальном мире?

	%
GTA	68,5
Minecraft	18,8
My Talking Tom	2,4
Counter-Strike	61,8
Игры, где много крови и стрельбы	2,4
Все игры негативно влияют	3,6
Зависит от возраста	0,6
Затрудняюсь ответить	3,0

Скажите, пожалуйста, какие из предложенных в списке компьютерных игр, по Вашему мнению положительно влияют на психологическое здоровье и развитие ребенка?

	%
GTA	2,5
Minecraft	39,4
My Talking Tom	54,4
Counter-Strike	3,1
Интерактивные игры	5,0
Аркады	1,2
Маша и медведь	0,6
Нет в этом списке	5,0
Нет положительного влияния	3,8

Существует мнение, что, если раньше детские куклы развивали в детях материнские чувства, воспитывали чувство заботы, то сегодня, современные куклы выступают в роли подруг, наставников, ориентируют детей на красивый внешний вид, что может, в перспективе, негативно сказаться на их психическом и физическом здоровье, в частности девочек, а как считаете Вы?

	%
Современные куклы, действительно, негативно влияют на восприятие реальности, девочки стремятся быть похожими на модельную внешность кукол, что негативно влияет на физическое и психическое здоровье	60,0
Новые игрушки, куклы являются неотъемлемой частью современного мира. Новые куклы пропагандируют спортивный образ жизни, здоровое питание и т.д.	28,5
Зависит от вида кукол	7,3
Зависит от воспитания и психики ребенка	1,2
Современные куклы продолжают формировать у детей поучительные формы поведения (мать, доктор, подруга)	0,6
Затрудняюсь ответить	1,2

Как Вы считаете, какую роль занимают родители в профилактике рисков для физического и психического здоровья ребенка при выборе игрушек и другой детской продукции?

	%
Родители должны быть цензорами в первую очередь, так как они лучше знают своего ребенка и его потребности	58,8
Родители при выборе продукции должны прислушиваться к мнениям компетентных лиц (воспитатели, педагоги, психологи)	27,3
Следуя модным тенденциям, родители не осознают своей роли в профилактике рисков, поэтому не могут выступать цензорами	13,3
Другое	0,7

По мнению психологов, переизбыток игрушек также может негативно сказываться на развитии ребенка, как и их недостаток – наборы игрушек учат не умению играть, фантазировать и общаться, а элементарному коллекционированию симпатичных вещей. Как Вы считаете?

	%
Избыток игрушек препятствует развитию воображения и развивает эгоистические настроения	17,2
Получая все, что хочется, по первому требованию, ребенок перестает понимать ценность и назначение игрушек	39,3
Избыток игрушек препятствует формированию стойких привязанностей. Внимание ребенка рассеивается, он не может сосредоточиться на чем-то конкретном, изучить его и увлечься им	17,2
Недостаток игрушек приводит к зависти, обидам, замкнутости	6,1
Игрушки предназначены для развития ребенка, они являются необходимостью, поэтому их не бывает много	24,5
Игрушки ребенку надо не только покупать, но и играть с ним в эти игрушки. Для ребенка важнее всего контакт с родителями, а количество игрушек не имеет такого значения. Если ребенку достаточно внимания, то можно обойтись и небольшим количеством игрушек	1,2
Как избыток, так и недостаток — это плохо, все должно быть в меру, родители должны сами контролировать количество игрушек, которые необходимы их ребенку	1,8

Как Вы считаете, зависит ли качество детской продукции, товаров от страны-производителя? Например, существует мнение, если товар из Китая, то он может быть некачественным и, даже небезопасным, тогда, как европейские производители ассоциируются с гарантией качества

	%
Качество детской продукции не зависит от страны-производителя, качество зависит от самого производителя и его добросовестности и честности. Некачественный товар могут производить в любой стране	44,2
На казахстанский рынок попадают как дешевые заводские игрушки, так и дорогие. Здесь решение принимают родители, приобретать более дешевый товар из недорогого и не очень качественного сырья, или дорогой и более качественный	32,1
Китайская продукция действительно некачественная и опасная. Необходимо ограничить ввоз китайской детской продукции на казахстанский рынок	23,0
Зависит от страны-производителя, только европейская-дорогая, поэтому и приобретают китайскую	0,6

Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка Пони» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает-совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? (%)

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
Соответствие интересам и потребностям ребенка (уникальность и привлекательность)	19,8	8,0	23,5	35,8	30,2
Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	27,7	15,4	19,8	28,4	17,9
Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	22,8	18,2	19,5	23,9	10,1
Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	17,5	17,9	22,8	24,1	11,7
Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	43,8	13,1	18,8	32,5	17,5
Связь с культурными традициями народа Казахстана	13,7	11,7	14,2	13,6	16,0
Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	52,5	14,3	26,1	27,3	18,0
Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых	57,8	16,3	12,5	8,1	10,0

признаков)					
Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	55,6	13,0	8,7	11,2	8,7
Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	8,1	13,8	11,9	9,4	8,8
Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок конструкции игрушки, логике игры и в их описании	52,2	8,7	29,8	30,4	22,4
Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	40,5	14,3	17,4	6,8	8,7

Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка Монстры (и другие несуществующие существа)» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? (%)

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
Соответствие интересам и потребностям ребенка (уникальность и привлекательность)	50,0	19,6	18,4	13,5	7,4
Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	65,2	21,3	14,6	9,8	3,7
Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	59,1	15,2	11,0	4,3	3,7
Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	39,3	20,7	13,4	3,0	3,0
Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	86,0	16,6	31,3	5,5	6,7
Связь с культурными традициями народа Казахстана	45,7	8,5	2,4	1,2	1,2
Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	52,4	24,4	18,3	6,7	4,3
Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	28,7	17,1	18,3	7,3	4,3
Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	41,1	15,9	20,7	16,5	17,7
Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	47,6	16,0	20,9	9,8	11,7
Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок конструкции игрушки, логике игры и в их описании	51,2	19,5	22,6	6,7	3,0
Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	4,2	16,5	15,2	7,9	7,9

Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка Барби и друзья, подружки Барби» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? (%)

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
Соответствие интересам и потребностям ребенка (уникальность и привлекательность)	4,8	9,1	18,2	31,5	36,4
Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	6,1	15,8	18,8	37,6	22,4
Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	13,3	15,8	22,4	30,3	24,8
Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	14,1	18,2	21,8	29,7	16,4
Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	63,0	18,4	28,8	19,6	18,4
Связь с культурными традициями народа Казахстана	13,9	17,0	8,5	4,2	6,7
Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	25,5	15,8	23,6	27,9	18,2
Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	44,8	16,4	22,4	20,6	14,5
Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	36,4	15,8	17,6	11,5	9,7
Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	11,5	21,8	20,0	10,3	10,3
Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок конструкции игрушки, логике игры и в их описании	44,8	11,5	12,1	21,8	26,1
Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	2,5	14,1	20,2	9,2	10,4

Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка Бал Бала» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? (%)

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
Соответствие интересам и потребностям ребенка (уникальность и привлекательность)	3,1	2,5	14,9	33,5	46,0
Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	4,3	2,5	19,3	34,8	39,8
Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	3,1	7,4	14,8	26,5	46,3
Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	8,8	5,0	19,9	30,4	41,0
Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	1,9	5,6	15,6	26,3	43,1
Связь с культурными традициями народа Казахстана	2,5	1,2	6,8	18,0	71,4
Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	57,4	6,8	19,3	32,9	37,9
Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	63,6	10,5	8,0	6,8	16,7
Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	56,8	8,6	6,8	4,9	15,4
Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	8,6	13,0	8,0	7,4	14,2
Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок конструкции игрушки, логике игры и в их описании	56,5	6,8	16,0	29,0	38,9
Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	6,7	13,0	10,6	5,0	14,3

Оцените, пожалуйста, по пятибалльной шкале критерии соответствия детской игрушки «Игрушка «Трансформеры» психолого-педагогическим требованиям безопасности, где «1» означает – совсем не соответствует, а «5» - полностью соответствует? (%)

	Совсем не соответствует				Полностью соответствует
Соответствие интересам и потребностям ребенка (уникальность и привлекательность)	6,7	8,5	26,2	26,2	31,7
Возможность многофункционального использования для развития способностей ребенка	48,8	11,0	23,2	25,6	31,7
Усвоение системы семейных ценностей и представлений о семье	21,5	17,3	20,4	6,8	6,2

Дидактическая ценность (средство развития и обучения ребенка)	21,3	14,1	30,1	18,4	15,3
Отсутствие рисков десоциализации, развития и закрепления девиантного и противоправного поведения	72,6	25,0	26,2	16,5	10,4
Связь с культурными традициями народа Казахстана	16,5	9,8	11,0	1,8	4,3
Адаптивность (многопрофильность и открытость для детей с самыми разными возможностями и способностями, вне зависимости от их индивидуальных особенностей)	59,5	17,1	32,9	17,1	15,9
Наличие сексуального контекста, выходящего за рамки возрастной компетенции ребенка (демонстрация половых признаков)	21,6	12,3	13,5	8,6	5,5
Провоцирование ребенка на агрессию и насилие	35,8	16,0	25,9	19,1	16,7
Формирование негативного отношения к расовым особенностям и физическим недостаткам людей	18,3	22,8	23,5	7,4	9,9
Эстетичность внешнего вида игрушки и отсутствие ошибок конструкции игрушки, логике игры и в их описании	33,7	18,9	34,1	14,6	13,4
Вызывание развития интереса к азартным играм взрослых	33,7	28,2	18,4	9,8	9,2

Скажите, пожалуйста, что Вы можете посоветовать родителям при выборе детской продукции? На что обращать внимание в первую очередь?

	%
Обратите внимание на цвет игрушки. «Ядовитые» (неестественные) цвета могут не только раздражать ребенка, но и содержать «токсичные» красители	33,9
Не покупайте игрушки, которые не соответствуют возрасту и потребностям ребенка. При выборе игрушки обязательно обратите внимание на возрастную маркировку, указанную на упаковке.	39,4
При выборе игрушки задавайтесь вопросами: почему я покупаю именно эту игрушку? Какие чувства она вызывает у меня? Почему моему ребенку важна эта игрушка сейчас?	37,0
Срок годности	0,6
Не была опасной для ребенка не была из вредного материала	1,2
Не должна наносить вред психике ребенка	0,6
При выборе мягких игрушек обратите внимание на ткань, чтобы не ли	0,6
Требовать на данную продукцию сертификат соответствия	1,2
Обратите внимание на запах игрушек	1,2
Внешний вид	0,6
Важно совместно с ребенком показать «правильное» использование этой игрушкой	0,6
Знать из какого фильма игрушка	0,6